T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SOVYET DEVRİMİ SONRASI RUS KADININ SİYASİ PORTRESİ

(1917-1922)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Guljahan JUMAYEVA

19131302901

İSTANBUL, EKİM 2022

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER DALI

SOVYET DEVRİMİ SONRASI RUS KADININ SİYASİ PORTRESİ

(1917-1922)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GULJAHAN JUMAYEVA

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin KONUKCU

İSTANBUL, EKİM 2022

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı 19131302901 numaralı yüksek lisans öğrencisi Guljahan Jumayeva'nın **"Sovyet Devrimi Sonrası Rus Kadınının Siyasi Portresi (1917-1922)"** adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13/09/2019 tarih ve 2019/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 20.09.2022

Öğretim Üyesi Adı ve Soyadı		**İmzası**
Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Yasemin Konukçu	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mehmet Bardakçı	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Cumhur Eken	

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ETİK BEYAN

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

20 / 09 / 2022

Guljahan Jumayeva

İmzası

ÖNSÖZ

Sovyet Devrimi Sonrası Rus Kadının Siyasi Portresi adlı bu tez ile 1917-1922 tarihleri arasında yeni sosyalist devletin kuruluşunun ilk beş yılında Bolşevik partinin kadınları siyasi hayata çekme politikası incelenmiştir. Çalışmamızla Bolşevik partinin kadınlara yönelik, politika ve uygulamalarını tespit etmek; kadınları siyasi hayata dâhil etme eylemlerinin ayrıntılarını kapsamlı bir şekilde irdeleyerek ele almak amaçlanmıştır.

Bu tez konusunu seçmemin asıl nedeni tez konumun kendi yaşam öyküm ile bire bir özdeşleşmesinden kaynaklıdır. SSCB'ye bağlı bir coğrafyada doğmuş ve yetişmiş biri olarak tarihe tanıklık etmem, incelememde sıklıkla bahsettiğim komünist rejimin getirdiği atmosferde çocukluk ve gençlik dönemimi geçirmem ve Marksist ideolojiye göre Komünist partisinin katı kurallarına ve disiplinli hayat tarzına uygun fikirlerin zihinlere işlendiği bir süreçten gelmem beni bu konuyu seçmeye, bu alanda araştırmalar yapmaya ve gerçekten büyük bir zevkle çalışmaya sevk etmiştir.

Bu çalışma sırasında büyük bir titizlikle bana yardımcı olan ve yol gösteren, tezimin şekillenmesinde önemli katkısı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Yasemin Konukcu'ya, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Hüdayi Sayın'a, çok sevdiğim değerli arkadaşım ve en büyük destekçim Dr. Öğretim Görevlisi Nermin Değer'e ve her zaman yanımda olan oğlum Dovlete, kızım Ceren'e ve torunum Kerem'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL, 2022 Guljahan JUMAYEVA

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ONAY BELGESİ i
ETİK BEYAN ii
ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER iv
ŞEKİLLER LİSTESİ vi
KISALTMALAR LİSTESİ vii
ÖZET viii
ABSTRACT ix
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇARLIK RUSYASINDA KADIN 5
1.1. Kadının Yasal Statüsü ve Toplumdaki Yeri 5
1.1.1. Kadın Okuryazarlığı ve Eğitimi Üzerine İstatistik Veriler 11
1.2. Kadının Ekonomideki Yeri 15
1.3. Kadının Sosyal Yaşamdaki Yeri 21
1.3.1. Kamu Politikaları Bağlamında Seks İşçisi Kadınlar 22
1.4. Kadın İmajının Sanat Eserlerine Yansıması 26

İKİNCİ BÖLÜM

2. PROLETARYA DEVRİMİ'NİN VAZGEÇİLMEZİ: KADIN 32
2.1. Marksizm İdeolojisi ve Kadın 32
2.2. İşçi Sınıfın Devrimci Lideri: Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi 38
2.3. Bolşeviklerin Kadınlara Yönelik Politikası 46
2.4. Proletarya Devriminin Uygulanmasında Kadının Yeri ve Rolü 49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUS KADINI'NIN SİYASİ PORTRESİ 53
3.1. Yeni Yasa ve Kanunlarda Kadın 53
3.1.1. İlk Kararname, Bildiri ve Çağrılarda Kadın 54
3.1.2. Çalışma ve Sosyal Sigorta Kapsamında Kadın 57
3.1.3. Evlilik ve Aile Hukuku Kapsamında Kadın 60
3.1.4. RSFSC'nin İlk Anayasasında Kadın 61
3.1.5. RSFSC'nin İlk Çalışma Yasasında Kadın 65
3.1.6. RSFSC'nin İlk Aile Kanunu'nda Kadın 67
3.2. RKP'nin Kadınlara Yönelik İdeoloji ve Politikasının Temelleri 71
3.3. RKP'nin Kadınları Devlet ve Parti Yönetimine Çekme Çabaları 72
3.3.1. Rus Kadınının Siyasi Statüsü Bağlamında Toplumsal Yapı 78
SONUÇ VE ÖNERİLER 83
KAYNAKÇA 87
EKLER 101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. 1897'de Rusya'da Kadın ve Erkek Nüfus Yüzdesi 11
Şekil 2. 1897'de Rusya'da Kadın Okuryazarlığı İstatistiği..... 12
Şekil 3. 1897'de Rusya'da Erkek Okuryazarlığı İstatistiği..... 12
Şekil 4. 1897'de Rusya'da Kadın ve Erkek Okuryazarlığı İstatistiği 13
Şekil 5. Rusya İmparatorluğu Seks İşçisi Kadınların İstatistiği..... 25
Şekil 6. 1870'de Moskova'da Seks İşçisi Kadınların Sınıf Yüzdesi..... 25

KISALTMALAR LİSTESİ

BTREKK	: Birinci Tüm Rusya Emekçi Kadınlar Kongresi
HEK	: Halk Eğitim Komiserliği
HKK	: Halk Komiserliği Konseyi
İKKAAPK	: İşçi ve Köylü Kadınlar Arasında Ajitasyon ve Propaganda Komisyonu
MELE	: Marks, Engels, Lenin Enstitüsü
MHKS	: Medeni Hal Kayıt Sistemi
MK	: Merkezi Komite
RSDİP	: Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi
RSDİP(b)	: Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi (Bolşevik)
RSDİP(m)	: Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi (Menşevik)
RSFSC	: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
RKP	: Rusya Komünist Partisi
RKP(b)	: Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)
SBKP	: Sovyetler Birliği Kommünist Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TRMYK	: Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi

ÖZET

SOVYET DEVRİMİ SONRASI RUS KADININ SİYASİ PORTRESİ

(1917-1922)

Bu çalışmada Sovyet devrimi sonrasında sosyalist devletin kuruluşunun ilk beş yılında bir Rus kadınının siyasi portresinin yaratılmasında Bolşevik partinin politikası ele alınmıştır. İncelememiz 25 Ekim 1917 sosyalist devriminden 30 Aralık 1922 SSCB'nin kuruluşuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Çalışmamıza konu olan Rus kadınının siyasi portresinin tespiti için ilk olarak arşiv kaynakları taranarak Çarlık Rusya'sı dönemine ait olan 1835 yılında devlet tarafından tüm mevzuat bir araya getirilerek sistemleştirilmiş Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı incelenmiştir. Konuyla ilgili olarak ayrıntılı literatur taraması yapılarak gözden geçirilen 1917'de alfabe değişikliğine kadar olan kaynaklar Eski Rusçadan Türkçeye aktarılarak buradaki bilgilerden yararlanılmıştır. 1917 sonrası kaynaklar ise modern Rusçadan Türkçeye aktarılmıştır. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Çarlık Rusya döneminde kadın konumu; ikinci bölümde Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisinin oluşumu, ideolojik akımını ve kadınlara yönelik bütün faaliyetleri; son bölümde ise Ekim Devrimi sonrası kadınların siyasete katılım sürecinin özellikleri ve Bolşeviklerin kadınların siyasi hayata aktif olarak katılmalarına yönelik tutumları üzerinde durulmuştur. Sonuç kısmında elde ettiğimiz bulgular ifade edilmiştir.

Guljahan JUMAYEVA, 2022

Anahtar Kelimeler: Proletarya Devrimi, Bolşevikler, Kadın, Sovyet Kadını, Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi.

ABSTRACT

POLITICAL PORTRAIT OF RUSSIAN WOMAN AFTER THE SOVIET REVOLUTION (1917-1922)

In this study, the policy of the Bolshevik party in the creation of a political portrait of a Russian woman in the first five years of the establishment of the socialist state after the Soviet revolution was emphasized. Our review covers the period from the socialist revolution of October 25, 1917 to the establishment of the USSR on December 30, 1922. In order to determine the political portrait of the Russian woman, which is the subject of our study, firstly, the archive sources were scanned and the Corpus of Laws of the Russian Empire, which was systematized by the state in 1835, belonging to the period of Tsarist Russia, was examined. The sources up to the alphabet change in 1917, which were reviewed by making a detailed literature review on the subject, were transferred from Old Russian to Turkish and the information here was used. After 1917, the sources were transferred from modern Russian to Turkish. Our work consists of three parts. In the first part, the subject of women in the period of Tsarist Russia; in the second part, the formation of the Russian Social Democratic Labor Party, its ideological movement and all its activities towards women; In the last part, the features of women's participation in politics after the October Revolution and the Bolsheviks' attitudes towards women's active participation in political life are emphasized. In the conclusion part, the findings we obtained are expressed.

Guljahan JUMAYEVA, 2022

Keywords: Soviet Revolution, Bolsheviks, Woman, Soviet Woman, Russian Social Democratic Labor Party.

GİRİŞ

Dünya tarihinin en büyük imparatorluklarından biri olan Rusya İmparatorluğu'nun muhafazakâr ataerkil doğası, Rus toplumunun cinsiyet asimetrisine yol açmıştır. Çarlık Rusya'sında toplumsal cinsiyet rolleri, erkek egemenliğine dayalı ve kadın haklarına aykırı yasalarla düzenlenmiştir. Geleneksel anne ve eş rolleriyle tanınan kadınlar, haklarından mahrum bırakılmış, ikincil bir konuma düşürülmüşlerdir. Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle bu durum kökten değişmiştir. Yeni hükümet, iktidarı eline aldığı ilk günlerde çıkardığı kanunlarla cinsiyet eşitliğini sağlayarak, kadın kimliğinin oluşumunu başlatmıştır. Bolşeviklerin ideolojisi sayesinde Ekim Devrimi'nden sonra kadınlar, yeni bir hayatın, yeni bir zihniyetin, yeni bir toplumun, yeni bir siyasetin yaratıcısı rolünü üstlenmişlerdir. Geleneksel Çarlık Rusya'sı döneminde var olan toplumsal ve siyasal yapı, Bolşevik devriminden sonra kadınların siyasal hayata katılımıyla radikal bir şekilde değişime uğramıştır.

Çalışmamızın konusu; yeni sosyalist devletin kuruluşunun ilk beş yılında, bir Rus kadının siyasi portresinin yaratılmasında Bolşevik partinin politikası şeklindedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında öncelikle Çarlık dönemi var olan toplumsal yapı ve kadının toplumdaki konumu açıklanmakta, ardından Bolşeviklerin bu konuya yaklaşımı, yasal düzenlemeleri, yürüttüğü siyasi faaliyetlerin ana aşamaları ve kadınlara yönelik ideoloji ve politikası incelenmektedir. Bu incelemeleri takiben, Bolşeviklerin devrimden doğmuş bir siyasi kadının portresini oluşturma çerçevesindeki tüm çalışmaları ele alınmaktadır.

Buradan hareketle çalışmamızın amacı, belirtilmiş dönemin siyasi gerçekleri bağlamında Bolşevik partinin kadınlara yönelik politikasının uygulama özelliklerini tespit etmek, siyasete dâhil etme eylemlerinin ayrıntılarını kapsamlı bir şekilde irdeleyerek ele almaktır.

Bu amaç doğrultusunda;

- Komünist ideolojisini incelemek, ideolojik liderleri belirlemek ve bu liderlerin kadın konumu ile ilgili düşüncelerini ve söylemlerini ortaya koymak;
- Bolşeviklerin parti programlarını, tüzüğünü, manifestolarını, belgelerini, kongrelerini, siyasi faaliyetlerinin ana aşamalarını inceleyerek, devrimden önce kadınlara yönelik politikasını ortaya çıkarmak;
- Bolşevik partinin Sovyet kadınların özgürleşme ve siyasallaşmaları yönünde tüm çalışmalarını; kabul edilen yasal belgeleri, kanunları, faaliyetleri, ideoloji ve politikasını, irdeleyerek detaylandırmak hedeflenmiştir.

XXI. yüzyılın başından bu yana bilim camiasında cinsiyet tarihi konusunu araştırma ihtiyacı muazzam bir şekilde artmıştır. Araştırmamızın toplumsal cinsiyet tarihi çalışmalarının genel bağlamına uyduğu düşünülmüştür. İlk toplumsal cinsiyet politikası değişikliği Sovyet devrimi sonrası başlatılmış olup, uzun bir zaman geçmesine rağmen sonuçlarının önemini bugüne kadar korumuştur (Govryakov, 2015a, s. 4). Rus kadınların, Sovyet iktidarının tam da ilk beş yılında almış oldukları hakları bugün hala sahip oldukları haklardır. İncelediğimiz dönemde ifade edilen düşüncelerin çoğunun günümüzle uygun olduğu varsayılarak, cinsiyet tarihi, toplumsal cinsiyet, cinsiyet eşitliği konularında araştırmacılar, öğretmenler ve öğrenciler için önemli olduğu ve kadınların sosyal korunmasıyla ilgili sorunların çözülmesine de yardımcı olabileceği düşünülmüştür.

Tarihsel dönem bağlamında belirtilen konuların ele alınması XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Çarlık dönemin toplumsal yapısı, kadının toplumdaki ikincil konumu ve devrimden sonra kadınlara tanınan cinsiyet eşitliği yoluyla siyasi arenaya katılmaları ve siyasi bir birey olarak gelişmeleri şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda odak noktası 25 Ekim 1917 Sosyalist Devrimi'nden 30 Aralık 1922 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluşuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönem, Bolşeviklerin iktidara geldikleri ilk beş yılda cinsiyet dengesi kurarak yeni bir siyasi kadın portresini yaratma çabalarının dönemidir.

Tez başlığımızda bahsi geçen ve çalışmamızın kapsamını belirten tarih aralıkları Gregoryen takvimi esas alınarak yapıldığından dolayı değişiklik göstermektedir. Tez çalışmamız, 14 Şubat 1918 itibariyle değişen ve günümüze dek

kullanılan miladi takvim uyarınca 13 gün geride olan zaman aralığı göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır (MELE, 1957, s. 404).

Çalışmamızın daha önce bu konu hakkında yapılan araştırmalardan farkı, ortaya koyduğumuz yeni bakış açısı ve fikirlerle ilgilidir. Şöyle ki; Rusya'nın ülkesel dönüşüme girdiği bir dönemin, modern tarihçiliğin gereklilikleri ve birikmiş tarihsel bilgi ve genellemeler dikkate alınarak kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda bahsettiğimiz yenilikçi bakış açısı ve argumanları belirleyen faktörler arasında daha önce pek kullanılmamış XIX. yüzyılın arşiv verileri de özellikle yer almaktadır.

Buradan hareketle çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar belirli bir konuya, amaca, kronolojik çerçeveye uygun olarak oluşturulmuş çalışmalara başvurulmuştur. İncelediğimiz yayınlar içerisinde ilk kaynak grubunu Rusya İmparatorluğu döneminde eski Rusça dilinde yayınlanan kaynaklar oluşturmuştur. Bunlar; devlet yasaları, kararnameler, manifestolar, ilk genel nüfus sayımından elde edilen veriler, Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi'nin iktidara gelmeden önceki programları, tüzüğü, manifestoları, tarih kitapları, ders kitapları, makaleler, günlükler, broşürler vb. şeklindedir. Tüm bu kaynakların öncelikle özü ve anlamı analiz edilerek günümüz Rusçasına çevrilmiş, ardından Türkçeye aktarılarak, çalışmamıza dâhil edilmiştir.[1]

Sovyet Rusya'sının kuruluşunun ilk yıllarında ideolojik alanda meydana gelen süreçleri anlamak için son derece önemli olduğunu belirtmemiz gereken çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar bizzat Rusçadan Türkçeye çevirdiğimiz Sovyet iktidarının devlet yasaları ve kararnameleri, RSDİP'nin programları, tüzüğü, kongre ve toplantı materyalleri, kadın konusundaki kararnameler ve belgeler, tarih kitapları, ders kitapları, dergiler, makaleler, broşürler, anılar ve kişisel günlükler vb. materyallerdir.

[1] Çalışmamızda kullandığımız Rusça kaynaklar arasında Институт Марксизма-Ленинизма при ЦК КПСС (İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS) "Marks, Engels, Lenin Enstitüsü (MELE)" tarafından yayınlanmış eserler de bulunmaktadır. Bu eserlerin künyeleri gösterilirken kurumsal yayın ismi baz alınmıştır. Kaynakçada da bu şekilde gösterilmiştir.

Bunların dışında çalışmada kullandığımız ve önemli olduğunu düşündüğümüz birincil kaynak niteliğinde olan bazı veriler incelenmiştir. Bunlar; o dönemin Rus sanat ve edebiyat camiasının büyük çağdaş sanatçılarının resim ve tabloları, yazarların ve şairlerin edebi eserleri, sözlü folklor verileri, deyim ve atasözleri, kısa sinema, belgesel filmler şeklindedir. Çalışmamızda özellikle edebi eserlerden ve şimdiye kadar yazılmış tarihi romanlardan yararlanmamın asıl sebebi, Rus Dili ve Edebiyatı alanında eğitim almış olmamla ilgilidir. Bu anlamda birçok eser edebi açıdan incelenmiş ve konuyla bağlantı noktaları tespit edilmiştir. Bu değerler, tarihi perspektiften bakıldığında incelediğimiz dönemin izlerini taşıyan ve yansıtan şahitler konumunda yer almıştır.

Ekim Devrimi'nden sonra Bolşevik partisi tarafından kadınların siyasal hayata dâhil edilmesi olarak görülebilecek bir çaba ve herhangi bir bütüncül çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu eksiği giderme gayreti olarak kaleme alınan çalışma, bahsedilen plana göre bölümlendirilmiştir. İlk bölüm; Çarlık Rusya'sı dönemi var olan toplumsal yapı ve kadınların o toplumda aldığı ikincil konumu ele almaktadır.

Araştırmamızın ikinci bölümünde ise Rusya Sosyal Demokratik İşçi Parti'nin oluşumu, ideolojik akımı (temelleri), kendisini nasıl tanımladığı, öncelikleri ve değerleri belirlendikten sonra parti metinlerinde kadına hangi bağlamda yer verildiğine bakılarak, partinin savunduğu ideoloji ile kadın politikaları arasında kurduğu bağ analiz edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde de çalışmamızın temel noktasını oluşturan Ekim Devrimi sonrası kadınların siyasete katılım sürecinin ayrıntılarına ilişkin kapsamlı bir çalışma yürütülmüş, Bolşeviklerin kadınlara yönelik ideoloji ve politikasının siyasi bağlamda uygulanmasının özellikleri belirlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇARLIK RUSYASINDA KADIN

1.1.Kadının Yasal Statüsü ve Toplumdaki Yeri

Rusya İmparatorluğu muhafazakâr-ataerkil yönetimi ile bilinmektedir. Ataerkil yapı üzerine tasarlanmış aile geleneklerine göre kadınlar tüm hayatı boyunca erkek tarafını oluşturan aile bireylerine tabiydi. Bu kadınlar önce babaya ve erkek kardeşlere, sonra kocaya, kayınpedere ve erkek çocuklarına bağlıydılar. Hristiyan inancın kutsal kitabı olan İncil'de "Tanrı, kadını erkekten sonra yaratmıştır." cümlesi yer almaktadır (https://bible.com/ru/bible, 29.04.2022). Hristiyan öğretisinde geçen bu söylem halk tarafından, kadının erkek için yaratıldığı düşüncesiyle yorumlanmıştır (Davıdova, 2015, s. 1). Tarihsel, kültürel ve dini gelenekler bağlamında oluşan bu inanç, devlet iktidarının en üst düzeyi tarafından, kadınları tamamen haksız bırakan yasalarla, Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı (Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii) **(Ek 1.)** ile desteklenmiştir (https://prlib.ru/history/619022, 28.04.2022).

Böyle yönetime sahip olan ülkede kendi önemi ve değerinden yoksun olan kadınlar hangi toplumsal sınıfa ait olursa olsun genellikle ikincil konumda yer almışlardır. Bu kadınlar tüm hayatları boyunca erkeklerin egemenliği altında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Kadınlar kendilerine mahsus olan milli geleneklerine göre hayat geçirmişler ve sadece aile içindeki yeri ve rolü ile sınırlı kalmışlardır. Rusya İmparatorluğu döneminde kadınların köy veya şehirde yaşamaları fark etmeksizin, kadın kimliklerinin oluşumunda öncü rol aile, toplum ve kilise gibi "kurumlara" ait olmuştur.

Çarlık Rusya'sının kırsal bölgelerinde yaşayan köylü kadınların şehirlerde nüfus eden kadınlara göre yaşam koşulları daha zor olmuştur. Kadınlar hayatın her

noktasında gücü yettiğince birçok zahmetli ve ağır işi yapmışlardır. Kalabalık aile üyelerinin bakımı, evin tüm işleri, çocukların yetiştirilmesi vs. bu kadınların omuzlarına yüklenmiştir. Bununla birlikte, bu kadınlar kız çocuklarını küçük yaşlarından itibaren ataerkil toplumuna ayak uydurabilmelerini, gelecekte Hristiyan inançlarına bağlı kalmalarını sağlayacak Rus gelenekleri çerçevesinde büyütmeyi de ihmal etmemişlerdir. Köylerde yaşayan genç kızlar anneleriyle birlikte sabahın ilk ışıklarından akşamın geç saatlerine kadar çalışarak ailelerini desteklemişlerdir. Ataerkil bir toplumda yaşayan bu köylü kızlar anneleri gibi köy geleneklerine bağlı kalmışlardır.

Rusya İmparatorluğu döneminde kadınlar hangi sınıfa ait olursa olsun hayatlarının asıl amacı evlenmek olmuştur. Evlilik, kadınların eş ve anne olarak yüksek statüsünün tanınması anlamını taşımıştır. Anneler, genç kızlarına evliliğin "kutsal" ve "yıkılmaz" olduğu inancını sağlamışlardır. Köy geleneklerine göre kızlar çeyizlerini kendi el becerileriyle hazırlamışlardır. Gençler, inançlarına ve Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının "Hristiyan inançlı kişilerin arasında evlilik hakkında" hükmünün 6. maddesine göre, ebeveynlerinin onayını almadan evlenememişlerdir. Genellikle genç kızlar 16-18, erkekler 18-20 yaşlarında kilisede evlenmişlerdir (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/1.html#img, 28.04.2022).

Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının "evliliğin taraflarının hak ve yükümlülükleri" hükmünün 102. maddesi, kadınların yabancı vatandaşlarla evlenmeleri halinde Rusya'yı terk etmelerini ve eşlerinin ikamet ettikleri ülkede yaşamalarını zorunlu kılmıştır. Bu maddeye sadece kadınlar tabi tutulmuşlardır (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/11.html#img166, 28.04.2022). Ayrıca, "Hristiyanların Hristiyan olmayanlarla evlenmesi hakkında" hükmünün 85. maddesine göre, Hristiyan inancına sahip olmayan biriyle evlenme yasağı konulmuştur. Bu maddeler genç kızların kendilerine eş seçme özgürlüklerini tamamen kısıtlamıştır (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/10.html#img11, 28.04.2022).

Yeni evlenen çiftlerin birbirlerine nasıl davranmaları gerektiği konuya ait Kanunlar Külliyatına göre, "evliliğin taraflarının hak ve yükümlülükleri" hükmünün 106. maddesinde erkeğin eşine karşı görevleri şöyle formüle edilmiştir: "Erkek, eşini

kendi bedeni gibi sevmekle, onunla uyum içinde yaşamakla, saygı göstermekle, korumakla, eşinin kusurlarını mazur görmekle, fiziki güçsüzlüğünü kolaylaştırmakla yükümlüdür". Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatında geçen kadınların kusurlu ve güçsüz oldukları hakkındaki söylemler onların tam teşekküllü bir insan olmadığını ifade etmiştir (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html, 28.04.2022).

Evli kadının eşine karşı görevlerini Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatında "evliliğin taraflarının hak ve yükümlülükleri" hükmünün 107. maddesi şöyle formüle etmiştir: "Kadın, ailenin reisi olan eşine itaat etmek, ona sevgi- saygı ile yaklaşmak, evin hanımı olarak her türlü sevecenliği ve şefkati göstermek zorundadır." Bu madde, kadının haklarını kullanmasını önemli ölçüde sınırlayarak, evli kadının eşine tabi olma geleneğini yasal olarak resmileştirmiştir (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html#img13, 28.04.2022).

Geleneksel Rus aileleri çok çocuklu ve kalabalık bir aile tipine sahip olmuşlardır. Çok çocuğu olan ailelerin bereketli ve mutlu olduğu düşünülmüştür. Kadınlar çocuk konusunda "tanrı verdi" felsefesiyle bebeklerini doğurmuşlardır. O dönemde kürtaj işlemleri hem toplum hem Kilise tarafından onaylanmamıştır. Ayrıca, Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının ceza kanununda "hayata, sağlığa, insan haklarına karşı işlenen suçlar hakkındaki" hükmün 1461. ve 1462. maddeleri oldukça önemlidir. 1461. maddeye göre "Hamile kadının bilgi ve rızası dışında kasten kürtaj işlemini yapan kişi veya kişiler tüm devlet haklarından mahrum bırakılarak, Sibirya'ya sürgün edilecektir." ifadeleri, aynı hükmün 1462. maddesine göre "hamile kadının bilgisi ve rızası ile kasten kürtaj işleminin yapılması halinde hem kürtaj işlemini yapan kişiler, hem kürtaj yaptıran kadın, tüm devlet haklarından mahrum bırakılarak, Sibirya'nın bir yerleşim bölgesine sürgün edilecektir." ifadeleri yer almaktadır (http://elib.shpl.ru/ru/nodes/3571-rossiya-zakony-i-postanovleniya-polnoe-sobranie-zakonov-rossiyskoy-imperii-sobranie-3-e-s-1-go-marta-1881-g-spb-1885-1916, 5.05.2022).

Evlendikten sonra gelinler Rus geleneklerine göre eşlerinin aileleriyle beraber aynı çatı altında yaşamışlardır. Evli kadınların eşleriyle beraber ikamet ettiği evde yaşama zorunluluğunu Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı "evliliğin taraflarının hak ve yükümlülükleri" hükmünün 103. maddesinde yer alan

(https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html, 28.04.2022); “eşler birlikte yaşamak zorundadır’’ cümleleri ile desteklemiştir Bu maddeye göre kadınların hakları ciddi bir şekilde kısıtlanmıştır. Evli kadınların eşlerinin izni dışında ikamet ettiği evden ayrılmaları durumunda eşinin şikâyeti üzerine polisler tarafından geri getirilmişlerdir. Evli kadınlar, taşınmak isteyen kocalarına itiraz etme hakkı olmaksızın, kocalarını takiben, taşınma zorunluluğuna maruz kalmışlardır. Ayrıca, bu kadınların kendilerine ait bir kimlik belgesi veya seyahat pasaportu olmamıştır. Evlenmeden önce babalarının kimlik belgelerine, evlendikten sonra da çocuklarıyla beraber eşlerinin kimlik belgelerine kayıt edilmişlerdir. Evli kadınların eşlerinin izni olmadan kendine ait bir kimlik belgesi alma hakları olmamıştır. Kimliklerinin olmaması evli kadınların eşinden ayrı seyahat etmelerini engellemiştir ve serbest dolaşım haklarını da kısıtlamıştır. Ancak 1914’de I. Dünya Savaşının başlaması ile ve erkeklerin cepheye çağırılması nedeniyle devlet bu konuda yasal bir değişikliğe gitmiştir. Devlet tarafından, eşlerinin yokluğunda aileyi yönetmek ve iş yapmak için kalan evli kadınların kişisel kimlik belgelerini almalarına izin verilmiştir.

XIX. yüzyılın Rusya’sında eşlerin geçimsizlikten, aile şiddetinden dolayı veya anlaşmalı bir boşanma ile ayrılmaları mümkün değildi. Boşanma, inancı reddetme ve isyan eylemi olarak algılanmıştır ve son derece zor hatta imkânsız olmuştur. Ataerkil aile içi ilişkileri düzenleyen yasalar aile reisinin gücüne, evlilik ve aile hukuku normlarının düzenlenmesinde kilise yargısının müdahalesi ilkesine dayanıyordu. Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının “evliliklerin sona ermesi hakkında” hükmünün 45. maddesine göre, bir evlilik ancak eşlerden birinin talebi üzerine resmi bir kilise yargısı tarafından feshedilebilmiştir. Eşlerin boşanması sadece üç nedene göre mümkün kılınmıştır. Birincisi; eşlerin herhangi biri tarafından yapılmış ve kanıtlanmış zina veya eşlerin birinde fiziksel engellerin varlığı sonucu olarak birlikte cinsellik yaşayamamaları. İkincisi; eşlerden birinin devletin tüm haklarından yoksun bırakılmasıyla bağlantılı bir cezaya çarptırılması veya Sibirya'da yaşamak üzere sürgüne gönderilmesi. Üçüncüsü; eşlerden birinin bilinmeyen sebeplerden uzun süre kaybolmasıdır (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/5, 28.04.2022).

Hukukçular aile içi şiddeti ve aile içi suçları önlemek için Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının boşanma ile ilgili yasasının değişmesini ve boşanma süreçlerinin kolaylaştırılmasını talep etmişlerdir. 1884'te ünlü hukukçu Yakov Ludmer "Kadın İniltileri" başlıklı makalesinde bu konuyla ilgili görüşünü şu şekilde açıklamıştır: "Hiçbir yargı kurumu, yasalarımız çerçevesinde, bir kadını kötü muamele ve zulümden koruyamaz". Ludmer bu makalesinde özellikle kırsal kesimdeki kadınların aile içi şiddete ve eş zulmüne karşı savunmasız olduklarını açıklamıştır (*Hukuk Bülteni*, Sayı: 11, 446-447). E. Belyakova, bu makalenin kadınların, kocalarının yasal zulmü için mücadele etme fırsatından yoksun olduklarını gösterdiğini yazmıştır. Bütün bu yaşananların ailelerde hüküm süren esenliğe değil de, mevzuatın zulmüne ve Rusya İmparatorluğunun ataerkil kanununun egemenliğine tanıklık ettiğinin altını çizmiştir. (http:// orthedu.ru/ch_hist/zer_brak_i_razvod.htm, 10.01.2022).

Rusya İmparatorluğu döneminde kadınlara yönelik aile içi şiddet sıklıkla görülmüştür. Toplumun inanışlarına göre; aile reisinin eşine zaman zaman şiddet uygulaması, ona olan ilgisinin ve sevgisinin göstergesi olarak algılanmıştır. Aile içi şiddeti destekler nitelikte sıkça kullanılan bazı deyim ve atasözlerinin 1862'de yayımlanan V. Dal'in "Rus Halkı Atasözleri" sözlüğünde yer alan halleri şu şekildedir:

- "İnsan sevdiğini yerden yere vururmuş.";
- "Şiddetli döven, şiddetli sever.";
- "Bir erkek eğer evli olduğu kadını dövüyorsa seviyordur.";
- "Karını ne kadar çok döversen, çorban o kadar lezzetli olur.";
- "Eşini özgür bırakan, kendini döver.";
- "Özgürlük, evli bir kadını, her ne kadar iyi niyetli olursa olsun bozar.";
- "Kürkünü çırparsan daha sıcak tutar; karını döversen, daha şefkatli olur.";
- "Karısını dövmeyen şefkat de görmez.";
- "Karını sevmek, baskı altında tutmaktır.";
- "Bir erkeğin karısını sevmesi, onu sürekli baskı altında tutmasını gerektirir.";
- "Seviyorsam dövüyorum. Karısını dövmeyen sevgi göremez.";
- "Kendini seviyormuşçasına sev, armut dalını silkeliyormuşçasına da silkele.";

Yukarıda bahsi geçen deyim ve atasözleri, Çarlık Rusya'sında kadınların eşleri tarafından şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir. Bu kadınları eşlerinin şiddetinden koruyabilecek yasaların olmaması kadınların ezilmesine yol açmıştır (http:// bibliotekar.ru/dal/53.htm, 5.02.2022).

Rusya'nın Çarlık döneminde kadınların mesleki eğitim almalarının ve seçilen uzmanlık alanlarında çalışmalarının pek kolay olmadığından dolayı kadınlar iş bulmakta zorlanmışlardır. Çalışma imkânlarını elde eden kadınların emek faaliyetlerinin yasal düzenlemesi, onların sosyal haklarının korunması ve çalışma koşulları tamamen göz ardı edilmiştir. Kadınlar fabrikalarda erkeklerle eşit koşullarda çalışmışlar, ama çalışma saatinin ve üretkenliğin aynı olmasına rağmen, erkeklerden %30-%40 daha düşük bir ücret almışlardır (Lagutin & Sergeyeva, 1975, s. 68). Bazı kadınlar kendilerine çalışma imkânları yaratmak, emeklerinin tam karşılığını almak için erkek kılığına girmiş ve kendilerini erkek olarak tanıtarak çalışmışlardır (http://youtu.be/dbulQ2yroto, 11.12.2021). Ayrıca, evli kadınlar kendi hür iradesiyle çalışma hakkına sahip olmamışlardır. Çünkü Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının "özellikle sözleşmeler kapsamındaki kişisel yükümlülükler hakkında" (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/165.html#img, 28.04.2022) hükmünün 2202. maddesi kadınların eşlerinin izni olmadan işe alınamayacağını belirtmiştir.

Rusya'da XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ilk eğitim kurumu "Asil Kızlar Smolnıy Enstitüsü" adıyla soylu ailelerin kızları için açılmıştır. Soylu ailelerin kızları iyi bir eğitim alma fırsatına sahip olmuşlardır. Bazı maddi durumu yüksek ve kültürlü olan aileler evde eğitimi tercih etmişlerdir. İmtiyazlı olmayan sınıfın kız çocukları eğitim alamamışlardır. Resmi adı "Asil Hanımların Eğitimi İçin Kraliyet Kurumu" olan Smolnıy Enstitüsünde tüccar ailelerin kızları da yüklü bir para ödeyerek eğitim almışlardır. Smolnıy Enstitüsü varlıklı ailelerin kızlarına geleneksel kadın eğitimi vermiştir. İyi eş ve anne yetiştirmek kadın eğitiminin ana görevini oluşturmuştur. "Her şeyden önce Enstitü, kızların kadınsı yetiştirilmesi için, tüm özel yeteneklerinin ve eksiklerinin işlenmesi amaçlanan bir seradır" (Lukhmanova, 1904, s.14). Şüphesiz, böyle bir özel kurumun faaliyete girmesiyle Rusya'da kadın eğitiminin temeli atılmıştır. Lakin üst sınıflara ait olmayan kızlar için tam teşekküllü

bir ilköğretim sistemi kurulmamıştır. Okullar öncelikle erkek çocukları eğitme amacıyla düzenlenmiştir. 1856'da ilkokul öğrencilerinin sadece % 8,2'sini kızlar oluşturmuştur (*Jenshchina v Rossiyskom Obshchestve*, Sayı 1-2, s. 31).

1861'deki toprak reformundan sonra birçok sistemde reformlar görülmeye başlamıştır. 1870'te kadın eğitiminde de değişiklere gidilmiştir. "Kadın Okulları Yönetmeliği" yayınlanmıştır. Bu yönetmelikte okumak isteyen kızların toplumsal sınıflarına ve inançlarına bakılmaksızın onların eğitim haklarına sahip olabilecekleri açıklanmıştır. Devlet okullarında da özel okullarda da verilen eğitimden belli seviyede ücret alınmıştır. Köylü ailelerin kızları tam teşekküllü eğitim almaktan mahrum bırakılmıştır. Köy adetlerine göre bu kızların kendi ailelerine yardımcı olmalarının ve çalışmalarının daha faydalı olacağı görülmüştür. Erkek ortaokulundan mezun olan öğrenciler için üniversite kapıları daima açıkken, ortaokulu bitiren kız öğrencileri içinse yükseköğrenim görmesi son derece zor olmuştur. Mevcut durumu istatistik verileri çok net bir şekilde açıklamıştır.

1.1.1. Kadın Okuryazarlığı ve Eğitimi Üzerine İstatistik Veriler

28 Ocak 1897'de Rusya İmparatorluğu tarafından ilk genel nüfus sayımı **(Ek 2.)** yapılmıştır. Yapılan sayıma göre ülke nüfusu 125.640.021 kişiden oluşmaktadır. Ülkenin tüm nüfusunun % 50,26'sını, sayı olarak 63.167.984'ü kadınlar, kalan % 48,74'ünü, sayı olarak 62.512.698 erkekler oluşturmuştur.

Şekil 1. 1897'de Rusya'da Kadın ve Erkek Nüfus Yüzdesi

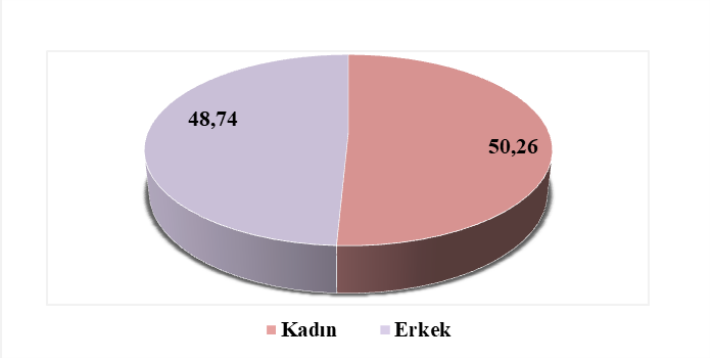

Kaynak: 1897'de Rusya İmparatorluğu tarafından yapılan genel nüfus sayımının verilerine göre, grafik tarafımızca oluşturulmuştur (Troynitskiy, 1905, s. 3).

Şekil 1'de gösterildiği gibi, ülke genelinde kadın sayısı erkek sayısını geçmiştir. Bu durum okuryazar istatistiklerinde aynı durumu göstermemektedir. Şekil 2'de görüldüğü gibi, tüm kadın nüfusunun sadece %13,1'e denk gelen 8.250.773'ünün okuma yazmasının olduğu belirtilmiştir.

Şekil 2. 1897'de Rusya'da Kadın Okuryazarlığı İstatistiği

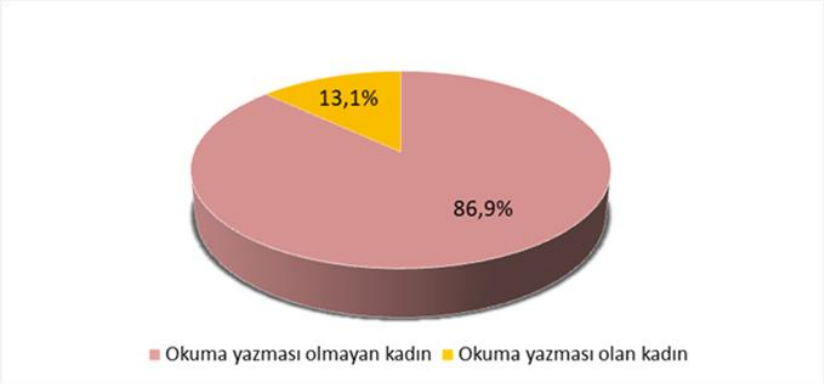

Kaynak: 1897'de Rusya İmparatorluğu tarafından yapılan ilk genel nüfus sayımının verilerine göre, grafik tarafımızca oluşturulmuştur (Troynitskiy, 1905, s. 16).

Şekil 3. 1897'de Rusya'da Erkek Okuryazarlığı İstatistiği

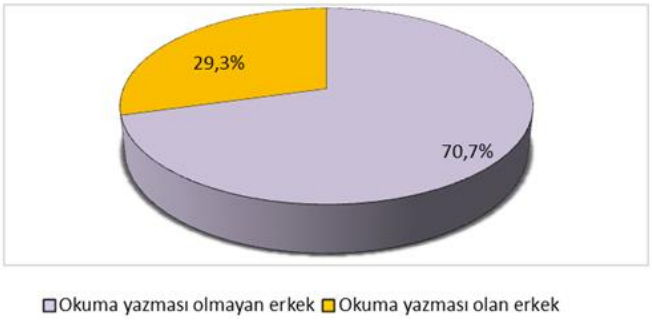

Kaynak: 1897'de Rusya İmparatorluğu tarafından yapılan genel nüfus sayımının verilerine göre, grafik tarafımızca oluşturulmuştur (Troynitskiy, 1905, s. 16).

Şekil 3'te gösterildiği gibi, tüm erkek nüfusunun %29,3'e denk gelen 18,318.812 kişinin okuma yazmasının olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, aşağıda

okuryazarlığı olan kadın ve erkek verileri yaş aralıklarıyla incelenerek karşılaştırılmıştır.

Şekil 4. 1897'de Rusya'da Kadın ve Erkek Okuryazarlığı İstatistiği

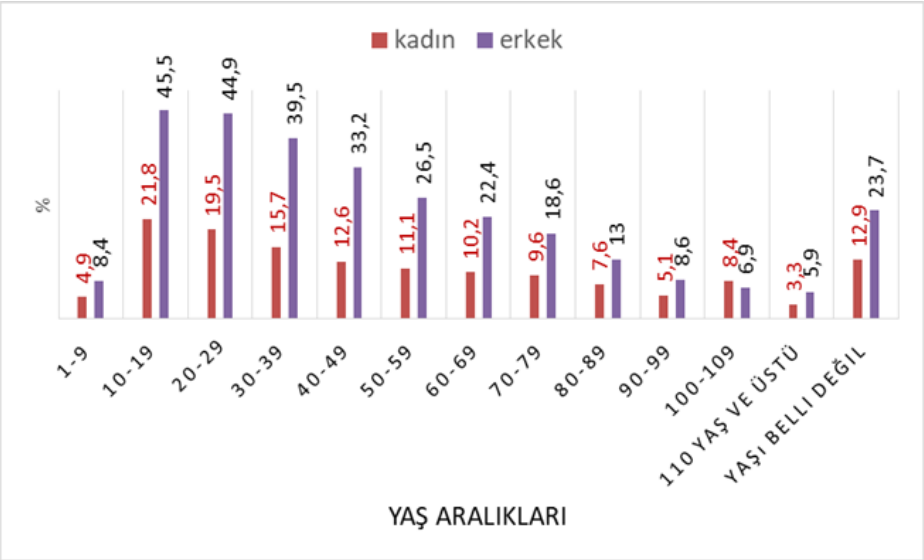

Kaynak: 1897'de Rusya İmparatorluğu tarafından yapılan genel nüfus sayımının verilerine göre, grafik tarafımızca oluşturulmuştur (Troynitskiy, 1905, s. 16).

Şekil 4'te gösterildiği gibi, kadınlarda okuryazarlık en çok 10-19 yaş arası gençlerde görülmüştür. Erkeklerde ise tüm yaş gruplarında okuma yazma durumu kadınlardan yüksektir. Genel tabloya bakıldığında okuryazarlık seviyesinin cinsiyet farkı gözetmeksizin oldukça düşük olduğu dikkatleri çekmektedir.

Rusya İmparatorluğu döneminde eğitim üzerine yapılan sayıma göre ilkokul seviyesinden yüksek eğitim gören ülke nüfusunun % 1,1'ini 1.364.143 kişi oluşturmuştur. Bu istatistiklere göre ilkokul seviyesinden yüksek eğitim gören kadınların sayısı 535.211 kişi olarak tüm ülke genelinde % 0,8' denk gelmiştir. Ülke çapında kadınların eğitim verilerinin çok düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Tüm ülke çapında kadın nüfusunun eğitim derecesi aşağıda gösterilmiştir.

- Üniversite eğitimi % 0,010
- Yüksek meslek okulları eğitimi % 0,001
- Yüksek askeri okulları eğitimi –
- Özel orta eğitim % 0,021

- Umumi orta eğitim % 0,815
- Askeri orta eğitim –

Aynı sayıma göre erkek nüfusunun % 1,3'üne denk gelen, sayı olarak 848.932 kişi ilkokul seviyesinden yüksek olan eğitimden yararlanmıştır. Tüm ülke çapında erkek nüfusunun eğitim derecesi ise şu şekildedir:

- Üniversite eğitimi % 0,157
- Yüksek meslek okulları eğitimi % 0,048
- Yüksek askeri okulları eğitimi % 0,07
- Özel orta eğitim % 0,138
- Umumi orta eğitim % 0,893
- Askeri orta eğitim % 0,116

Tüm ülke nüfusunun % 0,847'ye denk gelen, sayı olarak 535,211 kadın ve %1,359'e gelen, sayı olarak 848.932 erkek ilkokul seviyesinden yüksek eğitim almıştır (Troynitskiy, 1905, s. 18). Aynı sayıma göre, soylu kökenli kadın nüfusunun eğitim seviyesi % 69.17 iken, köylü kadınların ise nüfusunun % 9,74'e denk geldiği açıklanmıştır (https://prlib.ru/section/1330127, 5.05.2022).

Yukarıdaki örneklerden yola çıkarak, Rusya'da eğitimin özellikle kadınlar için son derece düşük olduğu sonucu çıkmaktadır. Verilen örnekler kadınların eğitimlerini fiilen tamamlayan kişi sayısını tam olarak göstermemektedir. Bu veriler sadece kadınların herhangi bir kurumda okuduğuna tanıklık etmektedir ve kaç kişinin mezun olduğunu bildirmemektedir (Troynitskiy, 1905, s. 17).

Çarlık Rusya'sı döneminde cinsiyet eşitsizliği eğitim, iş ve diğer pek çok alanda farklı şekillerde yer almıştır. Bu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde yıllarca devam eden ataerkil yapının kadınlara yönelik baskısı yer almaktadır. Kadınlar, toplumdaki alt konumlarıyla tanımlanmış, devlet yönetimine veya özyönetime katılma fırsatından mahrum bırakılmış ve hiçbir siyasi hakka sahip olmamışlardır.

1.2.Kadının Ekonomideki Yeri

XIX. yüzyılın sonlarında Rusya kapitalizme doğru yavaş yavaş ilerleme yoluna girmiştir. Tarım ve sanayinin gelişmesi, makine üretiminin yaygınlaşması, demir yollarının inşa edilmesi, bu ilerlemenin kanıtıdır. Ayrıca serfliğin de kaldırılması kadınların kendi oluşumlarını yaratabilmeleri için yeni şartların gelişimine zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte girişimcilik ve pazarlama alanında da ciddi gelişmeler başlamıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde Rusya İmparatorluğunun kadınlara yönelik yürüttüğü tamamen ataerkil olan bir yaklaşımdan bahsedilmişti. Bu durum madalyonun sadece bir yüzünü göstermektedir. Madalyonun diğer yüzü ise beklenmedik bir şekilde kadınların erkeklerle aynı statü ve haklara sahip olmaları konusu ile ilgilidir.

XIX.-XX. yüzyılın başlarında yüzlerce kadın, Rusya İmparatorluğunun Kanunlar Külliyatında ilan edilen erkeklerle eşit düzeyde ticari faaliyetlerde bulunma ve ekonomik olarak aktif nüfus grubuna girme hakkını hayata geçirmiştir. Tüm ekonomik faaliyetlerde en aktif olan kadın girişimcileri; dul kalan tüccar kadınlar, evli olan tüccar kadınlar, bekâr tüccar kızlar ve daha az sayıda olan soylu kadınlar oluşturmuştur (Ulyanova, 2008, s. 32-58).

1897'de Rusya İmparatorluğu tarafından kadın nüfusunun sınıf gruplarına göre dağılımı 63.162.673 kadın nüfusu üzerinden sayım yapıldığı belirtilmiştir. Bu istatistiklerde açıklanan verilere göre;

- soylu kökenli kadın nüfusu 636.345,
- soyluluk unvanı verilmiş kadın nüfusu 326.466,
- ruhban sınıfı kadın nüfusu 313.134,
- fahri vatandaş unvanlı kadın nüfusu 167.238,
- tüccar sınıfı kadın nüfusu 143.657,
- esnaf sınıfı kadın nüfusu 6.852.275,

- köylü kadın nüfusu 48.927.580 olarak kayıtlara geçmiştir (Troynitskiy, 1905, s. 84-110).

Tüccar sınıfını oluşturan kadınların aile bağları çok güçlü olmuştur. Bu kadınların ana görevleri ev ekonomisi, çocukların yetiştirilmesi ve aile yaşamının organizasyonu olmuştur. Genellikle tüccar aileleri kızlarının erken yaştan itibaren gelecekte sadece iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir ev hanımı olarak yetişmelerine değil; aynı zamanda onların birer "iktisat uzmanı" olarak geleceğe hazırlanmalarına katkı sağlamıştır. Bunun için kadınların da erkekler gibi finans, ticaret ve emlak işlemlerini öğrenebilecekleri ortamlarda yetiştirilmelerine önem vermişlerdir. Kadınlar, nesilden nesle aktarılan aile mesleğinin devam ettirilmesi konusunda yetişerek herkesten bağımsız ekonomik faaliyetlerde bulunabilme becerilerini geliştirmişlerdir. Ayrıca, XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Rusya'da uluslararası ticaret hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir. Kadınlar, bu gelişmeleri göz önünde bulundurarak çocuklarına yabancı dil eğitimi vermeyi de ihmal etmemişlerdir.

Konuyla ilgili olarak, Penza şehrindeki birinci lonca tüccarı A. Finogeyev'in kızı N. Finogeyeva'nın günlüğünde "Öğle yemeğinden önce Fransızca ve Almanca dikteler yazdım" cümleleri yer almaktadır. Tüccar ailede büyüyen genç kızın oluşumunda özellikle annesinin oynadığı rol N. Finogeyevanın günlüğü incelendiğinde net bir şekilde görülmektedir (*Zemstvo*, 1995, Sayı: 3, 47-49).

Bu sınıftan kadınların dünyasında, evlilik konusu zorunlu bir aşama ve aynı zamanda her yetişkin kadının yaşam projesinin ana hedefi olarak kabul edilmiştir. Her ebeveynin kızları için damat seçimi, gelecekteki evliliğin ekonomik temellerine dayanmaktadır (Byuhner, 1857, s. 91). Çarlık Rusya'sı geleneklerine ve Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatına göre "Çeyiz ve mülk konusu ile ilgili belge hakkında" hükmünün 1001. maddesine göre gelin adaylarına ebeveynleri tarafından çeyiz verilmek zorundadır. Bazen bu hediyeler bir servet değerinde olmuştur (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/85, 28.04.2022).

Rusya İmparatorluğu döneminde kadınların mülkiyet ve miras konusu devlet tarafından yasal olarak korunmuştur. Maddi varlıkları var olan soylu, tüccar, esnaf ailelerin genç kızları ve kadınları kendi mal varlıklarıyla ilgili kararlarını kendileri

vermişlerdir. Devlet tarafından kadınlara tanınmış bu hak, o dönemin hiçbir ülkesinde ne Batı Avrupa'da, ne Amerika'da görülmemiştir. Amerikan araştırmacısı M. Lamarş Marreze "Kadın Krallığı; Soylu Kadınlar ve Rusya'da Mülk Sahibi Olmak (1700-1861)" adlı kitabında bu konuyu çok ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Yazar Çarlık Rusya'sı döneminde evli kadınların eşinin izni olmadan, özgürce seyahat etme, eşinden ayrı yaşayabilme, çalışabilme, eğitim alabilme, boşanabilme haklarına sahip değilken, mülkiyet ve miras konusunda ise çok geniş yelpazeli haklara sahip olduklarının altını çizmiştir (https://labirint.ru/books/5, 25.02.2022).

Tüccar kadınların ailelerindeki mülkiyet bağımsızlığı, başta evlilik yoluyla çeyiz olarak ebeveynleri tarafından kendilerine tahsis edilmiş mülklerine sahip olmalarına, sonra da Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatına dayanmaktadır. Bu bağlamda hem miras hakkına hem de evlenince çeyiz hakkına sahip olan soylu kadınlar kanunlara dayanarak güvence altına alınmışlardır. Örneğin, Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı "evliliğin taraflarının hak ve yükümlülükleri" hükmünün 109. maddesine göre; kadınların sahip oldukları özel mülkleri ve bütün mal varlıkları evlilik süresi boyunca yalnızca kendilerine ait olarak kalmaktadır (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html, 28.04.2022), yani evlendikleri erkeklerle ortak sayılmayacaktır.

Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı "evliliğin taraflarının hak ve yükümlülükleri" hükmünün 110. maddesine göre kadınların evlendikten sonra satın alma, hediye veya miras yoluyla edindiği mal ve mülkü de kadına aittir (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html, 28.04.2022). Bu maddelerle, devlet kadınların evlilik sırasında veya evlilik öncesinde sahip oldukları bütün mülklerini yasal olarak koruma altına almıştır.

Devlet, evli kadınların sahip oldukları mal varlıklarının eşleri tarafından kullanılabilmeleri hakkını aynı hükmün 115. maddesiyle devre dışı bırakmıştır. Çeyiz, miras, emlak ve bütün mal varlıkları, kadının dokunulmaz malı ya da kişisel sermayesi sayılmış; bu bağlamda kadınların hayatı garanti altına alınmıştır. Sonuç olarak kadınlar erkeklerle eşit bir şekilde mülkiyet haklarına sahip olmuşlardır. Ekonomik olarak bağımsız olan bu kadınlar miraslarını eşlerine devretme kararını bizzat kendileri vermişlerdir. Bir erkeğin eşinin mirasını onun haberi olmadan

harcaması, çoğu zaman ceza evine girmesine neden olmuştur (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html#img13, 28.04.2022).

Örneğin, XIX. yüzyılın ünlü Rus şairi ve tercümanı zengin bir ailenin kızı Karolina Yaniş hususî mal varlığının eşi tarafından harcanmasından dolayı şikâyette bulunmuştur. Bu şikâyetle birlikte 1853'te Karolina'nın eşini ünlü Rus yazarı ve tercümanı Nikolay Pavlov'u, borç hapishanesi "Dolgovaya Yama"ya atmışlardır. Rus hiciv şairi S. Sobolevskiy bu olayı şiirlerinde şöyle yansıtmıştır;

Ah, nereye bakarsan bak,

Tüm aşklar bir mezardır!

Madam Yaniş eşini

Çukura attırmıştır.

Mülkiyet üzerindeki kontrol, hem kadınları mülk ve iş yönetiminde bağımsız hale getirmiş hem de aile üyeleriyle ortaklıklar kurmayı mümkün kılmıştır. Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı "eşler birbirleriyle birer yabancı gibi alım satım ilişkisine girebilirler" hükmünün 116. maddesine göre evli bir kadın eşiyle aynı statüye sahip olan birey olarak yer almaktadır. Aynı hükmünün 114. maddesinde ise kadınların; eşlerinden bağımsız olarak, diledikleri gibi mal ve mülklerini alıp satabilecekleri, hediye edebilecekleri, kiraya verebilecekleri açık ve net bir şekilde belirtilmiştir (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html#img, 29.04.2022).

Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı "özellikle mülkiyet haklarının elde edilmesi ve güçlendirilmesi prosedürü hakkında" hükmünün 978. maddesine (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/83.html#img84, 28.04.2022) göre: eşler arasındaki hediye veya ücret ödemeden elde edilen mülkiyet, yabancılar arasında olduğu gibi yapılmaktadır. Bütün bu yasalarla devlet kadınların mülkiyet üzerindeki haklarını sınırsız bir şekilde güçlendirmiş, korumuş ve varlıklı kadınların ekonomik bağımsızlığını sağlamıştır.

Tüccar ortamda kadınlara çok çeşitli mülkiyet haklarının verilmesi, onların ticaret faaliyetlerine katılımını sağlamıştır. Rusya İmparatorluğu Kanunlar

Külliyatının “Tüccar sınıfı sertifikasına dâhil olabilecek kişiler hakkında” hükmünün 537. maddesine göre, aile reisi, adına düzenlenen sertifikaya, eşini, bekâr kız kardeşlerini, bekâr kızlarını, eşinin ilk evliliğinden doğan çocuklarını, torunlarını dâhil edebilecektir. Bir tüccar sertifikasına kayıtlı olan aile bireylerine aynı hükmün 538. maddesine göre ticari işlere girişmelerine izin verilmiştir (http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?empire, 19.03.2022).

Ayrıca, Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının tüccar rütbesine sahip kişilere ilişkin aynı hükmün 541. maddesine göre “aile reisinin ölümü üzerine, dul eşi, kendi adına tüccar sertifikası alarak işi devralabilmiştir. Aynı zamanda oğullarını, evli olmayan kızlarını ve torunlarını da bu işin içine dâhil edebilmiştir. Böylelikle, kadınların ticari faaliyette bulunma hakları, yasalarla da garanti altına alınmıştır. Bu haklar nihayetinde tüccar sınıfını oluşturan kadınlara toplumunun sosyal yapısında güçlü bir konum sağlamıştır (http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?empire, 19.03.2022).

Devlet kadınların maddi durumunu yasal olarak her yönden korumuştur. Hayatın bütün olasılıkları ayrıntılı bir şekilde düşünülerek yasalara dökülmüştür. Örneğin, Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı “eşlerin miras alma prosedürü hakkında” hükmünün 1159. maddesine (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211, 1.05.2022) göre aile reisi işlediği suçtan dolayı devletin tüm haklarından yoksun bırakılmışsa kadın, eşinin ölümü vesilesiyle mülkün belirtilen kısmına hak kazanmış sayılmıştır.

Kadınların özel mülkiyet haklarını koruyan yasaların düzenlenme amacı onların ülkenin tüm ekonomik yaşamına katılım sağlamaları ve özel sermayeleriyle devleti desteklemektir. Kadınlar, bu çerçevede girişimci lider statüsüne sahip olmuşlar ve aile şirketlerini yönetme haklarını ellerinde bulundurmuşlardır. Kadınlar, özellikle de dul olanlar, eşlerinin ölümünden sonra işletmeleri yönetmişlerdir.

Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan “Rusya'nın 1813’ten 1897 tarihine kadar Endüstri Beyannamesi”ne göre Rus tarihçisi Ulyanova tarafından istatistiklerin analizi yapılmıştır. Bu hesaplamalar 1814'ten 1897'ye kadar endüstriyel istatistiklerin analizi bağlamında;

- 1814'te toplam 3731 işletmenin 165'i,
- 1832'de toplam 5349 işletmenin 484'ü,
- 1879'da toplam 26.067 işletmenin 1045'i,
- 1884'te toplam 27.235 işletmenin 1354'ü,
- 1897'de toplam 34.723 işletmenin 1684'ü girişimci kadınlara ait olduğunu göstermiştir.

Bu kadın işletmelerinin üretim (parasal olarak) içindeki payı 1879'da %4, 1884'te %4,8, 1897'de %6 olarak devletin ekonomisine katkı sağlamıştır. Mülkiyet üzerindeki kontrol kadınların mülk ve iş yönetiminde bağımsız bir birey olarak girişimci kadın kimliklerini ortaya çıkartmıştır (Ulyanova, 2013, s. 203).

Bu kadınların çoğu aile şirketinin kaderini olumlu yönde etkileyen ticari yeteneklerini başarıyla sergilemişlerdir. Girişimci kadın ortamında türlü ticari faaliyetlerde bulunan kadınlar hem ticaret ortamındaki çeşitli girişimcilik faaliyetlerine katılmışlar hem de evin tüm sorunlarıyla uğraşıp, evi idare etmişlerdir. Aynı zamanda dış dünyaya da kendilerini tanıtmışlardır. Kadınların ticarette erkeklerle eşit haklara sahip olmaları onların iş hayatlarının tüm ticari faaliyetleri kapsayacak şekilde genişlemesine yol açmıştır. Büyük sermayeye sahip olan kadın girişimcilerin XIX.- XX. yüzyılların başında ulaşılan ekonomik alana katılımı %10'dan %20'ye yükselmiştir ve Rusya'nın modernleşmesinde önemli bir rol oynamıştır (Ulyanova, 2013, s. 210).

Rusya İmparatprluğu döneminde hem kişisel sermaye hem de etki derecesi açısından kadın girişimciliğinin tartışmasız lideri olan tüccar aileden gelen M. Morozova, 1889'da, eşi de tüccar olan T. Morozov'un ölümünden hemen sonra şirketin başına geçmiştir. Rusya'nın en büyük tekstil işletmesi olan Nikolskaya Fabrikası "Savva Morozov'un Oğlu ve Şirketi" Ortaklığına başkanlık etmiştir. Aynı zamanda Moskova'nın büyük hayırseveri, hayır kurumlarında verdiği 25 yıllık kusursuz hizmeti için takdirle ödüllendirilmiştir. Bu ödüle layık görülen tek Rus tüccar kadın olarak da tarihe geçmiştir. Eşinden miras yoluyla 6 milyon rublelik sermayeye sahip olan Morozova, 29 milyon olarak tahmin edilen mülkü mirasçılarına bırakmıştır. Morozova Rusya'nın en zengin kadınlarından biri olarak kabul edilmiştir (http://historybiz.ru/morozova-mariya-fedorovna.html, 7.05.2022).

Rusya İmparatorluğu kendi çıkarlarını göz önünde bulundurarak sadece ekonomik faaliyetler alanında cinsiyet eşitliğini yasalarla sağlamıştır. Bu bağlamda devlet, ekonomiyi güçlendirmek, sosyal ve demografik istikrarı korumak için kadın girişimciliğinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Girişimci kadınlar Rusya'nın modernleşme yolundaki ilerlemesinde önemli bir rol üstlenmiş ve Rusya'yı XX. yüzyılın başlarında öne çıkan ekonomik güçler arasına taşıyan yüksek sanayileşme oranının sağlanmasında katkıda bulunmuşlardır.

1.3.Kadının Sosyal Yaşamdaki Yeri

XIX. yüzyılın ortalarında meydana gelen değişimin bir sonucu olarak kadınların ahlaki görünümü ataerkil düzene uymayan bir hale gelmiştir. Kabul edilen normlardan en ufak bir sapma, çoğu zaman çevresel koşulların etkisiyle; kadınları dışlanmış, ahlaki değerlerini kaybetmiş hale getirmiştir. Toplumun sosyo-kültürel normlarının değişimi aynı toplumun önemli bir parçasını oluşturan kadınların o toplumda yer aldığı statüsü aracılığıyla ortaya çıkmaktadır.

XIX. - XX. yüzyılın başlarında Rusya'nın modernleşme süreci şüphesiz, birçok olumlu değişiklikleri getirmiştir. Bu değişikliklerin beraberinde Rus toplumunun ahlaki ideallerinin çöküşüne de katkıda bulunmuştur. Rus araştırmacı S. Kulikova kadınların ahlaki değerlerinin değişime uğramasının nedenlerini şu şekilde açıklamıştır: "Sosyal ve ahlaki kuralların yeniden değerlendirilmesi ve kadınların toplumda örf ve adet çerçevesinde belirlenen yaşam kurallarından uzaklaşmaları, fuhşun yaygınlaşmasına yol açmıştır." (*Vestnik Moskovskogo Universiteta MVD Rossii,* 2014, Sayı: 10).

Ekim Devrimi öncesi kırsal kesimin büyük ölçüde yoksullaşması, ekonomik sıkıntılar fuhşun geniş çapta yayılmasının ana sebebi olarak görülmüştür. III. Genel Rusya İl Kadın Birimi (Jenotdel) Başkanları toplantısında Aleksandra Kollontay "Fuhuş ve Fuhşa Karşı Mücadele Önlemleri" konulu konuşmasında fuhşun nedenlerini şöyle sıralamıştır:

- düşük ücretli çalışma koşulları,

- göze çarpan sosyal eşitsizlik,
- bir kadının bir erkeğe maddi olarak bağımlı olma alışkanlığı,
- kadının ekonomik özgürlüğünün olmaması,
- kadınların tümüyle erkeğe muhtaç yaşamaları işte bu olumsuz olgunun köklerini burada aramamız gerekmektedir (Kollontay, 1921, s. 9).

Fuhşun yaygınlaşmasında ekonomik faktörlerin ve sosyal koşulların önemi ne kadar büyük olursa olsun, fuhuş sorunu sadece ekonomik ve sosyal bir sorun olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve ahlaki bir sorun olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda fuhuşla mücadelede hem ekonomik hem sosyal, aynı zamanda da yüksek derecede etik bir sorun olduğunun bilincinde olarak, sefahat amacıyla bir kadın bedeninin pazarlanması da satın alınması da derin ahlaki olarak kınanması gerekmektedir (Elistratov, 1911, s. 42).

1.3.1. Kamu Politikaları Bağlamında Seks İşçisi Kadınlar

Genelev, fuhuş ve evlilik dışı ilişkilerin yasak olmasına rağmen XVIII. yüzyılın sonlarında şehir dışında gizli buluşma evleri, Fransız tarzında adlandırılmış *bordel*[2]ler çoğalmaya başlamıştır. Bu tür evlerin açılması devlet yetkilileri tarafından ve özellikle İçişleri Bakanlığı tarafından göz ardı edilmemiştir. Öte yandan cinsel yolla çok hızlı bir şekilde bulaşan hastalıkların önünü almak amacıyla 23 Ekim 1843'te I. Çar Nikolay, bu hastalıklara mücadele kapsamında yaptığı çalışmayla Rusya İmparatorluğu tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir. Rusya İçişleri Bakanlığı'na bağlı tıp bölümünde bu gibi durumlar için özel Tıbbi Polis Komitesi kurulmuştur. Böylelikle, fuhuş yapan kadınlar üzerinde tıbbi polis denetimi başlatılmıştır.

Rusya İmparatorluğu İçişleri Bakanlığı tarafından 29 Mayıs 1844'te "genelev işletme kuralları" ve "fahişeler için kurallar" adlı genelgeler yayınlanmıştır. Artık genelevler özel Tıbbi Polis Komitesi tarafından polis gözetimine geçmiş yani devlet tarafından fuhuş kontrolünü ele geçirme girişimi gerçekleşmiştir. Böylece devlet iktidarı, fuhuş yasağını kaldırmış olup fuhşu kendi şemsiyesinin altına alarak, yasal

[2] Bordel, Fransızcada genelev anlamına gelen bir sözcüktür.

düzenlemesine geçmiştir. Ünlü Rus hukukçu A. Elistratov'a göre, "Rusya'da ilk olarak 1840'lı yıllarda polis kurallarına uyularak utanç verici kadın ticaretine hoşgörü ile yaklaşmanın temelleri atılmıştır" (1909, s. 161).

Devletin fuhşa karşı tutumunu ünlü Rus hukukçu ve yayıncı V. Deryujinskiy: "tüm bu gelişmelere göre devlet, başta kendine belirlemiş olduğu, fuhşu dibinden yok etme görevini artık kararlı bir şekilde reddetmiştir" sözleriyle ifade etmiştir. Ancak aynı zamanda devletin, bu pisliği azaltmak için önlemler almayı ve olası zararlı sonuçların engellenmesini kendi görevi olarak görmekte olduğunu da belirtmiştir. V. Deryujinskiy, tezahürleri ve sonuçları en korkunç olarak bilinen bulaşıcı hastalıkların yayılmasındaki önemli faktörlerden birinin fuhuş olduğunun özellikle altını çizmiştir (1908, s. 365).

Mevcut durumu inceleyen A. Elistratov, devletin fuhşa karşı mücadele etme yolunun sadece tıbbi kontrollerle yürütülmesinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Devlet yöneticilerinin öncelikle ekonomik ve sosyal koşulları değiştirme, çalışan kadınların maddi refahını ve kültürel düzeyini iyileştirme, kadınların kendilerine güvenini ve dayanışma ruhlarını geliştirme gibi bir dizi önlemler alınmasının öneminden bahsetmiştir. Ayrıca devletin kadınlara erkeklerle eşit bireyler olarak aynı hakları sağlayacak bir yaklaşımla yasal olarak düzenlemeler yapmasının öneminden bahsetmiştir (1911, s. 30).

Bu dönemde kayıtlı olan tüm seks işçilerine ve suçüstü yakalanan kadınlara pasaport yerine geçen özel tıbbi kimlik kartı verilmiştir. Bu kimlik kartı halk içinde "Sarı Bilet" **(Ek 3.)** olarak adlandırılmıştır. Bu belgede, kadının adı, babasının adı, soyadı, sosyal kökeni, kadının fiziksel özellikleri, fotoğrafı, ikamet yeri, sağlık durumu hakkında haftalık onay bilgileri ve genelevde çalışma kuralları yer almaktadır. "Sarı Bilet", kadınları şehirde özgürce dolaşma hakkından mahrum bırakmış ve bu sebepten genelevlerinde çalışan kadınların bulundukları yerden çıkmaları mümkün olmamıştır. "Sarı Bileti" olan kadınlar başka yerde işe alınmamış, aile evine davet edilmemiş, sosyal ve kültürel hayattan dışlanmışlardır.

Bu tür kadınların tamamı düzenli polis kontrollerine mahkûm olmuş, her hafta bir-iki kez doktor kontrolünden geçmiş ve hastalıklara yakalanma korkusuyla

yaşamışlardır. Yapılan her muayenenin sonucu seks işçisi kadınların özel muayene kartlarına **(Ek 4.)** işlenmiştir. Bu sonuçlara göre hastalığı taşıyan kadınlar hastanede tedavi edilmiştir.

Sn. Petersburg Tıbbi Polis Komitesi Müfettişi Dr. Fedorov, Dr. P. Oboznenkon'un fuhuş yapma nedenleri hakkında görüştüğü dört binden fazla kadının ifadesini üç yıllık bir süre boyunca incelediği bazı istatistik belgelerini yayınlamıştır. Yayınlanmış istatistiklere göre "dört binden fazla kadının %58,3'ünün fuhuş yaparak para kazanmalarının ana sebebi; çalışma yeri olmadan, aşırılığın pençesinde, ihtiyaç zincirlerine dolanmış bir girdaba düşmeleri" olarak gösterilmiştir (Milovidova, 1929, s. 185).

Bu araştırma, bu kadınların çoğunlukla herhangi bir mal varlığına ya da ekonomik güce sahip olmayan %83,1'nin fakir ailelerden geldiği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Rusya'daki denetlenen seks işçisi kadınların toplam sayısının 4/5'ü bu kadınlar oluşturmuştur. Rus tarihinin önemli ismi Serafim Shaşkov fuhşun en büyük nedeninin yoksulluk olduğunun altını çizmiştir (1879, s. 332). Yoksulluk sebebiyle bu işi yapmak zorunda kalan seks kölelerin hayatını şöyle özetlemiştir: "yoksulluğun kızı olan fahişe; şefkatsiz ve ilgisiz annesinden ancak bir süreliğine kurtulabilir ve sonra onu doğuran aynı yoksulluk içinde yaşar ve ölür" (1879, s. 341).

Seks işçisi kadınların büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen kadınlardan oluşmuş, ancak Avrupa dillerini akıcı bir şekilde konuşan kadınlar da olmuştur. 1868'de St. Petersburg'da farklı sınıflardan oluşan seks işçisi kadınların 2288'inin sınıflarına göre yapılan istatistikleri inceleyelim. İlk sırada 658 kadın köylü ailelerden, ikinci sırada 508 kadın esnaf ve küçük dükkân işleten ailelerden, arkasından 492 kadın eşleri ve babaları askerlik yapan ailelerden, onun arkasından 55 kadın soylu ailelerden, onu takiben 39 kadın zanaatkâr ailelerden, son sırada 3 kadın tüccar ailelerden yer almaktadır (Şaşkov, 1879, s. 333).

Fuhşun yasallaştırılmasından sonra, ülkedeki genelevlerin sayısı bir bütün olarak keskin bir şekilde artmıştır. Tıbbi polis gözetmeni altında olan genelevlerin ve seks işçisi kadınların istatistikleri bürokratlar tarafından işlenmiştir. Buna göre, kayıtlı olan seks işçisi kadınların istatistiği aşağıda verilmiştir.

Şekil 5. Rusya İmparatorluğu Seks İşçisi Kadınların İstatistiği

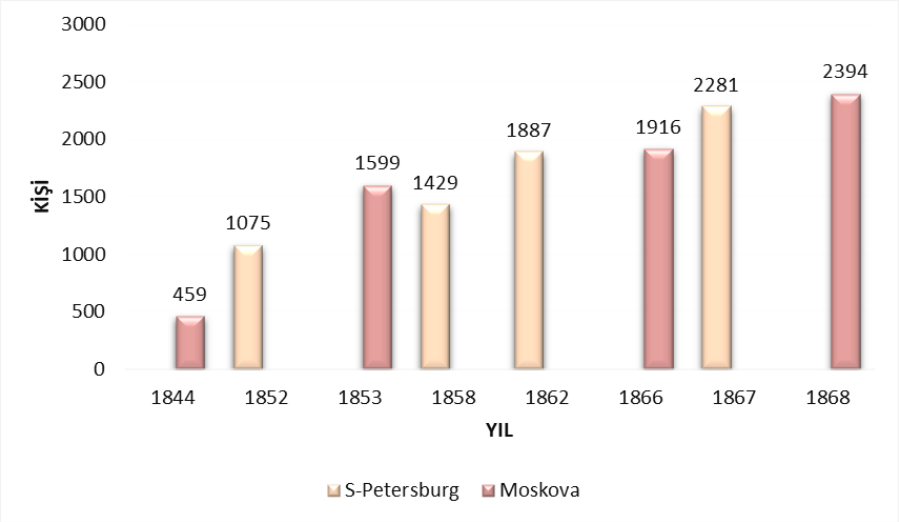

Kaynak: Şaşkov, 1879, s. 320**.**

1870'de Moskova'da 957 yasal olarak seks işçisi kadınların sınıf yüzdesinin istatistikleri aşağıda verilmiştir.

Şekil 6. 1870'de Moskova'da Seks İşçisi Kadınların Sınıf Yüzdesi

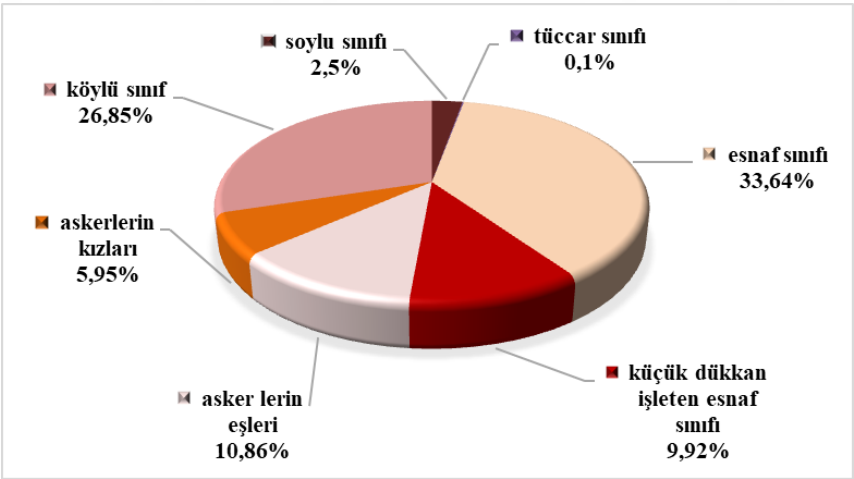

Kaynak: Şaşkov, 1879, s. 334.

Rusya'daki anormal sosyal yaşam koşullarının yarattığı bu durum seks işçilerin yukarıda verilen istatistiklerde yer alan kadınlarla kalmamıştır. Daha çok kadın yasadışı genel evlerinde, kiralık dairelerde, sokaklarda fuhuş yaparak geçimini sağlamışlardır. O dönemde sanat camiasında, kafelerde, ev hizmetinde, terzi

atölyelerinde ve moda evlerinde çalışan çoğu bekâr ve yoksul kadınlar kayıt dışı olarak seks köleliğini yapmışlardır (Şaşkov, 1879, s. 321).

XIX. yüzyılın ortalarında sosyal, ekonomik ve ulusal bozukluk fuhşun yaygınlaşmasına neden olmuştur. Rusya İmparatorluğu mevzuatında fuhuş suç olarak nitelendirilmemiş ve devletin fuhşa karşı tutumu sadece bulaşıcı hastalıkların önünü kesme amacıyla sınırlanmıştır. Fuhuşla mücadele konusunda devletin çabası ne kadar zayıf kalmışsa bir o kadar da toplum bu ahlaki değerlerin çöküşüne tepkisiz ve sessiz kalmış, kadınların değersizleşmesini önlemek için hiçbir çaba göstermemiştir.

1.4.Kadın İmajının Sanat Eserlerine Yansıması

XIX.-XX. yüzyılın başlarında Rusya'da oluşan sosyal ve kültürel olaylar kurgu eserlerine yansımıştır. Kurgu, sadece sanatsal bir akım olmaktan çıkmış, bilişsel bir önem taşıyan, Rus yaşam doğasını ve kültür tarihindeki yerini anlamak için katkı sağlamıştır. Rus edebiyatının realizm akımından etkilenmesi, kadınların gerçek hayatta yaşadıkları bütün olayları edebiyata yansımasına katkıda bulunmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan edebi eserler özellikle belli başlı kadın tipleri roman kurgusu çerçevesinde dönemin getirdiği sosyal ve toplumsal yaşam şartlarını okuyucuya aktarmıştır.

Kurgu, Rus kültüründe özel bir yere sahiptir. En azından Ekim Devrimi'ne kadar, felsefenin, insani bilginin, sosyo-politik faaliyetin işlevlerini yerine getiren sentetik evrensel kültür olgusu, sadece gerçekliğin mecazi yansımasıyla değil, aynı zamanda en önemlisi bilgi ve anlayışı onun aracılığıyla gerçekleştirmesi şeklinde olmuştur (Kondakov,1997, s. 27).

Rus edebiyatın önemli ismi Tolstoy Anna Karenina (1877) adlı romanında kadın ve ataerkil yapı arasındaki ilişki çerçevesinde XIX. yüzyılın ikinci yarısında soylularının yaşamını, geleneklerini ve Rus toplumundaki değişiklikleri farklı yönleriyle anlatmıştır. Boşanma konusunun özel bir yere sahip olması o dönemin Rus toplumunu etkileyen, hukukçu ve avukatların tartışmalarına sebep olan, güncel bir konu olmasının sonucudur. Romanın başkahramanı Anna'nın eşi Karenin

toplumun yüksek konumunda yer alan üst düzey devlet memuru, ataerkil toplumun tutumundan, kilisenin yargı ve baskısından, sahip olduğu statünün sorumluluğundan dolayı, eşinin boşanma isteğini reddetmiştir. XIX. yüzyıl Rusya'sında toplumun üst sınıfını temsil eden Anna'nın aynı toplumun psikolojik ve sosyal baskıları, hayatını sonlandırmaya zorlamıştır.

A. Çehov "Kadınlar" (1891) adlı hikâyesinde ataerkil bir toplumdaki sosyal eşitsizliği, kadınların yaşadığı zorlukları, özgürlükten yoksun olan kadınların eşleri tarafından gördükleri zorbalıkları üç kadın karakteri üzerinden anlatmıştır. Rus şairi N. Nekrasov köylü yaşamı, köylü kadınların yaşadıkları zorlukları "Rusya'da Kimler İyi Yaşar" (1866) adlı eserinde ele almıştır. Saltıkov-Şçedrin "Golovlev Ailesi" (1880) adlı eserinde romanının başkahramanı toprak sahibi Parfiriy Golovlyov evinde hizmetçilik yapan genç köylü kızı hamile bırakmış, doğan çocuğunu annesinin rızası dışında uzaklaştırmıştır. O dönemde bu ve buna benzer davranışlar Rusya'nın köy ve kasabalarında sıklıkla görülmüştür.

Rusya İmparatorluğu dönemi fuhuş konusunun en sıcak konu haline gelmesine, Rus yazarları sesiz kalmamış ve topluma anlattığı konu haline gelmiştir. Rus yazarları, fuhuş konusunu ele alırken kadınların durumunu farklı yorumlamışlardır. Örneğin: Tolstoy "Kroyçer Sonat"(1890) adlı eserinde bu tarz kadınlarla ilgili Rus toplumunun genelleştirilmiş algısını, sosyal gelişimin kurbanı olarak yansıtmıştır. Dostoyevskiy, "Suç ve Ceza" (1866) adlı romanının kahramanı Sonya Marmeladova ve "Yeraltından Notlar"(1864) adlı romanının kahramanı Liza'yı aynı şekilde karakterize etmiştir.

Aynı konuya değinen Nekrasov şiirlerinde ve eserlerinde kadınları hayat şartlarının kurbanı olarak göstermiştir. Saltıkov-Şçedrin "Golovlev Ailesi" (1880) adlı romanının kahramanları olan ikiz kız kardeşlerin tiyatroda oyuncu olma hayallerini sosyal bir dram olarak sonuçlandırmıştır. Gorkiy, sokaklarda seks köleliği yapan on bir yaşlarındaki kız çocuğunun hayatını "Bir Kız" (1905) adlı öyküsünde anlatmıştır. Çehov "Sinir Krizi" (1888) adlı öyküsünde seks işçilerin müşterileri tarafından şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Alexandr Kuprin'in “Çukur”(1909) adlı eserinde toplumun özel bir sınıfını oluşturan, toplum tarafından dışlanan ve kategorize edilmiş kadınların genelev hayatını anlatmıştır. Garşin, “Olay” (1878) ve “Nadejda Nikolayevna” (1885) adlı eserlerinde kötü yola düşen genel ev çalışanı kadınları kurtarma fikrini öne sürmüştür. Tolstoy “Diriliş” (1899) romanındaki kahramanı *Katyuşa Maslova* genelev çalışanı, devlet kontrolüne tabi tutulmuş, dinî, insanî ve ahlaki değerleri hiçe saymış kadın olarak canlandırılmıştır. Fuhuş olgusu Gogol, Çernışevskiy, Yuşkeviç, Andreyev, Panayev, Blok, Barıkin, Bulgarin, gibi yazarlar tarafından da gündeme getirilmiştir. Rus yazarları, kadınların haklarından mahrum bırakılmış konumlarının araştırmacıları, savunucuları ve habercileri rollerini üstlenmişlerdir.

XIX. yüzyılın sonlarında Avrupa ülkelerini saran ve Rusya’da da büyük ilgi gören yeni sanat kültürü sessiz sinema filmleri çıkmaya başlamıştır. Bu filmlerin ekranlarında ilk kez ahlaki değerlerini kaybetmiş kadın karakteri canlandırılmıştır. Bu tarz filmler sadece genelevlerine ait olan kadınları göstermemiş, aynı zamanda bir sebepten ötürü aile tarafından reddedilen kadınları da bu kategoriye ekleyerek ekranlarda yansıtmıştır. Bu karakterler aracılığıyla, toplumdaki sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik sorunları geleneksel olarak yayınlanmıştır.

P. Çardının’in “Zavallı ve Süslü” (1915) filminin başkahramanı olan yoksul bir aileden gelen genç kız Mariya Goricheva atölyede terzi olarak işe başladıktan sonra atölyede genelev faaliyetinin yürütüldüğünü öğrenmiştir ve çalışmayı reddetmiştir. Yoksulluk, sokağa atılan Mariya’yı istemediği yola itmiştir. B. Svetlov’un “Bu Kızlarla Evlenilmez” (1916) filminin başkahramanı moda evinde çalışan Yelena para karşılığı seks yapmak zorunda kalmış ve belli bir zaman sonra duygusuz ve acımasız biri olarak ekrandan yansıtılmıştır. Bu konu: Vladimir Kasyanov’un “Bodrum Katından Bir Kız”(1914), Aleksandr Garin’in “Tverskaya Caddesinin Kurbanı” (1915), Mihail Verner’in “Kafe’den Bir Bayan” (1917), Yakov Protozanov’un “Petersburg Gecekonduları” (1915), Nikolay Larin’in “Moskova Girdabında” (1914) adlı filmlerde yer almıştır.

Başarılı sanatçılar tarafından çekilen ve günümüzde inceleyebileceğimiz sessiz kısa filmlerde fuhuş konusu oldukça geniş ve gerçekçi olarak ele alınmıştır. Bu tarz kadınların sanatsal görüntüsü, sosyal adaletsizliğin ve trajik koşulların kurbanı

şeklindedir. İzleyiciler bu tür kahramanlara acımış ve sempati duymuşlardır. Filmlerde yansıtılan para karşılığı seks yapan kadınların hayatlarına kader mahkûmu damgası vuran ve başka bir seçenekleri olmayan kurbanlar olarak gösterilmiştir.

XIX.-XX. yüzyılın başlarında dünyaca ünlü Rus sanatçıların eserleri, bir kadının sanatsal temsili olarak toplumun kültürünü ve değerlerini yansıtmıştır. Rus sanatında Rus kadın yaşamından sahneler, sınıfsal ve sosyal yaşamını betimleyen birçok resimler sergilenmiştir. Ünlü Rus ressamı B. Pukirev'in (1832-1890) "Eşit Olmayan Evlilik" (1862) adlı eserinde **(Ek 5.)** yaşı ilerlemiş devlet görevlisi ile evlendirilen gözü yaşlı genç bir kızı resmetmiştir.

O dönemde bu tarz durumlar sıklıkla görülmüştür. Ressam tablo aracılığıyla Çarlık dönemi toplumun sosyal bir bozukluğunu ve bu toplumda kadın konumunu gözler önüne sermiştir. Aynı konuyu F. Juravlev "Evlenmeden Önce" (1874) adlı resminde **(Ek 6.)** işlemiştir. F. Juravlev bu eserinde ticaret ortamını boyun eğdiren paranın gücü temasını ortaya koymuştur. Kendinden çokça yaşlı biriyle evlenmek istemeyen, pahalı gelinlikli hıçkıran genç kız umutsuzluk içinde babasının ayaklarına kapanmıştır.

Rusya İmparatorluğu'nun köylerinde yaşayan milyonlarca insan toprak sahiplerinin *serfleri* konumunda yer almıştır. Serflik döneminde toprak sahipleri kendilerine ait olan köylüleri takas etmiş, satışa çıkartmış, kiralık veya hediye olarak vermişlerdir. Ünlü Rus ressamı N. Nevrev'in "Satış: Serflik Hayatından Sıradan Bir Günün Sahnesi. Yakın Bir Geçmişten." (1866) adlı tablosunda **(Ek 7.)** toprak sahibinin kadın serfini satışa çıkarması konusunu işlemiştir.

Rus tüccar kadınların devrim öncesi yaşamının eserlerini yaratan ünlü Rus ressamı B. Kustodiyev'in tekerlekli sandalyeye bağlı bir şekilde resimlerinde tasvir ettiği incelediğimiz dönemin tüccar kadınlarının zenginlik ve bolluk içinde sürdüren hayatlarını aşağıdaki eserlerde resmetmiştir;

- "Tüccar Kadınlar"(1912),
- "İki Tüccar Kadını"(1913),
- "Bir Genç Tüccar Kadını"(1914),

- “Tüccar ile Tüccar Kadın”(1914),
- “Çay Saati”(1913),
- “Bir Tüccar Kadın”(1915),
- “Güzellik”(1915)”,
- “Volga Nehrinde Bir Tüccar Kadın”(1917),
- “Tüccar Düğünü”(1917),
- “Çay Başında Oturan Tüccar Kadın”(1918),
- “Aynalı Tüccar Kadın”(1920),
- “Geziye Çıkan Tüccar Kadın”(1920),
- “Alışveriş Yapan Tüccar Kadın”(1920),
- “Balkonda Bir Tüccar Kadın”(1920),
- “Tüccar Avlusu”(1921),
- “Bir Tüccar Kadın Ve Ev Cini “(1922),
- “Çay İçen Tüccar Kadın”(1923) vb.

Bu tablolar Rus tüccar kadınların farklı tiplerini, onların yaşamına dair ayrıntıları keşfedebilmemiz için iyi bir eğitim materyali sıfatını taşımaktadır. Örneğin bu ünlü ressamın tablolarından biri olan “Aynalı Tüccar Kadın” (1920) adlı eserinin **(Ek 8.)** ana karakteri, tüccar sınıfının bolluk içinde yaşayan genç bir kadındır. Pahalı bir kumaştan dikilen elbiseli tüccar kadının yüzü şenlik, refah ve bolluk içinde yaşadığını yansıtıyor. Ev sakinlerinin maddi durumunun çok iyi olduğunu masadaki mücevherler, altın kaplamalı detaylar, pahalı kürkler, egzotik bitkiler vs. anlatmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin o dönemin sanatı ve edebiyatı üzerinden ele alınması ve çözümlenmesi, kadının toplumdaki yeri, rolü ve konumunun araştırılması

ve değerlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ataerkil yapısı ile tanınan Çarlık Rusya'sında kadın ve erkeğin çok farklı toplumsal işlevlere sahip olmaları nedeniyle farklı hak ve sorumluluklar verilmiştir. Devlet, kadınları ilgi alanın dışına bırakmış ve ekonomiyi güçlendirme amacıyla onlara sadece iktisatta hak tanımıştır. Ayrıca, kadınların siyasi hayata katılma, kamu görevlerine aday olma, halk temsilcilerini seçme ve seçilme hakları tanınmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. PROLETARYA DEVRİMİ'NİN VAZGEÇİLMEZİ: KADIN

2.1.Marksizm İdeolojisi ve Kadın

Rusya'da XIX. yüzyılın sonlarında başlayan modernleşmenin ve Batılı feminist fikirlerin etkisiyle kadınlar kendi farkındalıklarının temellerini atmışlardır. Feminist hareketin etkisi, haklarından mahrum bırakılmış kadınların özgürleşme sürecini yoğunlaştırmış ve toplumsal cinsiyet konularını ele alan nesnel bir süreci başlatmıştır. Başlangıçta liberal ideolojiye dayanan, daha sonra sol görüşlerden güçlü bir şekilde etkilenen kadın hareketi, erkeklerle eşit siyasi ve medeni hakları sağlamak için devlete karşı farklı faaliyetler yürütmüştür. Çeşitli siyasi partiler ve liderleri, harekete geçen kadın kitlesinde sınıf mücadelesindeki müttefiklerini görmüşlerdir. Marksizm temsilcileri; yeni, sosyalist bir toplum inşa etme mücadelelerinde destekçi olması düşüncesiyle kadınlara özel bir rol vermişlerdir.

Marksizm, işçi sınıfının olgunlaşan ve devamlı gelişen bilimsel dünya görüşü olarak hareket etmiştir. Toplumun, komünizme giden yolunda devrimci değişimiyle verdiği mücadelesinde ideolojik bir silah rolünü üstlenmiştir. 1847'de Londra'da K. Marks ve F. Engels tarafından tasarlanan, bilimsel sosyalizm öğretisi üzerinde duran "Komünistler Birliği" örgütü yaratılmıştır. Komünistler Birliği'nin programı rolünü gören "Komünist Partinin Manifestosu"(MELE, 1955, s. 419-459) ve Tüzüğü (MELE, 1955, s. 524-529) 1848'de yazılmış ve altı dile çevrilmiştir. "Komünist Parti Manifestosunda", Marksizm'in temelleri tutarlı ve sistemli bir biçimde sunulmuştur.

Marks ve Engels kapitalist toplumun özünü, emekçi halkı sömürmesi, tüm insan ilişkilerini bir satış ve satın alma nesnesine dönüştüren para gücü ile karakterize etmiştir (MELE, 1955, s. 426). Onlar, kapitalizmin çöküşünün işçi sınıfı tarafından yerine getirileceğinin altını çizmişlerdir. Proletarya sınıfının yaratılması,

proletaryanın burjuvaziyi devirerek siyasi iktidarı eline geçirmesi komünizmin öncül hedefi olarak belirlenmiştir (MELE, 1955, s. 436-438). Bu bağlamda işçi devriminin ilk adımı, proletaryanın egemen sınıfa dönüşmesi ve demokrasinin kazanılması olarak vurgulamışlardır. Gelecekte yeni, komünist bir toplumu inşa etmek de proletaryanın görevi olarak görülmüştür (MELE, 1955, s. 446). Marks ve Engels, işçi sınıfının örgütleyicileri ve önderleri olarak proleter partisi doktrininin temellerini atmışlardır.

Engels, ilk sınıfsal baskının oluşumu konusunu "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" (1884) adlı çalışmasında ele almıştır. Engels'e göre, insan yaşamının ilk döneminde kadınlar üretimde etkin role sahip olmuşlardır. Anaerkil toplum yapısının ana hukukuna göre soy, anneden çocuğa geçmiştir. Buna göre erkeklerin kendi çocuklarını ayırt etme imkânı olmamıştır. Üretken ekonomiye geçişle birlikte, erkeklerin ellerinde özel mülkiyeti yoğunlaşmıştır. Buna takiben erkekler, özel mülkiyetlerini güvence altına alma amacıyla öz çocuklarını tanıma gerekçesini duymuşlardır. Tek eşli evlilikte mirasın babadan oğula geçişinin sağlanması bağlamında erkeklerin önderliğiyle, ataerkil yapıya geçiş yapılmıştır. Dönemin modern çağına mahsus olan tekeşli evlilik, cinsiyet arası rızaya dayalı olarak gerçekleşmemiştir. Bu sebepten de tek eşli bireysel ailenin ortaya çıkması kadınların toplumsal üretime katılımdan uzaklaştırılmasına ve bir cinsiyetin diğerini köleleştirmesi sonucu oluşan, ilk sınıfsal baskı olarak ortaya çıkmıştır (MELE, 1961, s. 68 ve 76).

Modern uygar ülkelerin hukukçuları, bir evliliğin geçerli olabilmesi için her iki tarafın gönüllü olarak yaptığı bir sözleşmeye dayalı olması ve her iki tarafın da evlilik süresi boyunca aynı haklara ve birbirlerine karşı yükümlülüklerine sahip olma gerekçesini savunmuşlardır. Buna göre kadınlar isteyebilecekleri her şeye sahip olabileceklerdi (MELE, 1961, s. 75).

Marks ve Engels kadınların burjuva toplumundaki yeri ve rolü üzerine yaptıkları çalışmalarında kadınların maruz kaldıkları cinsiyet eşitsizliği konusunu dört temel sorunu üzerinden ele almışlardır:

- Ekonomik bağımlılık sorunu;

- Evlilik sorunu (burjuvazi);
- Fuhuş sorunu;
- Toplumsal üretime katılımlarıyla ortaya çıkan sorunlar;

Marks ve Engels bu çalışmalarında yukarıdaki dört temel sorunun sebeplerini birbiriyle bağlantılı olarak, kapsamlı bir şekilde açıklamışlardır. Onlar, ataerkil yapılı toplumda cinsiyetler arası yasal eşitsizliği, ahlaki değerlerin deformasyona uğramasını, kadınların ekonomik olarak ezilmesinin sonucu olarak görmüşlerdir. Toplumsal üretime katılımdan uzaklaştırılan kadın, ev hizmetçisi olarak değerlendirilmiştir. Marksistler, bireysel ailelerden oluşan modern toplumun kadın kitlesini, ev içi köleliğine dayanan ve ezilen proletarya, eşlerini ise onları ezen burjuva olarak görmüşlerdir (MELE, 1961, s. 76).

Bu bağlamda, toplumsal üretime katılan kadınların durumu farklılık göstermemiştir. İşçi kadınlar bağımsız bir gelire sahip olsalar da, aynı zamanda ataerkil aile kurallarına göre, ev işlerini, çocuk bakımı ve özel görevlerini yerine getirmekle yükümlü kalmışlardır. Bu durumda, işçi kadınlar çalışma esnasında kapitalistler tarafından, evlerinde ise burjuva ailesi tarafından ezilmeye devem etmişlerdir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında kent nüfusunun yoksul kesimlerinin karşı karşıya kaldığı kadın emeği ve geçimi konusu Marksistlerin temel kaygısı haline gelmiştir. Kapitalizmin oluşumu sırasında kadınların toplumsal üretime katılımı, Marksizm temelinde ilerici gelişim olarak kabul edilse de işçi kadınların hem işyerinde hem evlerinde çalışmaları, Marksistlere göre çifte baskıya yol açmıştır.

Engels, "İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu" (1845) adlı çalışmasında işçi sınıfın çalışma ve yaşam şartları kapsamında cinsiyet ayrımcılığı konusuna da değinmiştir. Aşırı fiziksel güç gerektirmeyen makinaların yaygınlaşmasıyla birlikte burjuvazi, erkek işçilerini kadın ve çocuk işçileriyle değiştirmiştir. Kadınları çocuklarla aynı düzeye koyan burjuvazi, onlara bir erkek işçinin aldığı ücretinden 2-3 kat daha az ödeme yapmıştır (MELE, 1955, s. 368). Toplu üretime katılan kadınlar ve genç kızlar çok düşük bir ücret karşılığı günlük 12-13 saat çalışmışlardır.

Çocukları olan işçi kadınlar çocuklarını evde tek başına bırakmak zorunda kalmışlardır (MELE, 1955, s. 373).

Çok erken yaşta, bazen dokuz yaşlarında çalışmaya başlayan genç kızlar için hayat daha da zor olmuştur. Fabrikalarda çalışan bazı genç kızlar, zorlu çalışma koşulları altında yöneticiler ve diğer işçiler tarafından ahlaksız tekliflere ve tacize uğramışlardır. Farklı yaş gruplarındaki erkeklerle aynı ortamda 12-13 saat çalışan genç kızlar çalıştıkları ortamın etkisiyle kötü ahlaki sonuçlar yaşamışlardır (MELE, 1955, s. 378).

Engels, yukarıda adı geçen çalışmasında fabrika işçiliğinin kadın bedeni üzerindeki etkisinin, kötü çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri ve yetersiz beslenme nedenleriyle kadın bedeninin ihlal edilmesine sebep olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, hamile olan işçi kadınlar işini kaybetme endişesiyle, doğuma kadar çalışmak zorunda kalmışlardır. Engels, burjuvaların çalışan hamile kadınların durumunu göz ardı etmelerini şöyle açıklamıştır: "hamile bir kadını doğum yapana kadar günde 12-13 saat ayakta, sık sık eğilerek çalışmaya zorlamak, acımasız ve aşağılık bir barbarlıktır" (MELE, 1955, s. 390). Genellikle doğumun üçüncü ila dördüncü günü dönmek zorunda kalan işçi kadınlar, yeni doğan bebeklerini diğer çocuklarına veya evde tek başına bırakmışlardır. Fabrika sahipleri, çalışan annelere bebeklerini emzirmeleri için zaman ayırmamışlar ve onların çalışma saatlerinde esneklik veya ayrıcalık tanımamışlardır (MELE, 1955, s. 374).

Engels, aynı çalışmasında iş kazaları ve sonuçları konusuna da değinmiştir. İşçi kadınların makinelerin yanında çalışarak geçirdikleri kazaları, geçici veya kalıcı olarak sakatlığa yol açmıştır. İşçi kadınların sakatlığı durumunda, fabrika sahipleri tarafından sadece tıbbi bakımları ödenmiş, tedavi sürecinde ücretlerinin ödenmesi çok nadir görülmüştür. Çalışamayacak durumda olan veya geçirdiği kaza sonucu hayatını kaybeden işçi kadınlara burjuvazi pek önem vermemiştir. İşçi kadınların hiçbir yasal ve sosyal hakları korunmamıştır (MELE, 1955, s. 393).

Engels'in "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı çalışması kadınların ezilmesinin bir kaynağı olarak toplumsal faktörün tanınmasına dayanmaktadır. Engels bu çalışmasında herkesi ilgilendiren ve çözümünü bulmaya

çalışan ahlaki bir konuya da değinmiştir. Kapitalist meta üretiminin etkisiyle fuhşun açık ve geniş şekilde ortaya çıkması çok moral bozucu etki bırakmıştır. Zina ve fuhuş bir kadın için suç olarak kabul edilmiş ve ciddi yasal ve sosyal sonuçlara yol açmıştır. Ama bir erkek için önemsiz bir ahlaki leke olarak kabul edilmiştir (MELE, 1961, s. 77).

Marks, cinsiyet ayrımı yapmadan her ikisini de bir kadın veya erkek birey olarak değil, proletaryanın kitlesi olarak değerlendirmiştir. Buna göre Marks, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın sorunlarını sınıf mücadelesinin bir parçası olarak görmüş ve kadınlara yönelik özel bir çalışma yapmamıştır. Marks, özel mülkiyetin sınıf eşitsizliğine neden olduğunu ve onun ortadan kaldırılmasıyla birlikte hem sınıf hem de toplumsal eşitsizliğin ortadan kalkacağını söylemiştir. Kadınların toplumsal rolü ve yeri hakkında bireysel yorumlarda bulunan Marks, "Yahudi Sorunu Üzerine" (1843) adlı makalesinde bir insanın tamamen özgürleşmesi, kadının toplumsal baskıdan kurtuluşunu da içermektedir fikrini öne sürmüştür (MELE, 1955, s. 382-413).

İşçi sınıfının önderleri Marks ve Engels, tüm toplumsal çelişkileri sınıfsal ve ekonomik meselelere indirgemişlerdir. Marks ve Engels'e göre, sosyalist devrimin gerçekleşmesiyle, özel mülkiyet ortadan kaldırılacak, evrensel istihdam ve emek cinsiyet baskısını sona erdirecek ve toplumsal bilinç değişime uğrayacaktır (MELE, 1955, s. 445-447).

Buna göre, sosyalizmin zaferi ile birlikte, kadınların özgürleşmesi, siyasi ve yasal eşitliğinin sağlanması, sosyal ve politik hayata aktif katılımlarının desteklenmesi, toplum ve aile içindeki konumlarının değişmesi şu şekilde gerçekleşecektir;

- Kadınlar üretimde yer alarak eşitliğe kavuşacaklar ve insani gelişmenin bir kaynağı olacaklardır.
- Burjuva ailesi ve fahişeliğin ortadan kalkmasıyla birlikte bireysel aile, toplumun ekonomik birimi olmaktan çıkacak ve kamu iş kolu haline gelecektir. Bunu takiben, kadınların basit bir üretim aracı olma konumları ortadan kalkacaktır (MELE, 1961, s. 78; MELE, 1955, s. 443-444).

- Çocukların bakımı, yetiştirilmesi, eğitimi devlet tarafından üstlenilecek ve kamusal bir mesele haline gelecektir MELE, (1961, s. 78; MELE, 1955, s. 447).
- Cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla kadınlar ahlaki ve ekonomik sonuçların getireceği endişelere kapılmadan, karşılıklı sevgi üzerine birlikte olabilecekler ve evliliğin tek temeli aşk olacaktır (MELE, 1961, s. 78-79).
- Evlilikte erkek egemenliğinin ortadan kalkmasıyla birlikte boşanma yasağı tarihe karışmış olacaktır (MELE, 1961, s. 84-85).

Engels, kadınların siyaset alanında yer almalarını ve siyaset hayatına özgür ve aktif bir şekilde katılmalarını çok önemsemiştir. 14 Şubat 1877'de Pauli'ye yazdığı mektubunda biz iktidara geldiğimizde kadınların sadece seçebilmeleri değil, aynı zamanda seçilebilmeleri ve konuşma yapabilmeleri gerekeceğinden bahsetmiştir (MELE, 1964, s. 196).

Marks ve Engels'in kadınlarla ilgili önerileri, yaşadıkları dönemin gelişimine ve normlarına uygun olarak yapılmıştır. Onlar, kadınların cinsiyet eşitliği konusunu sınıfların ortadan kaldırılmasından ayrı olarak görmemişlerdir. Bu varsayımlara göre, kadınların toplumsal üretime katılımı işçi sınıfını güçlendirecek, onun kurtuluş mücadelesindeki destekleriyle proleter devrimi gerçekleştirilecektir.

K. Marks ve F. Engels'in "Komünist Partinin Manifestosu" adlı kitabını Rusya'da Marksizm'in kurucularından biri olan G. Plehanov, 1882'de Almancadan Rusçaya çevirmiştir. Ardından Lenin'le birlikte ilk Rusya Marksist örgütünü "Emeğin Kurtuluşu" adlı siyasi hareketini kurmuşlardır (https://prlib.ru/history/619799, 19.04.2022).

Lenin'in kadınlarla ilgili çalışmaları Marks ve Engels'in öğretilerine dayanmaktadır. Lenin Sibirya'da sürgündeyken, devrimci hareket üzerine yaptığı çalışmalarında kadın konusunu da ele almıştır. 1898'de, Krupskaya ile birlikte işçi ve köylü kadınlar için bir broşür taslağını hazırlamışlardır. Broşürde, Lenin ve Krupskaya kadın sorunlarını, kadınların devrimci mücadeleye katılımları ile ilgili görüşlerini açıklamışlardır. Krupskaya kadınların kurtuluşu konusunda ise şöyle demiştir: "Ancak mevcut sistemi sosyalizmle değiştirmeye çalışan işçilerin tam

zaferi, kadınları özgürleştirecektir". "Bir İşçi Kadın" broşürü **(EK 9.)** kadınlara yönelik ilk devrimci çağrısı olarak 1901'de yayınlanmıştır (https://prlib.ru/item/753454, 4.06.2022).

Lenin, aynı dönemde "Partimizin Taslak Programı" adlı makalesine çalışırken cinsiyet eşitliği konusunu da ihmal etmemiştir. Lenin'in, açıkladığı "Emeğin Kurtuluşu" örgütünün programının 9.maddesine eklenmesi gereken "kadınların erkeklerle tam eşitliğinin sağlanması" cümleleri, onun önerisiyle "Emeğin Kurtuluşu" örgütünün programının bir parçası haline gelmiştir (MELE, 1967, s. 224).

Lenin'in, devrimci mücadele teori ve pratiğinin ayrılmaz bir parçası haline gelen kadın sorunlarına ilişkin görüşlerini geliştirdiği elliden fazla eseri, makalesi, konuşmaları bilinmektedir. Buna takiben Lenin'in Ekim devriminden önceki döneme ait olan eserleri daha az sayıda görülmektedir. Lenin'in kadın konusunda Bolşeviklerin iktidarı eline geçirmeleri sonrası daha yoğun çalışmalar yaptığı bilinmektedir.

Komünist ideolojisi liderleri K. Marks, F. Engels ve V. Lenin, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesini proletarya devrimi sorununun bir parçası olarak değerlendirmişlerdir. Onlar kadınların yeni bir sosyalist devletin kurucuları olarak yer almalarıyla birlikte tüm sorunlarının sona ereceğini savunmuşlardır. Böylece, kadın kitlesini, işçilerin kapitalizme karşı genel mücadelesinin ayrılmaz bir parçası ve destekçisi olarak görmüşlerdir.

2.2.İşçi Sınıfın Devrimci Lideri: Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi

XIX. yüzyılın sonunda XX. yüzyılın başında, batı Avrupa ülkelerini saran endüstriyel kriz Rusya'yı da etki altına almıştır. Bu krizden etkilenen binlerce işletme kapatılmak zorunda kalmıştır. Bu sebepten işten atılan yüzbinlerce işçi sokaklara dökülmüştür. Çalışmaya devam eden işletmeler ayakta kalmak için işçilerin ücretlerini keskin bir şekilde düşürmüşlerdir. Bu dönemde Marksizm akımına kapılan batı Avrupa işçi sınıfı hareketinin etkisiyle Rusya işçi sınıfı da hareketlenmeye başlamıştır.

Rusya'da işçi hareketinin zemini üzerinde o dönemin çok popüler olan Marksist dernekleri ve grupları hızla ortaya çıkmaya ve büyümeye başlamıştır. İşçi sınıfı ekonomik grevlerden siyasi grevlere geçiş yaparak demokratik özgürlükler için siyasi taleplerde bulunmuşlardır. Çarlık otokrasisine karşı başlatılan İşçi sınıfının hareketi köylüleri de etkilemiş ve köylü hareketleri gelişmeye başlamıştır. Bütün bu yaşananlar çeşitli demokratik örgütlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çeşitli Marksist örgütlerden oluşan sosyal demokrat partileri bir araya getirme, merkezî bir parti yaratma girişimleri başlamıştır. İşçi sınıfının birleşik partisini kurmayı F. Engelsin arkadaşı G. Plehanov ve V. Lenin üstlenmişlerdir. Aralık 1895'te Lenin RSDİP'nin program taslağını hazırlamıştır (MELE, 1967, s. 81-110).

Rusya İmparatorluğunda Şubat 1917 devrimine kadar herhangi bir siyasi görüşü temsil eden, radikal değişimleri hedefleyen partilerin yasal olarak kurulması imkânsız olmuştur. Bundan dolayı Rusya'da siyasi partilerin büyük bir kısmı II. uluslararası işçilerin korunmasını savunan kurumun bir parçası olarak ortaya çıkmışlardır. RSDİP de çeşitli ulusal partilerle aynı şekilde kurulmuş ve hareket etmiştir. Lenin, profesyonel devrimciler tarafından yasadışı olarak parti kurmanın yolunu "Ne Yapmalı?" (1902) adlı kitabında açıklamıştır.

İncelediğimiz dönem çerçevesinden bakıldığında RSDİP'nin ilerlemesi üç aşama şeklinde gerçekleşmiştir:

- 1898-1903 RSDİP'nin oluşumu ve devrimci bir parti olarak tescili dönemi;
- 1903-Ekim 1917 RSDİP(Bolşevik)'in (RSDİP(b)) yasadışı bir örgüt olarak gelişmesi, örgütlenmesi, merkezileşmesi ve yönetilmesi dönemi;
- Ekim 1917- Aralık 1922 Rusya Komünist Parti'nin (Bolşevik) (RKP(b)) kitlesel bir iktidar partisine dönüşme sürecidir.

1 Mart 1898'de, Minsk'te yasadışı olarak I. Kongre düzenlenmiştir (MELE, 1958). Bu kongrede Rusya'nın ilk siyasi Marksist işçi partisi kurulmuştur. Yeni kurulan partinin adı "Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi" (RSDİP) olarak belirlenmiştir (MELE, 1983, s. 10). Bu kongrede, partinin güncel konulardaki taktik çizgisini belirleme, parti programını onaylama, parti merkez komitesini ve denetim komisyonu üyelerini seçme amaçlanmıştır.

RSDİP'nin I. Kongresinde parti programı ve parti tüzüğü henüz hazırlanmamıştır. Kongrede Parti Merkez Komitesi (MK) seçilmiş ve kısa bir süre sonra seçilen bu komitenin üç üyesinden ikisi tutuklanmıştır. Bu kongrede partinin ilk belgesi olarak, kongre kararı şeklini alan parti manifestosu kabul edilmiştir. Kabul edilen manifesto oldukça devrimci ve propaganda değerini taşıyan bir belge olarak şekillenmiştir. Partinin bu ilk program belgesi RSDİP'nin kuruluşunu duyurmuştur (MELE, 1983, s. 15-17).

RSDİP, manifestosunda partinin yakın zamanda hayata geçirmeyi hedeflediği planlarını açıklamıştır. Bu açıklamaya göre parti, otokrasiyi devirmeyi ve toplumun tüm kesimleri için siyasi özgürlükleri elde etmeyi kendine görev olarak gördüğünü belirtmiştir. Ancak, manifesto otokrasinin yıkılmasının proletaryanın öncü rolüyle gerçekleşeceğinden bahsetmemiştir. Belgenin bu detayı, Marksist doktrinin önemli bir hükmünü içermediğine dikkat çekmiştir. RSDİP'nin ilk belgesi olan manifestosunda partinin ülkedeki siyasi ve toplumsal dönüşümleri mücadelesinde tutarlı bir Marksist çizgisi belirlenmemiştir.

V. Lenin "Nereden Başlamalı?" (1901) adlı makalesinde Sosyal Demokratik Parti kuruluşunda ajitasyon, propaganda ve toplu örgütleyici işlevi görecek "İskra" (Kıvılcım) adlı bir gazetenin oluşturulmasının önceliğinden bahsetmiştir (https://leninism.su/books/4068-lenin-emigracziya-i-rossiya.html?start, 19.04.2022). Buna göre, Aralık 1900'de Rusya Sosyal Demokratik İşçi Partisi'nin yasadışı siyasi gazetesi "İskra" yurtdışında yayınlanmaya başlamıştır. Bu gazetenin editörleri olan V. Lenin, L. Martov, A. Potresov, G. Plehanov, V. Zasuliç, P. Akselrod tarafından tüm Rusya'yı kapsayan bir Marksist gazetenin yayınlanmasına ilişkin karar vermişlerdir (MELE, 1983, s. 28). Bu siyasi gazetenin sayfalarından Plehanov, Lenin, Martov ve diğer RSDİP'in üyeleri Rusya halkına seslenmiştir. Devrimci partinin ideolojik ve politik ilkelerinin propagandasını yapma amaçlı oluşturulan bu gazete partinin örgütlenmesinde çok önemli rol oynamıştır (MELE, 1963, s. 165).

RSDİP Brüksel'de 17 Temmuz 1903'te II. kongresinin açılışını gizli bir şekilde yapmıştır. İşçi sınıfı partisinin asıl doğuşu bu tarihte gerçekleşmiştir. Brüksel polisi yasadışı olarak toplanan kongre üyelerinin ülkeden ayrılmaları konusunda ikaz etmiştir. Brüksel'den ayrılmak zorunda kalan kongre delegeleri Londra'ya geçiş

yapmıştır. Bir Haziran 1902'de "İskra" adlı gazetenin 21. sayısında yayınlanan program taslağı geliştirilerek RSDİP'nin II. Kongresinde kabul edilmiştir (https:// booksite.ru/fulltext/179974/text.pdf, 23.05.2022). Kabul edilen bu program Marksist öğretinin varsayımlarını ve feodal kalıntıların yok edilmesini amaçlayan siyasi mücadelenin görevlerini birleştirmiştir.

RSDİP'nin programına göre, feodalizmin hayatta kalmasının ana nedeni Rusya'da devam eden otokrasi tarzı hükümet biçiminden kaynaklanmıştır. Bu nedenle monarşiyi devirmek ve demokratik bir cumhuriyet kurmak, partinin yakın zamanda yapması hedeflenen siyasi görevi olarak belirlenmiştir. Programda partinin amacını yansıtan minimum ve maksimum hedefler açıklanmıştır. Programın maksimum kısmında partinin ana görevi olan sosyalist devrimi, kapitalist iktidarın yıkılması ve proletarya diktatörlüğünün kurulması hedeflenmiştir. İşçi Sınıfı-proletarya tek gerçek devrimci sınıf olarak görülmüştür. Parti programının minimum kısmında, otokrasi tarzı hükümet biçiminin devrilmesi, demokratik bir Cumhuriyet kurulması, sekiz saatlik iş günü getirilmesi, kadınların çalışma şartlarının iyileştirilmesi, kırsal kesimde serfliğin tüm kalıntılarının yok edilmesi, köylülerin topraklarının geri verilmesi vs. gibi şartlar yer almıştır (MELE, 1959, s. 418-424).

RSDİP'nin II. Kongresi, partinin iki kanata bölünmesiyle tarihe geçmiştir. Partinin birinci kanadını oluşturan Lenin ve yandaşları için tarihsel önemi olan program olağanüstü bir Marksist belgesi olarak tümüyle, hem maksimum hem de minimum kısımlarıyla, özellikle de Rusya'da sosyalist devrimin gerçekleştirilme konusu benimsenmiştir. Partinin ikinci kanadını oluşturan Martov ve yandaşları programın sadece minimum kısmını benimsemişlerdir. Onlar, Rusya'da sosyalist devrim için hala maddi ve kültürel bir önkoşul olmadığı inancından hareket ederek programın maksimum kısmı için çok erken olduğunu savunarak bu durumu önemsememişlerdir. RSDİP'nin II. kongresinde kabul edilen program, işçi sınıfı partisinin devrimci programı niteliğinde düzenlenmiştir. Bu program partinin VIII. kongresine kadar yürürlüğünü kaybetmemiştir.

RSDİP'nin II. Kongresinde parti tüzüğü tartışmalı bir şekilde kabul edilmiştir. Parti tüzüğünün ilk maddesini oluşturan, "parti üyeliğinin şartları" ile ilgili konuda parti üyelerinin farklı görüşleri meydana gelmiştir. Lenin'e göre, parti

adayının parti programını tanıması, maddi olarak desteklemesi ve parti örgütlerinin birine üye olması öngörülmüştür. Yani üyelerin parti hayatına katılmaları, katı kurallara uymaları, üzerlerinde belli bir kontrolün sağlanması gerekçesi savunulmuştur (MELE, 1959, s. 425-428).

Rus ünlü tarihçisi, akademisyeni ve Lenin'in arkadaşı Yu. Martov Parti tüzüğünün ilk maddesini oluşturan, "Parti Üyeliğinin Şartları" ile ilgili görüşlerine göre, Rusya'da RSDİP'nin tüm faaliyetlerini yasadışı olarak yürütmesi, parti üyelerinin risk altında çalışmaları anlamına gelmektedir (https://youtu.be/j--HSiIITIs, 21.04.2022). Bu sebepten Martov bu konuyu farklı yorumlamıştır. Martova göre, parti programını tanıyan, partiyi maddi olarak destekleyen aynı zamanda hiçbir parti örgütlerine üye olmayan herkes parti üyesi olabilecektir. Böylece parti tüzüğünün ilk maddesi tartışmalara neden olmuş ve Martov'un teklifi kabul edilmiştir. Lenin bu üzücü fikir ayrılığı konusunu Mayıs 1904'te "Bir Adım Öne, İki Adım Geriye" adlı yazısında (MELE, 1967, s. 252), "Parti sınırı tamamen belirsiz kalır" şeklinde eleştirerek, "her grev yapan kendini parti üyesi olduğunu zannedebilir." cümleleriyle böyle bir durumun kabul edilemeyeceğinin altını çizmiştir.

Aynı kongrede RSDİP'nin Merkez Komite'si seçimi yapılmıştır. Kongre düzenleme zamanı hariç, partinin en yüksek organı olan MK'si parti üyelerinin oylamasıyla seçilmiştir. Yapılan oylama partiyi iki kanada ayırmıştır. Partinin birinci kanadını daha çok oy alan Lenin ve yandaşları, Partinin ikinci kanadını daha az oy alan Martov ve yandaşları oluşturmuştur. Rusçada çoğunluk kelimesini (большенство) bolşenstvo sözcüğü, azınlık kelimesini de (меньшенство) menşenstvo sözcüğü karşılamaktadır. Dolayısıyla, daha radikal ruhlu çoğunlukçular-Bolşevikler, Avrupa örneklerine eğilim gösterenler ise azınlıkçılar-Menşevikler olarak gruplandırılmıştır. Lenin'in liderliğinde Bolşevikler yer alırken, Martov'u destekleyen parti üyeleri ise Menşevikler adı altında yer almışlardır (https://bigenc.ru/domestic_history/text/2204987, 22.04.2022).

Partinin II. Kongresi'nde kabul edilen parti programının Bolşevikler tarafından benimsenmesi, Marksist partinin ideolojik birliğinin sağlanması, Rusya'da yeni bir sınıf yapısını elde etmek için sağlam bir temel oluşturmuştur. Menşevikler Rusya'nın devrime hazır olmadığı gerekçesine dayanarak programın minimum

kısmına bağlı kalmışlardır (https://youtu.be/j--HSiIITIs, 21.04.2022). Bolşevikler ve Menşevikler tek bir parti içinde yer almışlardır. Bu bağlamda her iki kanat birbirinden bağımsız örgüt olarak çalışmamıştır, hizipler olarak devam etmişlerdir (Yakovlev & Volobuyev, 2002, s. 42).

Bolşeviklerin öncülüğüyle Nisan 1905'te RSDİP'nin III. Kongresi düzenlenmiştir (MELE, 1959). Bu kongrede, partinin II. kongresinde parti tüzüğünün tartışma konusu olan birinci madde, Lenin'in teklif ettiği formüle göre değiştirmiştir. Kongrede, tek yönetim merkezi olarak Lenin başkanlığında merkez komitesini seçmişlerdir. Partinin merkez organı olarak Proletarya gazetesini onaylamışlardır. Menşevikler bu kongreye katılmamıştır ve kendi ayrı kongresini düzenlemişlerdir (MELE, 1959, s. 460-461).

Ocak 1912'de Prag'da düzenlenen RSDİP'nin VI. Tüm Rusya Konferansı'nda delegeler tarafından "Pravda" (Gerçek) gazetesini çıkarma kararını almışlardır. Bu gazete Rusya'nın emekçi halkının gerçek bir propagandacı ve örgütleyici rolünü üstlenmiştir. Bolşeviklerin propaganda amaçlı çıkardıkları "Pravda" gazetesinin yayını halk tarafından ilgi görmüştür. Ayrıca, Konferansdan sonra, Bolşevikler ve Menşevikler arasında örgütsel bir bölünme meydana gelmiştir. Parti'nin birinci kanadını oluşturan Lenin'in önderliğinde, Bolşevik hareketi RSDİP(b) olarak değiştirilmiştir. Parti'nin İkinci kanadı Y. Martov'un önderliğinde Menşevik hareketi RSDİP(m) olarak değiştirilmiştir. 1917 baharına kadar aynı çatı altında çalışmalarını sürdüren RSDİP(b) ve RSDİP(m) Bolşevikler ve Menşevikler arasında meydana gelen örgütsel bölünme 1917'de siyasi görüşü temsil eden partilerin kurulmasının yasal olarak mümkün kılınması neticesinde ayrı partiler olarak resmileşmiştir.

Menşeviklerle yasal olarak yolunu ayıran RSDİP Ekim Devrimine iki ay kala Haziran 1917'de Petrograd'da VI. Kongre için toplanmışlardır. Bu kongrede Menşeviklerden arınan partinin kendine özgü Bolşevik tüzüğü kabul edilmiştir (MELE, 1958, s. 265-266). Partinin yeni kabul edilen tüzüğü eski tüzüğe göre daha net bir şekil almıştır. Kabul edilmiş yeni tüzüğe göre, partinin yapısı, partiye kabul ve partiden menetme prosedürü belirgin bir netlikle tanımlanmıştır. Partinin ana yönetim organları olarak kongre ve merkez komitesi yer almıştır.

1917'de Ekim 25'ten 26'ya bağlayan gecesi Petrograd Kışlık Sarayında hükümetin devrilmesinin ardından RSDİP'nin lideri Vladimir İlyiç Lenin'in kurduğu "yoldaşlar, Bolşeviklerin ısrarla savunduğu işçi ve köylü devrimi gerçekleşmiştir" cümleleri, dünya tarihindeki ilk sosyalist devletin temellerinin atıldığının haberini vermiştir (http:// revolucia.ru/lvi35_2.htm, 11.09.2022).

26 Ekim gecesi saat dörtte, Bolşevik Genel Merkezinin toplandığı Smolnıy Enstitüsün'de II. Tüm Rusya Asker ve İşçi Sovyetleri Vekilleri Kongresinde delegeler tarafından "İktidar Kararnamesi" kabul edilmiştir. Bu kararname, geçici burjuva hükümetinin devrildiğini ve tüm gücün Sovyetlerin eline geçtiğini ilan etmiştir. 25-27 Ekim tarihleri arasında toplanan ikinci Tüm Rusya Sovyetler Kongresinde (TRSK) hükümet tarafından Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi (TRMYK), Halk Komiserliği Konseyi (HKK) kurulmuştur. TRMYK (Tsentralnıy İspolkom) başkanı olarak Y. Sverdlov, HKK (Sovnarkom) başkanlığına ise Vladimir Lenin seçilmiştir. Böylece, Bolşevikler tek partili bir hükümet kurmuşlardır. Bolşevikler İktidara geldikleri ilk günden eski toplumsal yapıları yıkmayı ve kendi imkânlarını güçlendirmeği temel görevleri olarak görmüşlerdir. II. TRSK tarafından hazırlanan en önemli ve gerçekten Rusya toplumunun çoğunun heyecanla beklediği birçok "dekret" (kararname) yürürlüğe girmiştir. Sovyet hükümetinin ilk kararnameleri üzerinde kısa bir özetin geçilmesi gerekirse, şu şekilde sıralanmaktadır;

- Barış kararnamesi. (Tüm savaşan halklara ve onların hükümetlerine, adil ve kalıcı bir barışın kurulması amacıyla, görüşmelerin başlatılması çağrısı yapılmıştır);
- Toprak kararnamesi. (Toprak sahiplerinin tüm toprak mülkiyeti lağvedilmiş ve bu toprakların kamulaştırılmasına karar verilmiştir);
- Rusya halkının kendi kaderlerini tayin hakkı ile ilgili kararname;
- Rusya halkının eşitliği ve egemenliği ile ilgili kararname;
- Rusya halkının ayrılmayı ve bağımsız bir devlet kurmayı da içine alan kendi kaderini özgürce tayın etme hakkı ile ilgili kararname;
- Bütün ve her türden ulusal ve ulusal-dinsel ayrıcalık ve kısıtlamaların kaldırılması ile ilgili kararname;

- Rusya'da yaşayan ulusal azınlıkların ve etnik grupların kendilerini özgürce geliştirmeleri ile ilgili kararname;
- İşçi kontrolüne ilişkin kararname;
- Evlilik ve boşanma ile ilgili iki ayrı kararname;
- Kilisenin devletten, öğrenim kurumlarının kiliseden ayrımı ile ilgili kararname.

12 Ocak 1918'de III. Sovyetler Kongresinde Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) ilan edilmiştir. TRKYK tarafından kabul edilen "Çalışan ve Sömürülen Halkın Hakları Bildirisi" açıklanmıştır (MELE, 1957, s. 343). Temmuz 1918'de, yeni sosyalist devletin resmi adını "Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti" olarak belirleyen Anayasası yürürlüğe girmiştir.

Ekim Devrimi sonrası RSDİP (b) 6 Mart 1918'de Petrograd'da acil bir şekilde VII. Kongresi açılışını yapmıştır Bu acil toplanma sebebinin altında Lenin'in "bizim partimizin amacı komünizmin gerçekleşmesidir." söylemi ve sonuç olarak partinin adını Rusya Komünist Partisi (RKP) olarak değiştirme teklifinde bulunması yatmıştır. RSDİP(b), RKP(b) olarak değiştirilmiş olup net bir şekilde komünist olma yoluna ışık tutan bir partinin programında da değişikliklerin yapılmasına gidilmiştir. Bu sebepten yeni parti programını hazırlamak üzere Lenin'in başkanlığında bir komisyon seçilmiştir (MELE, 1962).

RKP(b) VIII. Kongresi 1919'da Mart ayında Moskova'da V. Lenin'in önderliğinde gerçekleşmiştir. Kongre Parti politikasını tanımlayan en önemli konuların başında; köylü sorunları, ulusal sorunlar ve askeri sorunlarla ilgili belgeler kabul edilmiştir. İlk kez, iktidara gelen ve devletin liderliği tarafından yürütülen Marksist partinin temel örgütsel ilkeleri formüle edilmiştir. Bu kongre Parti ve halkın Sosyalist toplumunu inşa etmek için tasarladığı somut bir mücadele programını ve tüzüğünü kabul etmiştir. VIII. Kongre yalnızca partinin, Sovyet ülkesinin yaşamında değil, tüm uluslararası devrimci hareketin yaşamında da olağanüstü bir olay yaratmıştır (MELE, 1959, s. 390-410).

RSDİP, işçi sınıfının çıkarlarını savunan ve emperyalist hükümete taleplerini açıkça ifade edebilen güçlü bir siyasi örgüt olarak kendisini tanıtmıştır. Bolşeviklerin

hızlı yükselişindeki belirleyici faktör, program hedefleri ile kitlelerin arzuları arasındaki yakın bağlantılara dayanmaktadır. RSDİP, siyasi görüşlerini ve devrimci faaliyet yöntemlerini, Marks ve Engels tarafından geliştirilen bir felsefi, ekonomik ve siyasi doktrinin etkisi altında oluşturmuştur.

2.3.Bolşeviklerin Kadınlara Yönelik Politikası

Geleneksel ataerkil yönetime dayanan Rusya'da kadınlar; aile, toplum, eğitim, kamu hizmetleri içindeki konumlarını sınırlayan oldukça katı olan birtakım sosyal normlara göre yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu kadınlar bilinç ve konumları bakımından cahil, geri ve ezilen bir toplum olarak Rusya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturmuştur. Bu varsayımla Bolşevikler kadınları mevcut durumdan kurtarmak, özgürleştirmek, iktidar mücadelesine katılmalarını sağlamak ve aynı anda da konumlarını güçlendirmek amacıyla kadınları kitle hareketinin önemli bir bileşeni olarak belirlemişlerdir.

Bolşevikler, kadınların özgürleşmesinin sekiz ana soruna dayandığını ve yeni komünist toplumunun inşa edilmesiyle birlikte çözüleceğini öne sürmüşlerdir. Bu bağlamda, kadınlara yönelik çalışmaları aşağıdaki başlıklar üzerinden yürütmüşlerdir:

- Ekonomik bağımlılık sorunu;
- Çalışma koşulları sorunu;
- Evlilik sorunu (burjuvazi);
- Boşanma sorunu;
- Fuhuş sorunu;
- Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi sorunu;
- Din sorunu;
- Günlük ev işleri sorunu.

Bolşeviklerin kadınlara yönelik yürüttüğü ilk ajitasyon propaganda faaliyeti, çalışmamızın ikinci bölümün başında belirttiğimiz gibi, Lenin'in "Bir İşçi Kadın"

(Jenşina-Pabotnitsya) adlı broşür taslağı Krupskaya tarafından hazırlanmıştır. Bu broşür yurtdışında 1901'de "İskra" gazetesinin matbaasında basıldıktan sonra yasal olmayan yollarla Rusya'ya getirilmiştir. Rusya'da propaganda amaçlı işçiler arasında dağıtılmıştır.

Krupskaya bu yirmi dört sayfadan oluşan broşüründe kadınların proletarya partisinin önderliğindeki işçi örgütüne katılmalarıyla, işçi ordusunun safları daha geniş, daha birleşik hale geleceğini savunmuştur. Aile ve çocukların geleceği için sömürünün ve eşitsizliğin olmayacağı bir sosyalist devlet kurulması için çağrıda bulunmuştur(https://prlib.ru/item/753454, 4.06.2022). Krupskaya'nın "Bir İşçi Kadın" adlı broşürü, kadın sosyalist hareketinin tarihinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Dolayısıyla, "Bir İşçi Kadın" broşüründe belirtilen tüm ifadeler, 1917 Ekim Devrimi'ne kadar Bolşeviklerin kadın sorununa ilişkin programı olarak görülmüştür. Şubat Devriminden sonra Bolşevikler broşürde yer alan önerileri açıklayarak kadın işçileri iktidar mücadelesine dâhil etme propagandasını yürütmüşlerdir. Görünüşü ve hacmi küçük olan bu broşür, Bolşeviklerin iktidara geldikten sonra kadın sorununu çözme politikasının temelini oluşturmuştur.

Bolşeviklerin 1903'teki II. Parti Kongresinde kabul edilen programında kadınlara yönelik çalışmaları yer almıştır. Bu programda Bolşevikler, kadınların toplumsal, siyasi ve eğitim alanlarında eşitliğin sağlanması, kadın emeğinin korunması konularını ele almışlardır. Bunu takiben, kadın bedeni için zararlı özelliklere sahip olan sektörlerde kadınların çalıştırılmalarının yasaklanmasını talep etmişlerdir. Ayrıca, anneliğin korunması kapsamında kadınlara doğumdan dört hafta önce ve altı hafta sonra ücretli izin verilmesini teklif etmişlerdir (MELE, 1954, s. 10).

1908'de, St. Petersburg'da binden fazla delegenin katıldığı ilk "Tüm Rusya Kadınlar Kongresi" düzenlenmiştir. Marksist ideolojisini öne süren Kollontay'ın kongreye katılmasının amacı, çeşitli feminist örgütlerin temsilcileriyle polemiğe girerek, sosyal-demokratların işçi kadınları arasındaki konumunu güçlendirmeye çalışması yatmaktadır. Kadın hareketlerinin Liberal-Demokratik ve Sosyal-

Demokratik (proletarya) örgütleri arasında ideolojik görüş farklılığının yaşanmasına rağmen, Sosyal-Demokrat yönünün temsilcileri kongrede geniş ajitasyon çalışmaları yapmışlardır (Alferova, 2011, s. 103).

Bu bağlamda Bolşevik partisini temsil eden kadınlar ajitasyon, propaganda, toplantı vs. aracıyla kadınları kendi saflarına çekmeye yönelik geniş kapsamlı çalışmalarda bulunmuşlardır. Gündemde olan kadınlar için siyasi hak talepleri, çalışmanın yasal düzenlemesi, işçi kadınların sağlığının ve annelik kurumunun korunması, çocuk ölümleriyle mücadele, fuhuşla mücadele konuları üzerinde çalışmışlardır (Kollontay,1972, s. 110).

Feminist fikirler öne süren bağımsız kadın örgütlerinin çoğalması ve bu tarz örgütlerin artan etkisine karşı, Bolşevikler kadınlar arasında propaganda işlemini bağımsız bir çalışma yönü olarak resmileştirmek istememişlerdir. Buna göre Bolşevikler, siyasi aydınlanma çalışmalarını 1913'e kadar Marksizm doktrini bağlamında kadınlara yönelik ayrı propaganda çalışmalarını yürütmemişlerdir (Alferova, 2011, s. 114).

Rusya'da 1913'te yazılı basın hızlı gelişmeye başlamıştır. Kadınlara basında duyulan ihtiyaç üzerine Lenin kadın proletarya arasında özel propagandanın gerekli olduğu sonucuna varmıştır. Bundan dolayı 1913'ün sonlarında Lenin işçi kadınlara özel propaganda içeren dergi hazırlığının yapılmasını teklif etmiştir. Lenin Paris'te yaşayan İ. Armand'a gönderdiği mektubunda kadınlara yönelik özel (Rabotnitsya) "İşçi Kadın" adlı derginin çıkarılmasının öneminden bahsetmiştir (MELE, 1974, s. 96).

Bolşevik Merkez Komitesinin kadınlara yönelik ilk resmi yayın organı olan "İşçi Kadın" dergisi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmaya İ. Armand, N. Krupskaya, L. Stal, A. Elizarova, Z. Lilina gibi partinin tanınmış isimleri dâhil olmuşlardır. "İşçi Kadın" dergisinin ilk sayısı 23 Şubat 1914'te kadınlar gününe özel olarak çıkarılmıştır. Derginin hazırlanmasında yaşanan bütün sorunlara rağmen dergi on iki bin adet basılmış ve emekçi kadınlar tarafından büyük ilgi görmüştür.

Dergi 1914'ün Şubat-Haziran arasındaki yayınlarında kadınları ilgilendiren güncel konuların üzerinde; kadınların cinsiyet eşitliği konusu, oy kullanma hakkı

konusu, çalışan kadınlar için çocuk bakım evi konusu, burjuva feminizmiyle mücadele etme konusu gibi konulara çalışmıştır. Bolşeviklerin programında yer alan minimum ve maksimum hedeflerin çeşitli konuları ajitasyon bir biçimde tartışmalarını sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması sonucu derginin yayını durdurulmuştur.

"İşçi Kadın" dergisinin çıkarılmasının asıl amacı, işçi kadınları Bolşevizm ruhunda eğitmek, sosyalist akımla tanıştırmak, kadınları kendilerine yakın müttefik yapmak gibi düşünceler yatmaktadır. Sürekli çıkan yayınlar Bolşevikler ile halkın arasında iletişim aracı rolünü üstlenmiştir. Bu yayınların yardımı ile kadınların içinde parti destekçilerini örgütlemek planlanmıştır. Yapılan bu tür propaganda çalışmaları kadınların ülkenin sosyal ve politik yaşamında yer almalarında önemli bir rol oynamıştır.

Bolşeviklerin, kadınlara yönelik çalışmaları cinsiyet ayrımcılığı yapmadan ve kadınlara toplumsal bir varlık olarak bakılmasından kaynaklı pek yoğun bir şekil almamıştır. Tarihin ve siyasetin bağımsız bir öznesi olarak kadınların genel insan kategorisinden ayırt edilmemesi gerektiğine inanan Bolşevikler, kadınları toplu üretime, proletarya sınıfına, otokrasiye karşı mücadeleye, sosyalist devrimi gerçekleştirmeye katılmaları çağrısında bulunmuşlardır. Kadınları tamamen özgür ve eşit olacakları yeni bir dünya için, sosyalist devlet inşa etme düşüncesine davet etmişlerdir.

2.4.Proletarya Devriminin Uygulanmasında Kadının Yeri ve Rolü

XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında, dünyanın bazı ülkelerinde kadınlar cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını, siyasi hayata dâhil edilmelerini talep etmişlerdir. Bu bağlamda kadınlar siyasi yaşamda daha belirgin bir rol oynamaya başlamışlardır. Bu durum Rusya'yı da etkilemiştir. Rusya'nın kadınları, bağlı bulundukları ideolojik görüşlere göre çeşitli kadın örgütlerinde birleşmeye başlamışlardır. Rus araştırmacı ve tarihçi Hazbulatova bu kadın örgütlerini hangi ideolojiyi savunduklarına bağlı olarak, onları üç farklı yönlü kadın hareketi olarak

ayırt etmiştir. Bunlar Liberal Demokratik, Sosyal Demokratik (proletarya) ve Ulusal Yurtsever şeklindedir (*Jenshchina v Rossiyskom Obshchestve*, 2017, Sayı: 2, s. 7).

Sosyal-demokrat yönlü kadın örgütleri, Marksist ideolojinin destekçileri, toplumsal cinsiyet sorunlarına sınıfsal konumlardan yaklaşan kadınları birleştirmiştir. Bu kadınlar toplumsal cinsiyet sorunlarını mevcut sosyal politik sistemin değişimiyle ilişkilendirmişler ve erkek yoldaşlarla kısıtlı kadın hakları için değil, otokrasinin devrilmesi için mücadeleye katılmışlardır (Kollontay, 1972, s. 380).

Bunu takiben Sosyal-demokrat hareketin liderlerinden biri olan Kollontay'a göre, gerçekten özgür ve eşit haklara sahip olan bir kadının yalnızca yeni toplumsal ve üretim ilkeleriyle dönüştürülmüş bir dünyada ortaya çıkabileceğini söylemiştir. Kollontay'ın "yeni Dünya" kavramından kastı, sınıf mücadelesiyle elde edilmiş, sosyalist bir toplumdur (1972, s. 64).

Kadın örgütlerinin katıldıkları faaliyetleri ve yürüttükleri çalışmaları, Şubat 1917 devriminin gerçekleşmesine yol açmıştır. Bu devrimin gerçekleşmesiyle kadınlar bazı hakları elde etmişlerdir. Kadınların kazanmış oldukları hakları şöyle sıralanmaktadır;

- Kadınlara oy hakkı verilmiştir
- Kadınlar için orta ve yüksek mesleki eğitim kurumsallaştırılmıştır
- Kadınların öğretmenlik, mühendislik ve doktorluk mesleklerinde çalışma imkânları sağlanmıştır
- Sosyal korunma sisteminde ve kadınlara işgücü yardımı konusunda bazı değişiklikler yapılmıştır.

Ancak kadın sorunlarının temel yönleri Şubat devriminin gerçekleşmesiyle çözülmemiştir (*Jenshchina v Rossiyskom Obshchestve*, 2017, Sayı: 2, s. 5). Kadın hareketinin ana nedenini ekonomik ve sosyal eşitsizlikte gören Lenin, tüm bu sorunların proletaryanın burjuvaziyi devirmesi ve iktidarı kendi ellerine geçirmesiyle yani sosyalist devrimle birlikte çözümünün mümkün olabileceğini söylemiştir. Lenin, kadın hareketini genel proletarya hareketin ayrılmaz bir parçası haline getirilmesinin önemine vurgu yapmıştır. Lenin, çalışan kadınların çoğu önemli bir rol

oynamazsa, sosyalist devrimin gerçekleşemeyeceğinin altını çizmiştir (MELE, 1974, s. 193).

XX. yüzyılın başlarında Rusya'da ortaya çıkan işçi kadın hareketi az sayılı kadın örgütlerinden oluşmuştur. Bu örgütlerin sayısının az olmasına rağmen, Bolşevik partisini temsil eden ve aktif bir şekilde parti içi faaliyetlerde bulunan kadınlar oldukça güçlü bir etkiye sahip olmuşlardır. Bu kadınlar parti saflarını doldurma görevleriyle karşı karşıya kalmışlar ve bu görevlerini en iyi şekilde yapmışlardır.

Bolşevikler, kadınların sınıf mücadelesindeki rolünü proletarya hareketinin bir parçası olarak, aktif katılımlarında görmüşlerdir. Sosyal-demokrat hareketin liderlerinden biri olan Inessa Armand, kadın işçilerin, tüm proletaryanın çıkarlarından farklı hiçbir özel kadın görevlerinin veya özel çıkarlarının olmadığını öne sürmüştür. Armand'a göre: "İşçi kadınların, proletarya için de olduğu gibi mevcut temel görevi, işçi sınıfının dünya emperyalizmine karşı zaferi ve komünizmin refahı için devrimci mücadelenin yürütülmesindedir (1919, s. 16).

Ekim Devrimi'nin hazırlanmasında ve uygulanmasında kadınların yeri ve rolü Bolşeviklerin strateji ve taktiklerinin ideolojik temelini oluşturan Marksizm öğretisine dayanmaktadır. Marks ve Engels kadınları proletarya devrimin önemli bir parçası olarak görmüşlerdir. Marks, 12 Aralık 1868'de Kugelman'a yazdığı mektubunda "kadın mayası olmadan büyük toplumsal darbelerin imkânsız olduğunu" belirtmiştir (MELE, 1964, s. 485-486). Lenin bu konuyla ilgili görüşünü söyle açıklamıştır: "Devrimin başarısı, kadınların bu devrimde ne ölçüde yer aldıklarına bağlıdır." (MELE, 1969, s. 186).

Lenin'e göre (MELE, 1969, s. 185-187) "kadın işçilerin çoğu devrimde yer almadığı sürece sosyalist devrim mümkün değildir". Bunu göz önünde bulundurarak, Lenin Bolşeviklerin özel ajitasyon yöntemleri ve örgütsel biçimlerini kullanarak geniş kadın kitlelerini uyandırmaya, onları devrimci mücadeleye çağırmaya, partiye çekmeye ve etkisi altında tutmaya çalışmıştır (Krupskaya, 1957, s. 486).

1917 Ekim Devrimi'nin ayrılmaz bir parçası olan kadınlar, Şubat olayları çerçevesinde bu tarihi olayı bir şekilde hızlandıran güç olarak hareket etmiştir. Bu

kadınlar, pasif izleyici statüsü ile değil, aktif katılımcı olarak bu devrimi erkeklerle eşit bir düzeyde gerçekleştirmişlerdir. Kadınlar için bu devrime katılımları erkeklere göre daha önemli olmuştur. Kadınların devrimde yer alması, onların sistemli baskıdan kurtuluşu anlamına gelmiş ve geleneksel ataerkil katı kurallarıyla nasıl savaştıklarının bir göstergesi olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUS KADINI'NIN SİYASİ PORTRESİ

3.1.Yeni Yasa ve Kanunlarda Kadın

Ekim Devrimi sonucu iktidarı ele geçiren Bolşevikler Rusya Cumhuriyetini kurma çabasına girmişlerdir. Yeni iktidar; yeni bir devlet inşa etme gayesiyle toplumun her alanında var olan siyasi rejim, devlet yönetimi, hukuk, ekonomi, kültür sistemleri, aile ve sosyal ilişkiler gibi eski yapıların kapsamlı ve köklü değişimine yönelik çalışmaları başlatmıştır. Bu bağlamda, Bolşevikler, kadınlara verdikleri vaatleri üzerinde çalışmaya koyulmuşlardır. Yeni yönetim, iktidarı alır almaz öncelikle Rusya İmparatorluğu dönemi yürürlükte olan tüm yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldırmıştır (MELE, 1957, s. 72). Lenin bu konuyla ilgili şöyle açıklama yapmıştır: "Sovyet Cumhuriyeti'nin ilk görevlerinden biri, kadın hakları üzerindeki tüm kısıtlamaların ilgasıdır." (MELE, 1969, s. 185).

Devrimin gerçekleşmesinin ilk günü olan 26 Ekim 1917'den, 10 Temmuz 1918'de Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyetinin ilk anayasasının (temel kanun) kabul edilmesine kadar olan zaman aralığında yeni kurulmakta olan Sovyet hükümeti, kadınlara yönelik tutumuyla onların hayatını kökten değiştirmeye çalışmıştır. Yeni iktidar, kadın hayatının temel değişimini, dinin ortadan tamamen kaldırılmasıyla sağlamıştır. Kadınların üzerinde yüz yıllarca devam eden kilise baskısı ve toplum içinde kadını değersiz kılan kilise yargısı, Ekim Devrimi'nden hemen sonra alınan kararnameyle etkisini kaybedilmiştir.

Yeni iktidar tarafından alınan kararnameler gerçek anlamıyla kadınların toplumsal, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal hayatlarının temelden değişimine, yenilenmesine ve garanti altına alınmasına yönelik yapılmıştır. Örneğin:

- Din ve Vicdan Özgürlüğü, Kilise ve Din Toplulukları Hakkında Kararname:
  20 Ocak 1918'de Din ve Vicdan Hürriyeti, Kilise ve Din Toplulukları hakkında kararname Halk Komiserliği Konseyi tarafından kabul edilmiştir (MELE, 1957, s. 373-374). Bu kararnameye göre kilise devletten ayrılmıştır ve tüm baskı ve cezalandırma uygulamalarını kaybetmiştir.

  Bununla birlikte, kilise tarafından gerçekleşen medeni durum eylemleri artık yasaklanmıştır. Bundan böyle kilise tarafından kıyılan nikâhlar geçerli sayılmamıştır. Ayrıca, bütün vatandaşlar dini inançları konusunda özgür bırakılmıştır ve inancı olan veya olmayan kadınlara ayrıcalıkların veya kısıtlamaların yapılması yasaklanmıştır. Rusya İmparatorluğu döneminde kadını tamamen değersizleştiren dinin kalkması, Sovyetler ülkesinde toplumsal cinsiyetin dengelenmesi ve kadınların özgürleşmesi yönünde önemli rol oynamıştır. Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasının 13. maddesinde yer almıştır.

3.1.1. İlk Kararname, Bildiri ve Çağrılarda Kadın

Rusya İmparatorluğu döneminde var olan kadınları yasal olarak bütün haklarından mahrum bırakan ataerkil despotik kanunlar bu dönemde gücünü kaybetmiştir. Bolşevikler, parti programının planına uygun olarak, yeni bir devlet kurmaya girişmişlerdir. Bu bağlamda yeni hükümet, tüm halkın hayatını kökten değiştiren ve sosyalist bir devletin yasal temellerini atan mühim kararnameler, bildiriler ve çağrılar kabul etmiştir. Lenin, kadınlarla ilğili alınan kararnameler hakkında şöyle açıklama yapmıştır: "Dünya üzerinde hiçbir devlet ve de kanun; Sovyet iktidarının ilk bir ayında kadınlarla ilgili yaptıklarının yarısını bile yapamamıştır." (MELE, 1970, s. 201).Kabul edilen yeni belgelerde kadınlara önemli bir yer verilmiştir.

- İşçi ve Köylü Hükümeti Kurma Kararnamesi:
  26 Ekim 1917'de II. Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından İşçi ve Köylü Hükümeti Kurma kararnamesi kabul edilmiştir (MELE, 1957, s. 20-21). Bu kararname, çalışan kadınlar da dâhil olmak üzere işçi örgütü temsilcilerinin devlet yönetimine katılabileceklerini belirtmiştir. Çarlık Rusya'sında siyasi

hayata katılma haklarından mahrum bırakılan kadınlar alınan bu kararnameyle erkeklerle eşit bir şekilde siyasi haklara sahip olmuşlardır. Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasına eklenmiştir.

- Toprak Kararnamesi:

  26 Ekim 1917'de II. Tüm Rusya Sovyetleri Kongresinde toprakla ilgili alınan kararnameye göre özel toprak mülkiyeti kaldırılmıştır. Alınan kararnamede tüm Rusya vatandaşlarının, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın toprak kullanma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir (MELE, 1957, s. 17-20). Çarlık otokrasisi dönemi zengin ailelerin kadınlarının çeyiz ve miras yoluyla elde ettikleri toprak mülkiyetinin verdiği hakları dışında kalan kadınlar, bundan sonra bir birey olarak toprak kullanma hakkını elde etmişlerdir. Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasının 3. maddesinin (a) bendine eklenmiştir.

- Halk Eğitimiyle İlgili Çağrı:

  29 Ekim 1917'de Halk Eğitim Komiserliği tarafından halk eğitimi hakkında çağrı yayınlanmıştır. Bu çağrıda Sovyet hükümetinin halk eğitimi alanındaki politikasının temelleri özetlenerek anlatılmıştır. Bu belgede, mümkün olduğunca en kısa sürede evrensel okuryazarlığa ulaşma görevini HEK'in üstlenildiği açıklanmıştır. HEK, tüm Rusya için zorunlu ve ücretsiz olan genel bir eğitim sisteminin oluşturulması ve bu eğitimi verebilecek Bolşevik ideolojisine sadık öğretmenlerin hazırlanmasıyla kız ve erkek çocukların ortak eğitim alabilecekleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur (http:// hrono.ru/dokum/191_dok/19171029luna.html, 19.06.2022). Genel eğitim sisteminin "zorunlu ve ücretsiz" olarak vereleceği RSFSC'nin ilk anayasasının 17. maddesine eklenmiştir.

- Rusya Halkının Hakları Bildirisi:

  2 Kasım 1917'de "Rusya Halkının Hakları Bildirisi" HKK tarafından kabul edilmiştir. Bildiri, Rusya halklarının haklarının eşitliğini ve egemenliğini, ulusal ve dini kısıtlamaların kaldırılmasını ve ulusal azınlıkların özgür gelişimini ilan etmiştir. Rusya topraklarında ikamet eden çeşitli milletlere, Rusya'dan ayrılmaya ve bağımsız bir devlet kurmaya kadar özgürce, kendi kaderlerini tayin etme hakkı verilmiştir. Bildiride geçen, "Tüm canlılar ve yaşayanlar nefret ettikleri prangalarından kurtulacaklardır!" cümleleri

kadınları da kapsamıştır (MELE, 1957, s. 39-40). Bu bildiriye göre, Rusya'da ikamet eden kadınlar, erkeklerle aynı eşitliği ve egemenliği kazanmışlardır. Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasına eklenmiştir.

- HKK Başkanı Lenin'in Çağrısı:

  5 Kasım 1917'de, Lenin köylülerin iktidarın Sovyetlere devredilmesi ve Köylü Temsilcileri Sovyetleri ve Kır Toprak Komitelerinin görevleri hakkındaki taleplerine cevaben, eski toprak sahiplerinin ellerinden alınan toprakların artık kamu malı haline getirildiğini açıklamıştır (MELE, 1957, s. 46). Lenin, halkı bu toprakları korumak için harekete geçmeye ve tüm yerel iktidarı kendi ellerine almaya çağırmıştır. Lenin, bu açıklamasında toprak kararnamesiyle toprak kullanma hakkı tanınan ve erkeklerle eşit haklara sahip olan kadınları da dâhil ederek, ahaliye "halk" diye seslenmiştir.

- HKK Başkanı Lenin'in Halka Seslenmesi:

  5 Kasım 1917'de Lenin'in Rusya halkına seslenmesinde, "tüm emekçiler", "askerler", "köylüler" ve "işçi sınıfı" sözcükleri yer almıştır. Lenin cinsiyet ayrımcılığını yapılmaksızın, yeni kurulmakta olan Sovyet ülkesinin halkına, kadınlar da dâhil, devlet kontrolünün onların elinde olduğunu söylemiş, kimseden yardım beklemeden birleşmelerinin ve devletin tüm işlerini kendi ellerine almalarının çağrısında bulunmuştur (MELE, 1957, s. 50-51).

- Soyluluk Unvanları ve Rütbeleri Kaldırma Hakkında Kararname:

  11 Kasım 1917'de soyluluk unvanlarının ve rütbelerinin kaldırılmasıyla ilgili kararname yürürlüğe girmiştir. Rusya'nın sosyal sistemini kökten değiştiren, Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi tarafından onaylanan bu kararnamede, Çarlık Rusya'sında var olan sınıf ayrıcalıkları, rütbeler, unvanlar ve ödüller kaldırılmıştır. Yeni Cumhuriyetin tüm nüfusu için geçerli olan, "vatandaş" isminin kullanılmasına karar verilmiştir. Artık sınıf, rütbe ve cinsiyet eşitsizliği yasal olarak tamamen ortadan kalkmıştır (MELE, 1957, s. 72). Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasına eklenmiştir. Bu kararnameyle, sınıf düşmanı olarak algılanan soylu ve varlıklı aileler, tüm unvanlarından ve mülklerinden mahrum edilmiştir. Her şeyini kaybeden ailelerin çoğu, eşleri ve kızlarıyla birlikte Rusya'yı sonsuza dek terk etmişlerdir.

- Evrensel Askerlik Eğitimi Hakkında Kararname:

22 Nisan 1918'de evrensel askerlik eğitimi hakkında çıkarılan kararname TRMYK tarafından onaylanmıştır. Bu kararname evrensel askerlik hizmeti ilkesini ilan etmiştir. Tüm çalışanlara, kadınlar da dâhil, genel askeri eğitimi alma yükümlülüğü getirilmiştir (Alibova & Nikolyukina, 2019, s. 65). Çarlık Rusya'sında kadınlara askeri eğitim alma, askerlik yapma, anavatanı için savaşma izni verilmemiştir. Bu kararnameyle, tüm çalışan kadınlar askerlik eğitimine dâhil edilmişlerdir. Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasının 19. maddesinde yer almıştır.

- İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu Askerliğine Katılım Zorunluluğu Hakkında Kararname:

  29 Mayıs 1918'de, "İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu Askerliğine Katılım Zorunluluğu Hakkında" adlı kararname TRMYK tarafından kabul edilmiştir (Alibova & Nikolyukina, 2019, s. 65). Bu kararname, tüm çalışan kadınlara sosyalist anavatanı ellerinde silahlarla savunma hakkını vermiştir. Bu kararname evrensel askerlik ilkesine göre düzenlenmiş ve RSFSC'nin 1918'de kabul edilen anayasasının on dokuzuncu maddesinde yer almıştır.

3.1.2. Çalışma ve Sosyal Sigorta Kapsamında Kadın

Ekim devrimi sonrası çalışan kadınları, genç kızları, anneleri ve çalışamayacak durumda olan yaşlı ve hasta kadınları koruyan geniş yelpazeli düzenlemeler yapılmış, sosyal güvence sağlanmıştır. Örneğin: kadın vücuduna zarar veren sektörlerde, yeraltında ve gece saatleri kadın emeği yasaklanmış, işçi çıkarılması gereken durumlarda, öncelikle kadınların işten çıkartılmasını engelleyecek kurallar konulmuş, anne ve bebek sağlığı koruma altına alınmıştır.

- Sekiz Saatlik İş Günü Kararnamesi:

  29 Ekim 1917'de HKK tarafından kabul edilen geniş kapsamlı bu belge yeni ülkenin iş kanunu niteliği taşımıştır. Bu kararnameye göre çarlık rejiminde 12 saatten fazla çalışan kadınlara sekiz saatlik iş günü, öğle yemeği için bir saat ara, haftanın bir günü ve resmi tatil günleri dinlenme hakları tanınmıştır. Kadınlara gece saatlerinde çalışma yasağı ve fazla mesai yapma sınırlaması getirilmiştir. Ayrıca Hristiyan inancına sahip olmayan kadınlara, Pazar

günleri yerine kendi inançlarına göre diğer tatil günlerini programa dâhil etmelerine de olanak sağlanmıştır. On dört yaşını doldurmayan genç kızların çalışması yasaklanmış, on sekiz yaşını doldurmayan kızların günlük çalışma saatleri altı saat olarak belirlenmiştir (http://zaki.ru/pagesnew.php?id=2, 09.06.2022). Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasına eklenmiştir.

- İşsizlik Sigortası:

  11 Aralık 1917'de TRMYK ve HKK tarafından işsizlik sigortası düzenlemeleri yapılmıştır. Bu kararnameye göre cinsiyet ve yaş ayrımcılığı olmaksızın herkese eşit yaklaşılmış ve bu kararname Tüm Rusya İşsizlik Fonu, Merkez İşsizlik Sigortası Komisyonu tarafından yürütülmüştür. Bundan böyle kadınlar işsizlik sigortasından faydalanma hakkını elde etmişlerdir (MELE, 1957, s. 201).

- Sağlık Sigortası:

  22 Aralık 1917'de TRMYK sağlık sigortası kararnamesini kabul etmiştir. Bu yönetmeliğe göre, kadınlar tıbbi ve nakdi yardımlardan yararlanabilmişlerdir. Sağlık sigortası fonları çalışan kadınların hastalanmaları durumunda, hamile kadınların doğum öncesinde ve sonrasında, cenazelerinde maddi yardımlarıyla desteklemişlerdir. Doğum için nakdi yardım, çalışan hamile kadınların aylık kazancının tam oranına göre ayarlanmış olup, doğumdan önce sekiz hafta ve doğumdan sonra sekiz hafta olarak belirlenmiş ve ödenekler bu şekilde sağlanmıştır. Bu saptanan süre zarfında işverenin kadınların çalışmasına izin vermesi yasaklanmıştır. Bunun dışında, çalışan annelere de birtakım kolaylıklar ve ayrıcalıklar da sağlanmıştır. Örneğin; çocuğunu emzirerek çalışan kadınlara, doğumdan sonraki dokuz ay zarfında sağlık sigortası sandığından özel maddi yardım yapılmıştır. Ayrıca, bu kadınlara üç saatte bir çocuğunu emzirmeleri için en az yarım saat zaman verilmiştir. Bu yönetmelikle, çocuğunu emziren annelerin doğumdan sonraki dokuz ayın günlük çalışma saatinin altı saatten fazla olmaması şeklinde belirlenmiştir. Sağlık sigortası, delegeler toplantısının kararıyla çalışan kadınların aile üyelerine de mali yardımlar sağlanmıştır. İş kazası nedeniyle yaralanan veya sakatlık geçiren kadınlar sigorta şirketlerinden belirlenen normlara göre maddi destek almışlardır. Çalışan kadının iş kazası sonucu

hayatını kaybetmesi durumunda sigorta şirketleri tarafından belirlenen normlara uygun olarak ailesine maddi destekler verilmiştir. Sağlık sigortaları, çalışan kadınlara ve onların aile bireylerine hastalık döneminde her türlü tıbbi yardımı sağlamıştır (MELE, 1957, s. 267-271).

- Çalışma Hakkı: Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Bildirisi:

  3 Ocak 1918'de Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları bildirisi TRMYK tarafından kabul edilmiştir. Bu bildirinin üçüncü maddesinin (f) bendine göre toplumun asalak tabakasını yok etme ve ekonomiyi güçlendirme amaçlı çalışma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu bildiri, kadınlara eşlerinden veya babalarından izin almaksızın çalışma hakkını tanımıştır (MELE, 1957, 321-323). Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Bildirisi, on iki Ocak 1918'de III. Sovyetler Kongresi tarafından da kabul edilerek, aynı şekilde RSFSC'nin ilk anayasasına eklenmiştir.

  12 Ocak 1918'de III. Sovyetler Kongresi kadınlara erkeklerle eşit siyasi hakları da tanımış ve aynı şekilde RSFSC'nin ilk anayasasına dâhil edilmiştir (MELE, 1957, s. 343; https://prlib.ru/history/618995, 20.06.2022).

- İş İzni Hakkında Karar:

  14 Haziran 1918'de HKK tarafından "İş İzni Hakkında" adlı bir karar çıkarılmıştır. Bu karara göre, en az altı ay kesintisiz çalışan işçi kadınlar, iki haftalık ücretli izin hakkını elde etmişlerdir (Alibova & Nikolyukina, 2019, s. 71).

- 1918'in Ücret Sistemi Yönetmeliği:

  "1918'in Ücret Sistemi Yönetmeliği" ile zorunlu asgari ücretler ve kadınlarla erkeklerin ücretlerinin tam olarak eşitlenmesi kuralı getirilmiştir. Çarlık Rusya'sında aynı şartlar altında ve aynı işi yapan, erkeklerden iki üç kat daha az ücret alan kadınlar, bu yönetmeliğe göre, erkeklerle eşit bir şekilde ücretlerini alma hakkına sahip olmuşlardır (Alibova & Nikolyukina, 2019, s. 71).

- İşçi Annelere Ek Erzak Kartı ve İş Kolaylıkları;

  Eylül 1918'den itibaren, küçük çocuklarını emziren işçi annelere ek erzak kartı verilmeye başlanmıştır (*Vestnik*, 2013, Sayı: 2, 91). Bebeği olan çalışan kadınlar için evlerine yakın olan kurumlarda çalışma hakkı, evlerine yakın

olan kreşlere, çocuk yuvalarına çocuklarını kaydetme hakkı tanınmıştır. Hamile ve emziren kadınlar için sosyal sigorta çerçevesinde, ekonomik destek önlemleri verilmiştir. Ayrıca, işçi annelere yeni doğan bebeklerin bakım ürünleri için bir kerelik ek ödeneği, doğum tarihinden itibaren dokuz ay içinde, çocuk beslenme ödeneğini alma hakkı verilmiştir (http:// libussr.ru/dok_ussr/ussr_768, 25.04.2022).

3.1.3. Evlilik ve Aile Hukuku Kapsamında Kadın

TRMYK ve HKK tarafından boşanma ve evlilik kararnamelerinin çok hızlı bir şekilde hazırlanıp, yürürlüğe girmesinin asıl amacı, evlilik ve aile ilişkilerinin düzenlenmesi, kadınların eşleriyle eşitliğinin sağlanması, evliliklerin sevgi temeli üzerine kurulması şeklinde tanımlanan nedenler ortaya çıkmıştır. Aralık 1917'de kabul edilen kararnamelerle kadınlara medeni hak ve özgürlükler verilmiştir.

- Evliliğin Sona Ermesi Hakkında Kararname:
  16 Aralık 1917'de Evliliğin Sona Ermesiyle İlgili kararname TRMYK ve HKK tarafından kabul edilmiştir. Bu kararname, evlilik ve aile ile ilgili Sovyet yasalarının sistemleştirilmesi ve birleştirilmesi sürecini başlatmıştır. Kilisenin aile ve evlilik ilişkilerini düzenleme hakkını ortadan kaldıran kararname, diğer önlemlerle birlikte, yeni kurulmakta olan Sovyet devletinin kadınların aile hukukundaki konumunu güçlendirmiştir. Bu kararnameye göre boşanma prosedürü çok basitleştirilmiştir. Boşanmak için tek taraflı olarak nüfus ve nikâh dairesine veya yerel mahkemeye başvurmak yeterli olmuştur (http://hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/17-12-16.htm, 15.04.2022).
  Rusya İmparatorluğu döneminde neredeyse imkânsız olan ve toplum tarafından da hoş görülmeyen boşanma eylemi, artık bu kararnameyle kadınların hayatlarıyla ilgili kararlarını özgür bir şekilde almalarının yolunu açmıştır (MELE, 1957, s. 237). Artık kadınlar dilediği sayıda boşanma gerçekleştirebilme hakkına sahip olmuşlardır. Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasına eklenmiştir.
- Evlilik, Çocuk ve Medeni Durum Kayıtları Hakkında Kararname:

18 Aralık 1917'de "Evlilik, Çocuk ve Medeni Durum Kayıtları Hakkında" adlı kararname TRMYK ve HKK tarafından kabul edilmiştir. Bu kararnameye göre, kilise nikâhları yasaklanmış ve 18 Aralık 1917'den sonra yapılan tüm evliliklerin, nüfus ve nikâh dairelerinde, erkeklerin 18, kızların da 16 yaşından itibaren nikâhlarının kıyılabileceği ve kaydedileceği açıklanmıştır.

Bu kararnameye göre, kadınlar evlilik içinde diledikleri takdirde kendi soyadlarını koruyabilmişler veya isterlerse eşinin soyadını alabilmişlerdir. Evlilikler karşılıklı istek üzerine kıyılmaya başlanmıştır. Ebeveynlerin veya velilerin onayına da gerek kalmamıştır. Evlilik sayısında ise artık sınır konulmamıştır. Bu kararname RSFSC'nin ilk anayasasına dâhil edilmiştir (MELE, 1957, s. 247; http://libussr.ru/dok_ussr/ussr_108, 25.04.2022).

Bolşevikler, inanılmaz bir hızla kadınların çıkarlarını etkileyen yasal ve sosyal statülerini oluşturmak için kolları sıvamış ve iktidara geldikleri ilk günlerden itibaren bu konu üzerinde geniş çaplı çalışmalar yürütmüşlerdir. Yeni iktidar, ilk günlerde aldığı anayasal öneme sahip olan kararname ve düzenlemeleriyle geçmişin kalıntılarını ortadan kaldırmaya ve kadın zihniyetini, psikolojisini, statüsünü değiştirmeye yönelik yasal çalışmaları gerçekleştirmiştir. Yeni hükümetin tüm bu çalışmaları, kadının özgürleşmesine, sosyal ve siyasi hayata katılımına, toplumsal cinsiyet dengesinin sağlanmasına yönelik çabalar, RSFSC'nin anayasasını kabul etmesinden önce başlatılmıştır.

3.1.4. RSFSC'nin İlk Anayasasında Kadın

RSFSC'nin ilk Anayasası 10 Temmuz 1918'de V. Tüm Rusya Sovyetler Kongresi tarafından kabul edilmiştir. Yeni devletin yapısının temel ilkelerini belirleyen ilk Sovyet anayasası 6 bölümden, 17 fasıl ve 90 maddeden oluşturulmuştur. Ekim Devriminden sonra yürürlüğe giren, temel bir anayasal içeriğe sahip olan kadınları da ilgilendiren kararnameler geliştirilerek, bu anayasaya dâhil edilmiştir. Lenin, bununla ilğili görüşünü, şöyle açıklamıştır: "Bizim yasalarımız tarihte ilk kez kadın haklarını inkâr eden her şeyi ortadan kaldırmıştır ." (MELE, 1969, s. 185). Örneğin:

- 26 Ekim 1917'de II. TRSK tarafından kabul edilen "İşçi ve Köylü Hükümeti Kurma" kararnamesi (MELE, 1957, s. 20-21).
- 29 Ekim 1917'de HEK tarafından yayınlanan "Halk Eğitimi Hakkında Çağrı" (http://hrono.ru/dokum/191_dok/19171029luna.html, 19.06.2022).
- 2 Kasım 1917'de HKK tarafından Rusya Halkının Hakları Bildirisi kabul edilmiştir (MELE, 1957, s. 39-40).
- 11 Kasım 1917'de TRMYK tarafından Soyluluk Unvanlarının ve Rütbelerinin Kaldırılması Hakkında Kararname onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir (MELE, 1957, s. 72).
- 26 Ekim 1917'de II. TRSK'da alınan, Toprak Kararnamesi (MELE, 1957, s. 17-20).
- 20 Ocak 1918'de HKK tarafından kabul edilen, Din ve Vicdan Özgürlüğü, Kilise ve Din Toplulukları Hakkında Kararname (MELE, 1957, s. 373-374).
- 22 Nisan 1918'de TRMYK tarafından onaylanmış "Evrensel Askerlik Eğitimi Hakkında" adlı kararname ve 29 Mayıs 1918'de TRMYK tarafından kabul edilen "İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu Askerliğine Katılım Zorunluluğu Hakkında" Kararnamesi. (Alibova & Nikolyukina, 2019, s. 65).

Dünya tarihinde bir ilk olan Sosyalist Anayasayı diğerlerinden ayıran özelliklerden biri, kadın erkek eşitliğine ilişkin genel bir bildiri veya yasa içermemekle birlikte, bu ilkeye dayanmasıdır. Sovyet devleti, ilk anayasasını kabul etmeden önce cinsiyet eşitliği konusunda herhangi bir kararname çıkarmamış olsa bile, maddelerin üslubu bu ilkeden hareketle geliştirilmiştir. Rusya Anayasasında cinsiyete özgü ifadeleri çok nadiren kullanılmıştır. Örneğin:

- Anayasanın 1. maddesinde: "Rusya: Çalışan, Asker ve Köylü Vekillerin Sovyetleri olan bir cumhuriyet olduğunu ilan etmektedir."
- 3. maddesinde: "Tüm Rusya İşçilerinin, Askerlerinin ve Köylülerin Vekilleri Sovyetleri III. Kongresi"
- 3. maddenin (a) bendinde: "…tüm toprakların milli varlıklar olduğu ve eski sahiplerine herhangi bir bedel ödemeden çiftçilere işleyebilecekleri miktar dikkate alınarak dağıtılmaktadır."

- 3. maddenin (c) bendinde: “birinci aşamada işçilerin denetimi için Sovyet yasaları çıkarılması ve milli ekonominin “Yüksek Sovyet” kurulması teyit edilmekte, böylelikle işçilerin sömürenler üzerinde güç sahibi olması temin edilmektedir.”
- 3. maddenin (d) bendinde: “Sovyet hükümeti azmetmektedir ki; işçilerin uluslararası sermayenin boyunduruğuna karşı direnişinin kesin zaferle sonuçlanmasına kadar resmi olarak bu konunun takipçisi olacaktır.”
- 3. maddenin (e) bendinde: “Emekçi kitlelerin sermayenin boyunduruğundan kurtulmasının şartlarından biri olan bütün bankaların işçi ve köylülerin sahipliğine devri yeniden teyit edilmektedir.”
- 3. maddenin (f) bendinde: “Toplumdaki asalak tabakaların bertaraf edilmesi amacıyla, işçilerin evrensel yükümlülükleri belirlenmiş ve ülkede ekonomik hayat yeniden düzenlenmiştir.”
- 3. maddenin (g) bendinde: “Çalışan sınıf tüm gücü sahiplenmesini teminat altına almak ve sömürgecilerin gücünün yeniden inşa edilmesinin yollarını kapamak üzere, işçilerin silahlandırılarak Sosyalist Kızıl Ordu’nun kurulmasına ve varlıklı kesimin silahlardan arındırılmasına karar verilmiştir.”
- 4. maddesinde: “Sovyet hükümetinin gizli anlaşmaları feshetme politikalarına tamamen katılmakla, savaşan orduların geniş ölçüde işçi ve köylülerin kardeşliği üzerine inşa edilerek düzenlenmesi ve halkların serbest iradelerine dayalı, kimsenin toprağına toprak katmadan genel bir demokratik barışa varılması için tüm çabayı göstermekte aynı fikirdedir.”
- 7. maddesinde: “İktidar ve güç tamamıyla emekçi kitlelere ve onların tam yetkili temsilcileri İşçiler, Askerler ve Köylülerin Vekilleri Sovyetlerine ait olacaktır.”
- 8. maddesinde: “…Rusya halklarının tüm çalışan sınıflar ligini yaratmak için gösterdiği gayretin içinde-serbest ve gönüllü birliktelik ve bu nedenle daha fazla tamamlanmış ve güvenilir-yalnızca Rusya Federasyonu Sovyet Cumhuriyetinin temel İlkelerini oluşturarak, her halkın işçi ve köylülerinin kendi Sovyetlerindeki oturumlarında Birliğe katılmayı isteyip istemediklerine karar vermeleri…”

- 9. maddesinde: "…insanın insanı sömürmesinin ortadan kaldırılması ve ne toplumu sınıflara bölen ve ne de devlet otokrasisi yaratan sosyalizmin başlatılması amacıyla şehir ve kırsal kesim proletaryası ve en fakir köylülerin diktatörlüğünün güçlü bir yapılanmayla Tüm Rusya Sovyet İdaresi altında kurulmasını icap ettirmektedir."
- 10. maddesinde: "Rusya Cumhuriyeti Rusya'nın tüm emekçi halkının hür sosyalist toplumudur. Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti sınırları içindeki tüm yetki, Rusya'nın köy ve şehir Sovyetlerini oluşturan emekçi halkına aittir." (http//hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1918.htm, 12.07.2022).

Yukarıda örnek olarak aldığımız anayasanın ilk 10 maddesindeki genel ifadelerin cinsiyete dayalı ayrımcılık içermediği ve kadınlar için de geçerli olduğu görülmektedir.

RSFSC Anayasanın 17. maddesinde: "Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti; işçilerin gerçek bilgiye erişebilmesini garanti etmek amacıyla, işçi ve yoksul köylülere genel, kapsamlı ve ücretsiz bir eğitim sağlamayı kendilerine görev olarak belirlemiştir" cümleleri yer almıştır. Bu maddeyle, Çarlık Rusya'sı döneminde eğitimden mahrum bırakılan kadınlara, kapsamlı ve ücretsiz olarak eğitim alma hakları tanınmıştır. Ayrıca, Anayasası'nın 13. maddesi herhangi bir dini inanca bağlı kalma zorunluluğunu tamamen ortadan kaldırmış ve hatta ateist olma hakkını bile getirmiştir. Artık kadınlar, dini baskılardan tamamen kurtulmuş ve kendi istekleri doğrultusunda hangi dine inanıp inanmayacaklarına kendileri karar verme hakkına sahip olmuşlardır.

Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatının 2202. maddesiyle evli kadınların çalışma hakları kısıtlanmıştır (https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/165.html, 28.04.2022). Yeni kabul edilen Sosyalist Anayasanın 18. maddesine göre, Cumhuriyetin her yurttaşına çalışma yükümlülüğünün getirilmesiyle bu sorun ortadan kalkmıştır. Bu maddeye göre, kadınlar kendi hür iradeleriyle çalışma hakkına sahip olmuşlardır. Anayasanın bu maddesinde "emek olmadan yemek olmaz" sloganı ilan edilmiş, tüm vatandaşlar çalışan ve çalışmayan olarak ayrı statüye sahip olan sosyal gruplar olarak ikiye bölünmüştür.

Anayasanın 64. maddesine göre, on sekiz yaşını tamamlamış çalışan kadınlar seçme ve seçilme haklarını kazanmışlardır. Bu maddede kadınların kamu görevlerine de seçilebilme hakkının olduğu belirtilmiştir (http//hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1, 12.07.2022). Bu seçme ve seçilme hakkı, çalışma yükümlülüğü olarak ilan edilen 18. maddeyle uyumlu bir şekilde düzenlenmiştir. Bu varsayımla siyasal hakların çalışma yükümlülüğüyle birleşimi, ideolojik olarak, kadınların çalışmak zorunda olduklarını ve ancak bu temelde siyasal ilişkilerin öznesi olabilecekleri anlamına gelmiştir.

RSFSC'nin ilk anayasası, kadınların siyasi ve medeni haklarının eşitliğini düzenlemiştir. Bu bağlamda Rusya İmparatorluğu döneminde hiçbir siyasi hakka sahip olmayan kadınlar, seçimlere katılma ve devlet yönetimine seçilme hakkını kazanmışlardır. Sovyetler Birliği'nin ilk anayasası kadınlara gereken tüm haklarını vermiş ve eşit ve özgür koşullar altında yaşamalarını garanti altına almayı taahhüt etmiştir. Sovyet iktidarının ilk yıllarında kabul edilen bu yasal normlar ve belgeler, kadınların yaşam alanının temellerini atmış, devletin yasal dayanağını oluşturmuş ve Bolşeviklerin kadınlara yönelik politikasını karakterize etmiştir.

3.1.5. RSFSC'nin İlk Çalışma Yasasında Kadın

RSFSC'nin ilk anayasanın yürürlüğe girmesinden birkaç ay sonra, 10 Aralık 1918'de RSFSC'nin İlk Sovyet Çalışma Yasası kabul edilmiştir. Bu çalışma yasasında önceden yayınlanan kararnameler, çeşitli organlardan çıkan işçi emeğini düzenleyen normatif yasal düzenlemeler, sendikaların ve diğer kamu kuruluşlarının belgeleri, tarife anlaşmaları revize edilerek kullanılmış, iş ilişkilerini düzenleme uygulaması da dikkate alınmıştır. Sovyet Çalışma Yasası, tüm bu belgelerin sistemleştirilmesi, geliştirilmesi ve yeni yasaların da eklenmesiyle elde edilmiştir.

Yeni Çalışma Yasasının yasal düzenleme yöntemi, genel çalışma yükümlülüğü ilkesine dayanmakta olup, Rusya'nın on altı ile elli yaş arası sağlıklı vatandaşlarını kapsamıştır. İşçi kadınların en önemli yasal dayanağı olan Çalışma Yasası, giriş kısmından, 9 bölümden ve 137 maddeden oluşmuştur (http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102093252&backlink=1&&nd =102010128, 11.07.2022). Lenin, çalışan kadınların iş hayatını kökten değiştiren bu yasa ile ilgili şöyle demiştir: "Dünyanın hiçbir yerinde, çalışan kadınlara tanımış

olduğumuz eşitlik ve özgürlük bu şekilde tam olarak tanınmamıştır." (MELE, 1969, s.185).

RSFSC'nin ilk anayasanın 18. maddesinde belirtildiği gibi, Rusya vatandaşlarına çalışma hak ve yükümlülüğü getirilmiş, "emek olmadan yemek olmaz" sloganı ilan edilmiştir. Bundan böyle tüm vatandaşlar "çalışan" ve "çalışmayan" olarak iki farklı sosyal ve toplumsal sorumluluklara sahip olan vatandaşlar olarak kategorize edilmiştir. Çalışmayan vatandaşların hareket etme ve ikamet yeri seçme hakkı ciddi şekilde kısıtlanmıştır (Alibova & Nikolyukina, 2019, s. 67).

Çalışma yasasının ilk bölümü "Zorunlu Emek Hizmeti Hakkında" maddesine göre, RSFSC'nin 16 ile 50 yaş arası sağlıklı olan tüm vatandaşlar zorunlu emek hizmetine tabi tutulmuştur. Bu bağlamda Emek hizmeti sunmakla yükümlü olan ve sosyal açıdan yararlı işlerle uğraşmayan kişiler, Yerel Temsilciler Meclisi tarafından Yerel Sendika Konseyleri ile mutabık kalınarak, Çalışma Departmanları tarafından belirlenen koşullarda, bayındırlık işlerine zorla dâhil edilebilmişlerdir (http:// hist.msu.ru/Labour/Law/kodex_18.htm, 27.07.2022).

Ocak 1920'de HKK tarafından "Evrensel Emek Hizmeti Prosedürü Hakkında" adlı kararname çıkarılmıştır(https:// prlib.ru/historu/61899, 25.06.2022). Bu kararname, Sovyet devletinin tüm sektörlerinin ekonomilerini geliştirmek için işgücüne, emeğe ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Sanayi, tarım, ulaştırma ve ülke ekonomisinin diğer sektörlerine gerekli işgücünü süratle sağlama amaçlı alınan bu kararnameye göre, vatandaşlar hâlihazırda resmi çalıştıkları işleri dışında, geçici veya dönemsel olarak çeşitli işgücü hizmetlerine dâhil edilmişlerdir.

Alınan bu kararname çalışan kadınları daha çok etkilemiştir. Artık kadınların omuzlarında mesleğinin ve işinin dışında fiziksel emek gerektiren toplumsal çalışmalara katılma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca, ataerkil kalıntıların aile yapısında gösterdiği devamlılığın sonucu olarak çoğu kadın ev içi işlerle, çocuk ve eş bakımıyla da ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda, Bolşeviklerin onayladığı evrensel zorunlu emek hizmeti hem kadınları çalışmaya çekmenin hem de onları geleneksel ataerkil aile kurumundan kopartmanın ana yolu haline gelmiştir.

4 Mayıs 1920'de evrensel emek hizmeti prosedürüne ilişkin kararnamenin geliştirilmesinde, "İşten Kaçınma ve Bununla Mücadele Edecek Organlar Hakkında" adlı bir kararname çıkarılmıştır. Bu kararnameye göre, çalışma görevlerini duyuran veya kayıtlarını yürüten organlardan kaçınma, uzmanlık alanını gizleme, emek seferberliği çağrısına göre bir iş atamasına katılmama, çalışmayı veya verilen görevi sebepsiz terk etme, hiçbir gerekçe göstermeden işe gelmeme, emek hizmetinden her türlü kaçınma gibi durumların hepsi "işten kaçınma" olarak nitelendirilmiştir. 5 Nisan 1921'de HKK tarafından Çalışma Kurumu Disiplin Yoldaşlar Mahkemesi Yönetmeliği onaylanmış ve 9 Mayıs 1921'de "İşten Kaçınma Kararnamesi" yürürlüğe girmiştir (Alferova, 2011, s. 229-230, 241).

Bolşevik partisinin önderi Kollontay, "Zorunlu emek hizmetinin, Sovyet hükümetiyle bir bütün olarak nüfus arasında cinsiyete dayalı ayrım gözetmeksizin yeni ilişkilerin oluşumunu önceden belirlemesi gerekiyordu." şeklinde açıklama yapmıştır. Kollontay, zorunlu çalışma koşullarının ilericiliğinden bahsetmiş ve kadınların tamamen özgürleşmesinde önemli bir rol oynadığını savunmuştur. "İşçi hizmetinin, kadınları dar aile sorunları çemberinden, dört duvar içinden koparttığını, en geri, hatta en kör kadınları yeni bir devlet inşasına bağladığını" söylemiştir (Alferova, 2011, s. 233).

3.1.6. RSFSC'nin İlk Aile Kanunu'nda Kadın

16 Eylül 1918'de "RSFSC'nin Aile Kanunu" olarak bilinen "Medeni Hal Yasaları, Evlilik, Aile ve Vesayet Hukukları", TRMYK tarafından kabul edilmiş ve kısaltılarak Medeni Hal Kayıt Sistemi (MHKS) olarak kaydedilmiştir. Lenin, MHKS'yle ilgili şunu demiştir: "Sovyet iktidarı, emekçi halkın iktidarı olarak, en demokratik burjuva cumhuriyetlerinde bile hâlâ korunan mülkiyet konularında, erkeklerin bütün ayrıcalıklarını, yani evlilik ve aile üzerindeki yasaların ayrıcalıklarını ortadan kaldıran dünyada ilk ve tek hükümettir." (MELE, 1970, s. 157).

Sovyet devletinin yeni sosyalist aile hukukunun temel ilkelerini formüle eden ve yasal olarak kabul edilen 16 Aralık 1917'de "Evliliğin Sona Ermesiyle İlgili" adlı kararname ile 18 Aralık 1917'de "Medeni Evlilik, Çocuklar ve Medeni Durum

Kayıtları Hakkında" kararname evlilik ve aile ilişkilerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik normlar içermiştir. Bu bahsi geçen iki kararname revize edilerek, 246 maddeyi içeren, 4 bölümden oluşan yeni MHKS'ne dâhil edilmiştir. Sosyalist Aile Kanunu aşağıdaki dört bölümden oluşmuştur:

- Medeni Hal Yasaları
- Evlilik Hukuku
- Aile Hukuku
- Vesayet Hukuku

MHKS'nda eşlerin hak ve yükümlülüklerinin düzenlenmesine geniş bir yer verilmiştir. Bu yasa, evlilik konusunda cinsiyet eşitliği ilkesine dayalı, kadınların eşleriyle tam eşitliğini sağlamış ve haklarını korumuştur. Artık, kadınların evlenebilmeleri için kilise onayına, ebeveynlerin iznine gerek kalmamıştır ve herhangi bir sınıfsal, ırksal ve dinsel ayrımcılık yapılmaksızın, ister yazılı ister sözlü olarak, devlet evlendirme dairelerine mülakatta bulunarak, nikâhlarını gerçekleştirebilmişlerdir.

Ayrıca kadınlar, evlendikleri kişinin soyadını alma veya almama ve boşanma sonrası kızlık soyadına geçme veya geçmeme gibi konularda özgürce karar verebilmişlerdir. Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyesinin aile hukuku tarafından korunan erkeklerin tüm ayrıcalıklı hakları yeni MHKS'nın yürürlüğe girmesiyle ortadan kalkmıştır. Yeni iktidar, kadınları eski tutumdan kurtarmış ve yasal olarak arzu ettikleri eşitliğe kavuşturmuştur. MHKS'nın kadınlarla ilgili olan yasalarını şu şekilde sıralayabiliriz.

- 59. maddeye göre kadınlar, gönüllü olarak, zorlama ve tehdit olmaksızın evlenme hakkına sahip olmuşlardır.
- 70. maddede, "Evlilik, ancak evlenecek kişilerin karşılıklı rızası ile mümkündür.", ifadeleri yer almıştır. Bu madde, kadının rızası dışında evliliğin mümkün olmadığını belirtmiştir.
- 71. maddeye göre kadınlar, farklı inançlara ait olan kişilerle evlenme hakkını elde etmişlerdir.

- 81. maddeye göre, çiftlerden birinin rızası olmadan yapılan veya bilinçsiz veya baskı altında rıza verilen evlilikler geçersiz sayılmıştır. Bu kural daha çok erkeklerin baskısı altında kalan kadınları koruma amaçlı çıkarılmıştır.
- 87. maddeye göre kadınlar, istediği zaman eşlerinin rızasıyla veya rızasını almadan, boşanabilme hakkını elde etmişlerdir.
- 88. maddeye göre kadınlar, ister devlete ait boşanma dairelerinde, ister posta yoluyla boşanabilme hakkına sahip olmuşlardır.
- 100. maddeye göre kadınlar, evlenirken ister kızlık soyadlarını, ister eşlerinin soyadlarını tercih etme hakkını elde etmişlerdir.
- 102. maddeye göre kadınlar, boşanma yoluyla evliliklerinin sona ermesi halinde, eşlerinin soyadı ile devam edebilme veya evlilik öncesi soyadını koruyabilme hakkını elde etmişlerdir.
- 103. maddeye göre, başka bir ülke vatandaşıyla evlenen kadın kendi vatandaşlığını koruyabilme hakkına sahip olmuştur.
- 104. maddeye göre, eşlerden birinin ikamet yerini değiştirmesi, diğerinin onu takip etme yükümlülüğünü taşımamıştır. Bu kural, kadınların seyahat özgürlüğünün kısıtlanmasına ve eşini takip ederek taşınma zorunluluğuna karşı kadınları koruma amaçlı çıkarılmıştır.
- 107. maddeye göre, ihtiyacı olan eşlerden biri, bu tür yardımı sağlayabilecek diğer eşten maddi nafaka alma hakkını elde etmiştir. Bu kural öncelikle kadınların ekonomik olarak daha zayıf ve dolayısıyla maddi konuda eşlerine bağımlı olmaları sebebinden, kadınları koruma amacıyla alınmıştır. 108. maddeden 129'a kadar olan maddeler, tamamen bu konuya odaklı kanunları içermiştir.
- 130. maddeye göre, yoksul ve aciz eşin diğer eşten nafaka alma hakkı, evliliğin boşanma yoluyla sona ermesi halinde bile, nafaka almaya esas olan koşulların değişmesine kadar korunacağını açıklamıştır (107. madde). Maddi olarak eşlerine bağlı olan kadınlar, eşlerinden boşanmaları durumunda, nafaka alma haklarını kaybetmemişlerdir.
- 131. ve 132. maddelerde eşlerinden boşanan kadınlara nafaka sağlanması, miktarı ve biçimi konuları yer almaktadır.

- 135. maddeden 143.'ye kadar olan maddelerde hamile kadınları ve anneleri ilgilendiren ve onları koruyan babalık konusu ele alınmıştır.
- 144. maddeye göre bir kadının birden fazla erkekle birlikte olduğu ve çocuğun babasının belli olmadığı durumlarda, kadının birlikte olduğu birden fazla erkeğin, çocuğun büyütülmesinde mali sorumluluğu taşıdıkları kabul edilmiştir.

Çocukların ve ebeveynlerin kişisel hak ve yükümlülükleri kısmında:

- Çocukların bakımından her iki ebeveynin de eşit ölçüde sorumluluk sahibi oldukları;
- Ebeveynlerin herhangi bir sebepten bu sorumluluğu gerçekleştiremedikleri takdirde bu yükümlülüğü devletin üstleneceği;
- Çocuk üzerindeki ebeveynlerin ortaklaşa (kolektif) velayetlerinin yürürlüğe girdiğini;
- Evlilik dışında doğan çocuklara evlilik bağı altında doğan çocuklarla aynı hakların tanınması;
- Bekâr bir anneden doğan çocukların, evli ebeveynlerin çocuklarıyla aynı haklara sahip oldukları belirtilmiştir (http://pravo.levonevsky.org/kodeksby/kobis/1918/KZAGS_BSiOp_1918.pdf , 18.07.2022).

Sovyet Rusya'da kurumlar ve yeni iktidar, geleneksel temelleri yok etmek için aile hayatına müdahale etmeye çalışmıştır. Ünlü Sovyet tarihçisi N. Sajina'ya göre, aile hukukunda çok önemli değişikliklere gidilmesinin temel amacı, ilk olarak, kadınlara erkeklerle eşit haklar ve istihdam olanaklarını sağlamak; ikincisi, çocukların ideolojik bir bağlamda doğru yetiştirilmesini organize etmek şeklinde gerçekleşmiştir (*Vestnik Bryanskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, 2013, Sayı: 2, 92).

Böylece, Sovyet iktidarının ilk yıllarında devlet, Sovyet aile ve evlilik ilişkileri sistemin usulü ve güvencelerinin oluşturulmasına, aile üyelerinin yasal statülerinin tanımlanmasına ve uygulanmasına büyük önem vermiştir. Kanunlar, aile ve evliliğe, kadının yeni sosyalist toplumda rolü ve yerine ilişkin yeni ideolojik

görüşe uygun olarak çıkarılmıştır. Yeni kabul edilen kanunlarda kadınların cinsiyet eşitliği ilkesi, geleneksel Rus toplumunun ve Rus ailesinin temellerini sarsmış, kadınların konumunu yasal olarak güçlendirmiştir.

3.2.RKP'nin Kadınlara Yönelik İdeoloji ve Politikasının Temelleri

Ulusal devletlerin, toplumunun önemli parçasını oluşturan kadınlara ilişkin izledikleri ideoloji ve politikaları büyük ölçüde o devletin siyasi rejimi tarafından ve demokrasinin gelişmişlik düzeyine göre belirlenmektedir. Bolşevikler, Marksizm ideolojisine sadık kalarak, teorik olarak eşit ve özgür devlet kurma planlarını hayata geçirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda Bolşevikler, kadınların geleneksel rol işlevlerinin çökmesine yönelik politikalarını hızlı ve geniş bir şekilde yürütmeye çalışmışlardır.

Aile kurumunu bir burjuvazi ilişkisi olarak gören Bolşevikler, toplumsal eşitliğin sağlanmasını ve kadınların aile kurumuna değil, üretim alanına odaklanmaları konusunda birtakım çalışmaları başlatmışlardır. Sovyet ideolojisi, kadınların statülerini yükseltmek için devamlı olarak cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmaların yürütülmesini önemsemiştir. Bu eylemlerin, üretimde istihdam yoluyla kadınlara hak ve yükümlülükler getirilerek gerçekleşeceği düşünülmüştür (Alferova, 2011, s. 218).

Sosyalist inşa sürecini başlatan Bolşeviklerin kadınlarla ilgili komünist ideolojisinin temelinde, öncelikle Sovyet kadınlarının yaşamının RSFSC'nin Anayasası'nın üç maddesine uygun olarak ilerlemesi:

- 18. maddeye göre, iş hayatına katılma,
- 64. maddeye göre, siyasi hayata katılma,
- 19. maddeye göre, sosyalist anavatanın savunmasına katılma ve erkeklerle eşit düzeyde sosyalizmi, devamında da komünizmi kurma gibi düşünceleri yatmaktadır.

Komünist ideolojisinin talepleri doğrultusunda başlatılan bu süreçte tüm alanlarda: ekonomi, eğitim, toplumsal ve siyasal yapıda köklü değişime gidilmiştir. Buna göre Bolşeviklerin kadınlara yönelik politikasının temeli aşağıdaki beş ana yöne dayanmaktadır:

- Kadınları toplumsal iş hayatına dâhil ederek, ekonomik özgürlüklerini kazandırmak ve onları sosyal ve siyasi hayata çekmek;
- Kadınları aile burjuvazisi olarak görülen, ev işlerinden, eş ve çocuk bakımından uzaklaştırmak, aile geleneklerinden kurtarmak ve özgürlüklerine kavuşturmak;
- Kadınları dinden kopartmak, genel ve tam kapsamlı ücretsiz eğitime dâhil ederek, onları cehaletten kurtarmak;
- Çalışan kadınları sosyalist inşaya çekmek ve onların sosyal ve siyasi faaliyetlerini arttırmak;
- Özgürleşmiş ve siyasallaşmış çalışan kadınların devlet ve parti yönetimine erkeklerle eşit koşullarda katılımını sağlamak, sosyalizm inşasında, ardından da komünizme geçişte aktif rol oynamaları konusunda desteklemek.

İlk yıllardan itibaren Bolşeviklerin kadınlara yönelik ideoloji ve politikalarının temelleri, kadın sorunlarının çözümüne, onların kişiliğini ve bilincini arttırmaya, en önemlisi de kökleşmiş erkek hegemonyasını yıkmaya odaklı atılmıştır. Bununla birlikte, Bolşeviklerin kadınlara yönelik ideoloji ve politikalarının temelinde kadınları devlet ve parti yönetimine çekmek için attıkları adımlar da yer almaktadır.

3.3.RKP'nin Kadınları Devlet ve Parti Yönetimine Çekme Çabaları

Sovyet Sosyalist Devrimi'nin baş aktörleri devrimin gerçekleştiği ilk günlerden başlayarak yeni kadın modelini yaratmaya çalışmışlardır. Yeni bir sosyalist toplumun inşası, her şeyden önce siyasallaşmış bir kadının yaratılmasını gerektirmiştir. İktidara gelen Bolşevikler, Çarlık Rusya'sı döneminde bütün haklarından mahrum olan, erkeklerin gölgesinde kalan kadınlar için "Komissarşa" (Komiser kadın) adı altında, değişime uğramış, hatta devrimden doğmuş bir "yeni,

siyasallaşmış kadın" kimliğini oluşturmak için kapsamlı çalışmalar başlatmışlardır. Koşullanmış bilinçaltı ile sorgulama yetisini kaybetmiş zavallı kadının profili Sovyet devrimiyle ortadan kaybolmuştur. Bolşeviklerin nihai ürünü, ataerkilliğin zincirlerinden kurtulan *"*Komissarşa" şu şekilde karakterize edilmiştir:

- Başında proletaryaya ait olmanın sembolü olan kırmızı bir eşarplı, üzerinde siyah deri ceket ve kısa koyu renkli etek. Fiziksel olarak dayanıklı ve güçlü, parti üyesi, Marksizm-Leninizm fikirlerinin özverili bir komünist fanatik takipçisi ve partinin tüm talimatlarını koşulsuz şartsız yerine getiren, annelik ve ev içi rollerinden her türlü uzaklaşan, sosyal ve siyasi alanda aktif rol oynayan, çalışkan kadın örneği olarak konan yeni kadın profili **(Ek 10)** öne sürülmüştür (https://smena-online.ru/archive, 1.09.2022).

Bu bağlamda, Bolşevikler, kadınların çalışmasına çok önem vermişler ve tüm faaliyetlerini bu politika doğrultusunda disiplinli bir şekilde yürütmüşlerdir. Kadınların çalışma ilkeleri, biçimi ve yöntemleri parti tarafından belirlenmiştir. Bolşevikler, kadın destekçilerinin sayısını arttırmaya yönelik ajitasyon ve propaganda faaliyetleri yürütmek amacıyla kadınlara özel kongreler düzenlemişlerdir. Örneğin: 12 Kasım 1917'de Petrograd'ta Kurucu Meclis seçimleriyle bağlantılı olarak, Petrograd'ın İlk Parti Üyesi Olmayan İşçi Kadınlar Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongreye başkanlık eden Nikolayeva, yaptığı açılış konuşmasında delegelere, kurucu meclis seçimlerinde Bolşeviklere destek çağrısında bulunmuştur. Diğer konuşmacı Kollontay, Bolşevik seçim programının kadınlarla ilgili metnini açıklamıştır. Kollontay, aile, annelik, çocuk bakımı, iş, eğitim, fuhuş, gibi meselelere değinmiş ve kadınları Kurucu Meclis'te yer almaları konusunda çağrıda bulunmuştur (Alferova, 2011, s. 152-153).

Bolşevik iktidarının ilk yıllarında, modernleşmenin erken bir aşamasında olan Rus toplumu, geleneksel cinsiyet yapıları ve ilişkileri konularındaki konumlarını korumaya çalışmışlardır. Bolşeviklerin kadınları özgürleştirme faaliyetlerinin yoğun bir şekil alması, çeşitli tartışmalara ve toplumsal gerilimlere yol açmıştır. Kadınların büyük kısmı, sosyal ve siyasal etkinliklere aktif olarak katılım göstermekten çekinmişlerdir. Bunun sebebi ise yıllarca baskı altında kalan kadınların korku ve güvensizliğinden dolayı hızlı değişime hazır olmamaları olarak düşünülebilir.

Öte yandan, ataerkilliğin özelliklerini koruyan toplum da kadınların yeni rolünün tanınmasına, iktidar yapılarına dâhil edilmesine, kadınların toplum içindeki statülerinin değişmesine tepkili davranmışlardır. Bu konuda Kasım 1918'de Moskova'da düzenlenen Birinci Tüm Rusya Emekçi Kadınlar Kongresi'nde (BTREKK) A. Kollontay, Bolşevik iktidarının ilk yıllarında kadınlarla çalışmanın zorluklarından bahsederken, kadınların: "Ajitasyon yapacağınıza karnımızı doyurun!" diye çığlıklar attıklarını ve toplumun ruh halinden endişelendiklerini söylemiştir (*İstoriya Otechestvennyh SMİ.* Sayı: 2015, 18).

RKP(b)'nin MK'si tarafından düzenlenen, BTREKK 16-21 Kasım 1918 tarihleri arasında Moskova'da yapılmıştır. Kongre, Armand, Krupskaya, Kollontay, Nikolayeva, Lilina, Smidoviç, Golubeva, Menjinskaya ve Samoilova tarafından organize edilmiştir. Kongreye tüm illeri temsil eden toplam bin yüz kırk yedi delege katılmıştır. 19 Kasımda kongreye katılan Lenin, çalışan kadınların çoğunun devrimde yer almadığı sürece sosyalist devrimin gerçekleşemeyeceğini söylemiştir. Kongrede eğitim, sosyal yardım ve kadınların partiye, hükümete, sendikaya katılımı gibi konulara değinilmiştir.

Bununla birlikte, kongrede kadınlar arasında çalışmanın örgütlenmesi konusunda karar alınmıştır. Alınan karara göre, kadınlar arası çalışmanın yürütülmesi su şekilde hedeflenmiştir:

- Kadınların geniş kesimleri arasında propaganda yapmak, tüm parti örgütlerinin yoğun çalışmalarını organize etmek;
- Çalışan kadınlara siyasi eğitim vermek, onları parti üyeliğine dâhil etmek;
- Parti komitelerinde, konseylerde ve sendikalarda çalışan kadınların rolünü arttırmak;
- Çalışan kadınların sosyalist hükümetini kurmaya doğrudan katılımını sağlamak.

BTREKK, kadınların sosyalizm mücadelesindeki yerini belirlemiş ve sosyalist yapıya çeken delege kongrelerinin kurulmasına tasdik etmiştir. Alınan bu kararla Sovyet sistemi kadın biriminin örgütsel temelleri atılmıştır (https://c21ch.newcastle.edu.au/stalin/t5/t5_27.htm, 08.07.2022).

Aralık 1918'de kadınların siyasi aydınlanması ve kongre kararlarının uygulanması amaçlı kadınlarla çalışma merkezi, RKP(b) Merkez Komitesi altında "İşçi ve Köylü Kadınlar Arasında Ajitasyon ve Propaganda Komisyonu" (İKKAAPK) oluşturulmuştur. Komisyon başkanlığına Armand atanmış, parti tabanında yerel şubeler kurulmuştur. Kadınlar üzerinde çalışma, bu kadınları kendi bünyesine alma ve parti kapasitesini kadın nüfusuyla genişletme Bolşeviklerin öncelikli faaliyet alanlarından biri olmuştur. Bu geniş kapsamlı işin gerçekleşmesi için öncelikle kadınların cehaletten tamamen kurtarılması öngörülmüştür. Bolşevikler, kültürel geri kalmışlığın üstesinden gelmeden kadınların ne kamusal, ne de siyasi alana katılımlarının gerçekleşmeyeceğinin bilincinde olmuşlardır. Bundan dolayı, ataerkil zihniyete sahip kadınlara eğitim yoluyla bilinç değişiminin sağlanması düşünülmüştür. Bilinci tamamen güncellenen kadın sayısını arttırmak amacıyla gerçekleştirilen eğitimin ardından eğitimli kadınların devlet politikasını diğer kadınlara da uygulaması hedeflenmiştir. Bu kadınların görevi, kadınlar arasında ajitasyon ve propaganda amaçlı özel komisyonlar kurmak, toplantılar, mitingler düzenlemek ve kadınlara yönelik propaganda literatürü yayınlamak gibi faaliyetleri yürütmekten oluşmuştur. İKKAAPK sosyalist devletin kuruluşunun ilk yıllarında kadın delegeleri toplantılarının düzenlenmesi ve kadınların meclislere katılımlarının kolaylaştırılması yönünde büyük bir çaba göstermiştir (https://a-z.ru/women/texts/averr.htm, 8.09.2022). Bolşevikler, kadınların bu tür etkinliklere katılımını, onların erkeklerle eşitliğe ulaşmalarının ana yolu olarak görmüşlerdir.

Lenin, kadınların siyasette yer almaları ile ilgili şöyle demiştir: "Siyaseti her işçi kadın için yararlı hale getirmek bizim görevimizdir." (MELE, 1970, s. 203). Siyasi alanda eşitlik, kadınların hızlı bir şekilde komünist ruhunda eğitilmeleri ve daha sonra kamu görevine aday olabilmeleri için parti saflarına katılmaları anlamına gelmiştir. Bu bağlamda, kadınların bir bütün olarak okuma yazma bilmemesi belirli zorluklara neden olmuştur. Kadınların kamu işlerine ve siyasi faaliyetlere geniş katılımının önündeki en büyük engelin kadın nüfusunun kültürel geriliği ve bilgisizliği olduğu gerçeğinden yola çıkarak, cehaleti ortadan kaldırma amacıyla 26 Aralık 1919'da HKK tarafından "RSFSC Nüfusu Arasında Cehaletin Ortadan Kaldırılmasıyla İlgili" kararname kabul edilmiştir. Bu kararname, ülke genelinde okuma yazma bilmeyenlerin tamamen ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır. Sekiz ila

elli yaş arası kadınların okuma yazma öğrenme zorunluluğu getirilmiştir. Bolşevikler, kadınların cehaletten kurtulmasını, siyasi hayata bilinçli katılımları için vazgeçilmez bir koşul olarak görmüşlerdir (https://prlib.ru/history/619846, 2.08.2022).

Bolşevikler kadınlarla ilgili sorunları parti kongrelerinde ele almışlar, tartışmışlar ve bu sorunların çözümünün teorik ve pratik yönlerini yansıtan kongre kararlarını parti belgeleriyle desteklemişlerdir. 18-23 Mart arası 1919'da Moskova'da gerçekleşen RKP(b)'nin VIII. Kongresinin karar belgesi "Proletarya Kadınlar Arasında Çalışma Hakkında" adıyla yürürlüğe girmiştir. Bu belge, partiyi güçlendirmek için, çalışan ve köylü kadınları komünizm ve Sovyet inşası mücadelesine dâhil etmenin acil olduğunu belirtmiştir. VIII. Parti Kongresi, tüm parti komitelerini bu çalışmayı hayata geçirmeye yardım etmeleri çağrısında bulunmuştur (MELE, 1983, s. 114).

Eylül 1919'da, RKP(b)'nin İKKAAPK, kadınlar arasında çalışma kollarına dönüştürülmüş ve "Jenskiy Otdel" kısaltması "Jenotdel" (Kadın Departmanı) adı verilmiştir. Bu Kadın Departmanında Kollontay, Armand, Artyuhina, Menjinskaya, Smidoviç, Nikolayeva gibi Bolşevik Parti'nin kadın önderleri çalışmıştır. "Jenotdel"in ana görevi aşağıdaki üç temel faaliyetlere göre şekillenmiştir:

- Kadınları sosyalist ruhunda eğitmek;
- Kadınları ekonomik yapıya çekmek;
- Kadınları devlet yönetimine çekmek.

Bununla birlikte, evlilik ve annelik kurumunu ve yaşam koşullarının değişim sürecini koordine etmekle de görevlendirilmiştir.

29 Mart ile 5 Nisan arası 1920'de gerçekleşen RKP(b)'nin IX. Kongresi "Proletarya Kadınlar Arasında Çalışma Hakkında" adlı karar belgesinde, çalışan ve köylü kadınların Parti çalışmasına katılımlarının öneminden bahsedilmiştir. Bu belge, parti il ve ilçe komitelerinin, komünist hücrelerin işçi ve köylü kadınların arasında ciddi çalışma yapmalarını, parti komiteleri altında yürütülen çalışmaların güçlendirilmesi için işçi kadın departmanlarının düzenlenmesini önermiştir. Kongre ve mitingler yoluyla komünist propaganda ve ajitasyonun yürütülmesini önermiştir.

Kongrede, okuma yazma okullarının oluşturulması yoluyla cehaleti ortadan kaldırmak için işçi ve köylü kadınlar arasında en yoğun çalışmanın başlatılmasını, yetişkinler için temel okuma yazma öğreten okulların, umumi çalışma ve sohbet odalarının oluşturulmasını teklif etmiştir. Zorunlu olduğu okuma yazma okulları, eğitim kursları, hemşire eğitimi için özel kurslar, siyasi okuryazarlık dersleri, siyasi konular üzerine derslerin "Jenotdel" tarafından geliştirilmesine karar verilmiştir. Komünist sistemin tüm üyelerinin kasaba ve kırsal bölgelerdeki çalışan kadınlar arasında yürütülecek çalışmalarda ciddi bir tutum sergilemeleri ve yeni işçi kadınların, yeni mücadeleci güçlerin aktif katılımının sağlanması ile Komünist Partinin saflarının artacağı düşünülmüştür. Komünist Partisi'nin IX. Tüm Rusya Kongresi, proletarya kadınlarına yönelik çalışmaları, acil görevlerinden biri ve genel parti faaliyetlerinin vazgeçilmez bir parçası olarak belirlemiştir (MELE, 1983, s. 267).

Rusya Cumhuriyeti'nin kurucusu ve lideri Lenin, 22 Şubat 1920'de Pravda gazetesinde yayınlanan "Kadın İşçilere" (1920) adlı yazısında kadınların kamu ve devlet yönetiminde yer almaları konusunda görüşünü şöyle açıklamıştır: "Çalışan bir erkek ile kadının sadece kanun önünde eşit olması yetmez, gerçek hayatta da aynı eşitliğin sağlanması gerekmektedir. Bunun için çalışan kadınlar, kamu işletmelerinin yönetiminde ve devlet yönetiminde giderek daha fazla yer almalarına ihtiyaç duyulmaktadır." Lenin, çalışan kadınların seçimlerde daha fazla yer almalarını, yöneterek çabucak öğreneceklerini ve erkeklere yetişeceklerini dile getirmiştir. Daha fazla kadının seçilmesini öneren Lenin, anlamlı ve bilinçli bir çalışmayı bildikleri ve dürüst oldukları sürece parti üyeliğine bakılmaksızın Moskova Sovyet'ine seçilmeleri konusunda çağrıda bulunmuştur (MELE, 1974, s. 157-158).

28 Aralık 1920'de gerçekleşen VIII. Tüm Rusya Sovyetleri Kongresinde, çalışan ve köylü kadınların yerel yönetim organlarına dâhil edilmeleriyle ilgili karar alınmıştır. Alınan kararda, işçi ve köylü kadınların genel ekonomik planı geliştiren ve uygulayan tüm ekonomik kurumlara çekme, fabrika komitelerine, yönetimine ve sendika konseylerine dâhil etme konusunda ciddi çalışmaların yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (https://consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc, 27.07.2022).

Sovyet hükümeti, yeni toplumun yarısından fazlasını oluşturan kadınların kimliğini, kadın toplumunun belirleyici özellikleri haline gelecek şekilde yaratmaya çalışmıştır. Buna göre, kamu görevine ilgi duyması, sosyal ve politik faaliyetlerde aktif olması, sosyal sorumluluk bilinciyle ve kamusal faaliyetlerle ilgilenmesi bir Sovyet kadınının yaşam tarzının belirleyici özellikleri niteliğini taşımıştır.

Sovyet Rusya'da devlet ve Komünist Parti, işçi ve köylü kadınları sosyal ve kamusal faaliyetlere dâhil etme fikrini devamlı olarak desteklemişlerdir. Bu katılım, kadınların yerel, cumhuriyetçi ve sendika konseylerinde milletvekili adayı olarak temsil edildiği düzeyde sağlanmıştır. 27 Mart ile 2 Nisan arası 1922'de Moskova'da RKP (b)'nin XI. Kongresinde "İşçi ve Köylü Kadınlar Arasındaki Çalışma Konusu Hakkında" adlı karar belgesi kabul edilmiştir. Kabul edilen belgede siyasi etkinin özellikle geniş işçi ve köylü kadınların üzerinde yoğunlaştırılması, onların tüm sendika ve Sovyet yönetimine aday gösterilmesi ile ilgili kararlar alınmıştır (MELE, 1983, s. 528-529).

Yeni sosyalist devletin kurucusu Bolşevik Parti'nin kadınları devlet ve parti yönetimine çekme faaliyetleri neticesinde, kadınlar siyaset ve karar alma alanlarında çok önemli rol oynamışlardır. Krupskaya, Armand, Kollontay, Balabanova, Samoylova, Elizarova, Kudelli ve Rusya siyasal hayatına etki etmiş birçok kadınlar bakanlık, büyükelçilik, genel sekreterlik gibi görevlerde bulunma ve Sovyet toplumunda önemli bir rol oynama fırsatını elde etmişlerdir.

3.3.1. Rus Kadınının Siyasi Statüsü Bağlamında Toplumsal Yapı

Bolşeviklerin, kadınlara yönelik yürüttüğü politikaları onların toplu üretime ve siyasi hayata katılımlarını sağlamak ve devlet yönetimine dâhil etmek ile sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda kadınların günlük yaşamda ve aile ilişkilerinde fiili eşitliği sağlamak, toplumun yapısını değiştirmek gibi konular üzerinde çalışmışlardır. Bu açıdan, yeni bir devlet kurmaya çalışan Bolşevikler, yılların kökleşmiş erkek egemenliğini ve tüm eşitsizlikleri bir an önce ortadan kaldırmak için ekonomik, sosyal, siyasal ve aile hayatı olmak üzere toplumun her alanında kadın haklarını yasallaştırmışlardır. Örneğin, kadınların ekonomik olarak özgürleşmeleri ve çalışma alanında erkeklerle eşitlikleri iş yasalarının düzenlenmesiyle sağlanmıştır. Kadın

haklarının tamamen ihlal edildiği geleneksel aile tipinin ve ataerkil toplumun tamamen yıkılmasını ve kadınların aile içinde de özgürleşmelerini sağlayacak aile ilişkileri ile ilgili yasalar çıkarılmıştır. Tüm bu yasal düzenlemelerin altında, kadınları geleneksel baskıcı aile yapısından kurtarmak, onların iş hayatına, sosyal ve siyasi faaliyetlere katılımlarını sağlamak gibi eylemler kastedilmiştir.

Bolşeviklerin bağlı oldukları Marksizm ideolojisine göre evlilik ve aile kurumu bir kadını köleleştiren ve komünist bir geleceğin inşasını engelleyen "ölmekte olan bir burjuva kalıntısı" olarak görülmüştür Birçok çalışan kadın zamanının çoğunu ağır işlerde çalışarak geçirmiş, evinde eşine ve çocuklarına bakmakta zorlanmıştır. Dolaysıyla kadınların özgürleşmesini engelleyen ve kadınları köleleştiren aile kurumunun ortadan kaldırılması gerektiğine inanmışlardır (MELE, 1961, s.76-78).

N. Kruskaya çocuk bakımı ile ilgili çözümü şu şekilde açıklamıştır: "Çocukların bakımı ebeveynlerin sorumluluklarından alınacak ve devlet çocuğa tam ve kapsamlı bir şekilde gelişebilmesi için gerekli her şeyi sağlayacaktır" (1901, s.19). Çocuklar özel kurumlarda ideolojik olarak yetişerek doğru eğitim alırken; anneleri ise eğitim alma, kendilerini geliştirme, sosyal ve siyasi hayata katılma fırsatını elde edebileceklerini söylemiştir. Ayrıca, kadınların ortak evlerde yaşayabilme, mutfak işlerinden uzaklaştırılarak fabrika yemekhanelerinde yemeklerini yiyebilme, boş zamanlarını bir işçi kulübünde veya bir eğlence parkında geçirebilme imkânlarının sağlanacağından bahsetmiştir (https://prlib.ru/item/753454, 4.06.2022).

Bu varsayımla, kadınların hayatlarını planlayarak, özgürce yaşamaları, sosyal açıdan önemli olan faaliyetlere, toplu üretime daha fazla zaman ayırmaları ve çocuk sahibi olma konusunda kendilerinin karar vermeleri doğrultusunda, 18 Kasım 1920'de çıkan Sağlık ve Adalet Halk Komiserliklerinin "Kadın Sağlığının Korunması Hakkında" adlı kararnamesiyle kürtaj işlemine yasal olarak izin verilmiştir. Bu tıbbi işlemin sadece hastanelerde doktorlar tarafından kısıtlamasız ve ücretsiz olarak yapılması öngörülmüştür. Sovyet Rusya'sı, kürtajı yasallaştırarak, kadınlara çocuk konusunda seçme özgürlüğünü tanıyan ve kadınlara kendi hayatlarını bağımsız bir şekilde tayin etme hakkını veren, dünyada ilk ülke olarak

kayıtlara geçmiştir (https://consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=E, 27.08.2022).

Bolşevikler kadınların ahlaki değerlerini yükseltme, baskı ve sömürüden kurtarma politikası bağlamında fahişeliğe ilişkin eski düzenlemeleri kaldırmış ve genelevleri kapatmıştır. Genelev işletme, kadın ticaretini yapma, para karşılığı seks yapma gibi durumların yasal olarak suç sayılması gerektiği kuralını getirmiştir. Mücadele için, yerel birimleri olan bir merkez konseyi kurulmuştur. İnsanları caydırmak için yerel gazetelerde, fabrika bültenlerinde fahişelerle yakınlık kuran işçilerin fotoğraflarını yayınlamışlardır. İşsiz kalan ve kırsal bölgelerden kente gelen kadınlar için barınma evleri kurulmuştur. Kadınlara iş bulma konusunda yardım etmişlerdir.

Bolşevikler, siyasi ve sosyal nitelikli devrimin başarılı sonucuyla kadınlara yönelik politika ve faaliyetlerinin etkisini tüm bölgesel ve sosyal yapılarına; toplumun yaşam, ekonomi, kültür, aile, eğitim alanlarına yayılmasını sağlamışlardır. Kadınlar arası yoğun ve geniş çaplı çalışmaların sonucu olarak, kadınlar toplumsal ve siyasal hayatın her alanında aktif rol almaya başlamışlardır. Çalışmayı milli görev haline getiren Bolşevikler, kadınların bilincini yükseltmişler, partinin niceliksel ve sosyal bileşimini kadın nüfusuyla genişletmişlerdir.

Öte yandan kadınların siyasal hayatının bu kadar dinamik ve zengin olduğu bir dönemde, ataerkil bir lügate ve zihne dayanan toplumsal yapı, bu devrimin ürünü olan siyasi ve sosyal projenin doğrultusunda direnç göstermiştir. Rus araştırmacısı M. Staruş bu konuyla ilgili görüşünü şu şekilde açıklamıştır: "Kadınları Özgürleştirme Projesi", toplum tarafından tam bir coşkuyla kabul edilmemiştir". Staruş, bu sorunun özellikle kırsal kesimde yaşandığını ve her şeyden önce, kadınların bağımsız sosyo-politik faaliyette bulunabileceklerini düşünmeyen erkekleri kast ettiğini, evli erkeklerin eşlerinin toplantılara katılmalarına veya toplantılarda konuşmalarına karşı çıktıklarını belirtmiştir (*Vestnik MGU,* Sayı: 5 (43), 62-63).

Bolşevikler, yeni sosyalist devletin kuruluşunun ilk beş yılında kadınları siyasallaştırma yönünde kazandıkları başarıların aynısını kadınların toplumsal alanda

özgürleştirme konusunda sergileyememişlerdir. Her ne kadar kadınlar toplumsal alanda boy göstermeye başlasalar da bu kadar kısa sürede toplumun tamamen dönüştürülmesi imkânsız olmuştur. Bolşevik Parti'nin önde gelen isimlerinden biri olan S. Smidoviç bu konuya şöyle değinmiştir: "İşçilerin hayatında bu eski yaşam tarzından pek çok şey korunmuştur. Evli bir erkek eşini dövmese bile ona farklı bir şiddet tarzı uygulayarak hizmetçi muamelesi yapmaktadır." Smidoviç, Sovyet ailesinin cinsiyet eşitliğine sahip olmadığını, eski geleneksel aile kalıntılarının ortadan kaldırılmadığını ve çalışan kadının ev hizmetçisi rolünü üstlendiğini vurgulamıştır (1927, s. 14-15).

25 Ekim 1917 sosyalist devriminden 30 Aralık 1922 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluşuna kadar olan dönem Rusya tarihinin en ilginç dönemi ve Rus kadınların bulunduğu konumda en hızlı ve radikal değişiminin gerçekleştiği dönem olarak bilinmektedir. Bolşevikler yeni sosyalist devletin kuruluşunun ilk beş yılında kadınlara yönelik örgütsel çalışmalarıyla, Ekim Devrimi öncesi ikincil konumlarıyla tanınan Rus kadınların değişimlerini gerçekleştirmişlerdir. İdeolojinin ve propagandanın etkin rol oynadığı Bolşevik yönetiminin bu döneminde, tüm sosyal ve siyasi faaliyetlere aktif olarak katılan bir kadın tipi oluşturulmuştur. Yeni bir yaşam tarzını yansıtan siyasallaşan kadın tipini yaratma girişimleri, halkın genel ahlakında, geleneklerinde, davranışlarında, dindarlığında ve insanların günlük yaşamında değişime yol açmıştır. Devlet tarihindeki bu dönem, tarihsel aile tipinde bir değişimin, aile normları ve değerleri sisteminin yeniden yapılandırılmasının başlangıcı olarak gerçekleşmiştir.

Devlet, kadınları ev işlerinden "kurtarmak" için kantin, kreş ve doğum hastanelerinin yapımına büyük önem vermiştir. Bu bağlamda, kadınların bireysel sorunları yeni bir boyuta, toplumsal ihtiyaç düzeyine getirilmiştir. Bütün bu eylemler kadınların çıkarlarıyla örtüşmüştür. Bununla birlikte, katı kurallı askeri bir örgütü anımsatan Komünist Partisi, Sovyet iktidarını güçlendirme amaçlı kadınları siyasi basamakların en yüksek noktasına taşıma politikasını hayata geçirme yolunda kapsamlı bir çalışma yapmıştır.

Bolşeviklerin sosyalist cumhuriyetinin ilk beş yılında kadınları kamusal ve siyasi hayata aktif olarak dâhil etme politikası dünya çapında bir ilk olarak Sovyet

Rusya'sında uygulanmıştır. Bu bağlamda ideal Sovyet kadınının toplumdaki, kamusal ve özel yaşam alanlarındaki yeri komünist ideolojisi çerçevesinde yansıtılmıştır. Zincirlerinden kurtulan kadınların bu yeni kimliği hem toplumun hem de kadınların gözünde kadın konumunun önemsenmesini, yükseltilmesini ve birey olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Toplumsal ilişkilerin değişiminde ve devletin yeniden yapılandırılmasında kadının rolü ve bu gelişmelerin toplumda aldığı biçim, tarihsel belirleyici faktörlerden biri haline gelmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yüzyıllardır varlığını sürdüren kadının toplumdaki konumu ve amacı gibi sorunlar; tarihsel süreç içinde toplumsal, siyasal, ekonomik rollerdeki değişimler, her zaman önemini korumuştur ve korumaya devam etmektedir. Yeni sosyalist devletin kuruluşunun ilk beş yılında, bir Rus kadınının siyasi portresinin yaratılmasında Bolşevik partinin politikasının incelenmesi, seçilen konunun toplumsal cinsiyet tarihi çalışmalarının genel bağlamına uyduğu düşünülmüştür. İlk toplumsal cinsiyet politikası Sosyalist Devrimi sonrası başlatılmış olup, uzun bir zaman geçmesine rağmen sonuçlarının önemini bugüne kadar korumuştur.

Buradan hareketle çalışmamızda incelediğimiz kaynaklar kimi zaman arşiv belgelerinden; kimi zaman gazete ve dergilerden, edebi eserlerden, tarih konulu romanlardan, filmlerden vs. yararlanılarak belirtilen bölgesel ve kronolojik çerçevede dönemin tüm ayrıntılarına gidilmiş, incelenen konuyla ilgili tarafsız bir şekilde tüm yönler ele alınmıştır.

Arşiv belgeleri ve tarih kaynaklarından edindiğimiz bilgilere göre yüz yıllarca devam eden kilise baskısının etkisiyle oluşan Rus kültürünün, adet ve geleneklerinin getirdiği ataerkil yapı sonucu kadın her zaman ve her koşulda erkeğin gölgesinde tutulmuş ve ikinci plana itilmiştir. Kadınların tüm bu hak mahrumiyetleri devlet eliyle yapılmış, ortaya konulan yasalarla ve hükümlerle kadın hakları kısıtlanmıştır.

Rusya'nın ataerkil toplum yapısına uygun olarak belirlenmiş toplumsal cinsiyetin kadınların özgürlüklerini kısıtladığı ve sömürülen bir konuma düşürüldüğü tespit edilmiştir. Rusya İmparatorluğu ekonomiyi güçlendirme amacıyla kadınları özel mülkiyet hakları konusunda koruyarak onlara sadece iktisat alanında çeşitli haklar tanımıştır.

Ekim Devrimi öncesinde cinsiyet eşitliğine kavuşmayı amaçlayan kadınların örgütlenmeye ve toplum içinde hareketlenmeye başladıkları Bolşevikler tarafından fark edilmiştir. Bolşeviklerin kadınları proletarya sınıfına çekmek için harekete

geçtikleri görülmüştür. Bu doğrultuda çeşitli ajitasyon faaliyetleriyle kadınları kendi saflarına çekmeye çalışmışlardır. Bu güçlerin siyasi rejimi değiştirme yönünde yaptıkları mücadelelerinde kadınları müttefik ve destekçi olarak görmüşlerdir. Bolşeviklerin, kadınların cinsiyet eşitliği mücadelesini proletarya devrimi sorununun bir parçası olarak gördükleri belirlenmiştir.

Bolşeviklerin kadınlara yönelik politikasına bakıldığında kadınların tüm problemlerinin yapılacak sosyalist devrim ve açılımlarla son bulacağı vaat edilmiştir. Toplumun her kesiminde yer alan kadınlar toplu üretime çağrılarak proletarya sınıfına katılmaları için yönlendirilmiştir. Böylelikle, kadınların sosyal bir sınıf olan işçi sınıfına erkeklerle birlikte dâhil edilmesiyle, emperyalizme karşı çıkacaklarına ve komünist rejimin öngördüğü komünist refahı için devrimci mücadelede yer alacaklarına inanılmıştır.

Bolşevikler Ekim Devrimi'nin gerçekleşmesinin ilk günlerinden itibaren kadınlara verdikleri sözü tutarak hayatın her alanında yenileşme politikalarına başvurmuşlardır. Yeni bir ülke, yeni bir dünya, yeni bir toplum düzeni, kadınlara getirilen yeni haklar ve ayrıcalıklarla yeni siyasallaşmış "Sovyet kadını" modelini yaratma çabasına girdikleri açıkça tespit edilmiştir.

İncelenen dönemde, kadınlar arasındaki tüm çalışma ilkeleri, biçimleri ve yöntemleri, bu işi öncelikli faaliyet alanlarından biri olarak belirleyen Bolşevik Parti tarafından oluşturulmuştur. Bu bağlamda, kadınları sosyal ve siyasi faaliyetlere çekmenin etkili yolu olarak kongre düzenlemeleri, delege toplantıları, kadın birimlerinin (jenotdel) oluşturulması gibi çalışmalar yapılmıştır. Ülke çapında delege sayısındaki yıllık artış, Sovyet hükümetinin propaganda faaliyetlerinin başarısının bir kanıtı olarak görülmüştür. Kadınların delegasyon çalışmalarına çekilmesi ilerici bir nitelik taşımıştır, çünkü bu durum, kadınların gelişimine oldukça büyük katkı sağlamıştır.

Genel olarak, Bolşeviklerin kadınları siyasallaştırma politikasının, onların sosyal ve siyasi alanlarda aktifleşmelerine, parti ve devlet yönetiminin en üst kademelerinde yer almalarına büyük katkı sağladığı keşfedilmiştir. Bolşeviklerin kadınlara yönelik yürüttüğü politikası sayesinde ve siyasal alanda cinsiyet eşitliğinin

sağlanmasıyla kadınlar toplumun, ekonominin, kültürel hayatın bütün alanlarına etki edebilmişlerdir. Kadınların siyasal alanda yer almaları ve örnek olmaları toplumsal cinsiyetin büyük ölçüde yıprattığı cesaret kanadını güçlendirmiştir. Komünist partisinin bu büyük çabası, kadınların hayatını oldukça kısa bir sürede radikal bir şekilde değiştirmiştir.

Sovyet Devrimi sonrası kadınların hayatında görülen olumlu kazanımlar;

a) Ekonomik bağımlılık sorunundan kurtuluş;
b) Din baskısından kurtuluş;
c) Cehaletten kurtuluş;
ç) Erkeklerle eşit haklar kazanılması;
d) Seçme ve seçilme hakkı;
e) Eğitim hakkı;
f) Tüm mesleklerde çalışma hakkı;
g) Çalışma koşullarının iyileştirilmesi.
ğ) İşçi devlet sigortasının sağlanması;
h) Anne ve bebek sağlığının koruma altına alınması;
ı) Devlet yasalarıyla şiddete karşı korunmaları;
i) Kamu ve siyasi platformlarda üst yönetime kadar çalışma hakkı;
j) Evlenme özgürlüğü;
k) Boşanma özgürlüğü;
l) Seyahat özgürlüğü;
m) Sevdiği insanla evlenmeden birliktelik yaşama özgürlüğü;
n) Evlenmeden çocuk sahibi olma özgürlüğü;
o) Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi sorununun çözülmesi;
ö) Kürtaj işlemini yapma özgürlüğü;

Sovyet Devrimi sonrası kadınların hayatında görülen olumsuz kazanımlar;

a) Çalışma zorunluluğunun getirilmesiyle birlikte kadınların aileden uzaklaşmaları;

b) Çalışma, sosyal ve siyasi alanlarında aktifleşen kadınlar aile yakınlarına, çocuklarına az zaman ayırmaları ve yetersiz ilgi göstermeleri;

c) Evrensel emek hizmeti zorunluluğu kapsamında, hafta içi ve bazen hafta sonları fiziksel emek gerektiren çeşitli faaliyetlere katılan kadınların omuzlarına ek bir yük bindirilmesi;

ç) Sevdiği insanla evlenmeden birliktelik yaşama, evlenmeden çocuk sahibi olma, boşanma, kürtaj işlemlerini yapma özgürlükleri, çocukların bakımının ve yetiştirilmesinin devlet tarafından üstlenmesi neticesinde kadınların ahlaki değerlerinin değişmesi, aile bağlarının kopması şeklindedir.

Sonuç olarak, kadın dünyasında siyasal anlamda birçok radikal değişim görülmüştür. Kadınların hayatında bu kadar köklü değişimler yaşanmasına rağmen temelleri çok eskilere dayanan geleneksel aile yapılarının, gerici cinsiyet anlayışının yıkımı "kısmen" de olsa gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, arka planda her zaman ataerkil yapının etkileri süregelmiş ve hatta bu etkiler bugüne kadar varlığını korumuştur.

KAYNAKÇA

Alferova, İ. (2011). "*Jenskiy Vopros" v Teorii i Praktike Bolshevizma: (Pervoe Desyatiletie Sovetskoy Vlasti, 1917-1927 gg.).* S-Petersburgskiy Gosudarstvenniy Universitet. Dissertetsiya na Soiskaniye Uchenoy Stepeni Doktora İstoricheskih Nauk, S-Petersburg.

Alibova, P. & Nikolyukina, S. (2019*). İstoriya Otechestvennogo Gosudarstva i Prava.* Moskva: Yurayt.

Armand, İ. (1919). Zadachi Rabotnits v Sovetskoy Rossii. *Kommunisticheskaya Partiya i Organizatsiya Rabotnits.* Sbornik Statey, Rezolyutsiy i İnstruktsiy. Moskva: Kommunist.

Averyanova, A. (1999). Perviy Vserossiyskiy Sezd Rabotnits. Erişim adresi (8.09.2022): https://a-z.ru/women/texts/averr.htm

Bibliya. Vethiy Zavet: Adam i Eva. Sotvorenie (Bit: 1,27). Erişim adresi (29 Nisan 2022): https://www.bible.com/ru/bible

Bolshaya Rossiyskaya Entsiklopediya. Bolsheviki; Mensheviki. Erişim adresi (22 Nisan 2022): https://bigenc.ru/domestic_history/text/2204987

Byuhner, L. (1857). *Prizvanie Jenshchiny i Yeyo Vospitanie*. S-Petersburg: İmperatorskaya Nauchnaya Akademiya.

Davıdova, A. (2015). Neravnopravnoe Polojenie Jenshchin v Rossiyskoy İmperii. *İstoriya i Arheologiya: Materialy III. Mejdunarodnoy Nauchnoy Konferentsii.* Red.: İlzat Ahmetov. S-Petersburg: Svoye İzdatelstvo.

Dekret SNK RSFSR Ot 29.10.1917 "O Vosmichasovom Rabochem Dne". Erişim adresi (09 Haziran 2022): http://www.zaki.ru/pagesnew.php?id=2123&page=2

Dekret VTSİK i SNK o Rastorjenii Braka 16 (29) Dekabrya 1917 g. Erişim adresi (15 Nisan 2022): http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/17-12-16.htm

Deryujinskiy, V. (1908). *Politseyskoe Pravo.* Posobiye Dlya Studentov. S-Petersburg: Senat.

Drama Rossiyskoy İstorii: Bolsheviki i Revolyutsiya. (2002). *Rossiya. XX Vek. İssledovaniya.* Red.: Aleksandr Yakovlev & Oleg Volobuev. Moskva: Noviy Hronograf.

Elistratov, A. (1909). *Borba s Prostitutsiyey v Evrope.* Kazan: Tipografiya İmperatorskogo Universiteta.

Elistratov, A. (1911). *Administrativnoe Pravo: Lektsii / Elistratov A. İ.* Moskva: Tipografiya T-va İ. D. Sitina.

Eve's Ribs. Polojeniye Jenshchiny v Rossiyskoy İmperii v 1861-1917 g.g. Erişim adresi (11 Aralık 2022): http://youtu.be/dbulQ2yroto

Finogeyeva, N. (1995). Kogda ya pishu v dnevnike vsyo chto u menya na dushe, ya kakto uspokaivayus… İz Dnevnika Gimnazistki 22 Fevralya-6 Maya 1921 Goda: Arhiv Provensialnoy İstorii Rossii. *Zemstvo.* Nomer: 3, 47-49. 17.

Govryakov, İ. (2015). "Jenskiy Vopros v Sovetskoy Publitsistike 1920 Godah. Dissertatsiya na Soiskanie Uchenoy Stepeni Kandidata Filologicheskih Nauk. Moskovskiy Gosudarstvenniy Universitet İmeni M. V. Lomonosova Fakultet Jurnalistiki. Kafedra İstorii i Pravovogo Regulirovaniya Otechestvennyh SMİ

Govryakov, İ. (2015). Printsipy Agitatsii Sredi Jenshchin v Perviy god Sovetskoy Vlasti: Neopublikovannaya İnstruktsiya A. M. Kollontay // Fakultet Jurnalistiki MGU. *İstoriya Otechestvennyh SMİ.* Ejegodnik. Nomer: 2015, 16-21

Hasbulatova, O. (2003). Jenshchiny i Obrazovanie v Rossii: İstoricheskiy Obzor (1860-2000). *Jenshchina v Rossiyskom Obshchestve.* Nomer: 1-2, 31-35.

Hasbulatova, O. (2017). Jenskoe Dvijenie v Rossii Kak Faktor Sotsialnogo Progressa (1900-1917). *Jenshchina v Rossiyskom Obshchestve*. Nomer. 2, 5-14.

History Lab. İstoriya Partii Bolshevikov. İstorik Yuriy Shetinov. İntervyu. Erişim adresi (21 Nisan 2022): https://youtu.be/j--HSiIITIs

İstoricheskiye İstochniki. Ot Narodnogo Komissariata Po Prosvesheniyu. Erişim adresi (19 Haziran 2022): http://www.hrono.ru/dokum/191_dok/19171029luna.html

İstoriya Rossiyskogo Predprinimatelstva. Morozova Mariya Fedorovna. Erişim adresi (7 Mayıs 2022): http://historybiz.ru/morozova-mariya-fedorovna.html

Knigi o Lenine. Lenin. Emigratsiya i Rossiya. S Chego Nachat? Erişim adresi (19 Nisan 2022): https://leninism.su/books/4068-lenin-emigracziya-i-rossiya.html?start=3

Kodeks Zakonov o Trude RSFSR 1918 g. Erişim adresi (11 Temmuz 2022): http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102093252&backlink=1&&nd=102010128

Kodeks Zakonov Ob Aktah Grajdanskogo Sostoyaniya, Brachnom, Semeynom i Opekunskom Prave 1918 Goda. Erişim adresi (15 Temmuz 2022): http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=2&nd=196029155&bpa=t9999&bpas=t9999&intelsearch=%EF%EE%EB%EE%E2%EE%E9++&ysclid=l5m9doqjs8221506450

Kollontay, A. (1921). Prostitutsiya i Meri Borby s Ney*: Rech Na III Vserossiyskom Soveshanii Zaveduyushih Gubjenotdelami.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

Kollontay, A. (1972) Vvedeniye v Knige “Sotsialniye Osnovy Jenskogo Voprosa”. 1908. *Kollontay. A. İzbranniye Statyi i Rechi.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

Kondakov, İ. (1997). *Vvedenie v İstoriyu Russkoy Kultury:* Uchebnoe Posobie. Moskva: Aspekt Press.

Konstitutsiya (Osnovnoy Zakon) Rossiyskoy Sotsialisticheskoy Federativnoy Sovetskoy Respubliki: Prinyata V Vserossiyskim Sezdom Sovetov 10 İyulya 1918 g. Erişim adresi (12 Temmuz 2022): http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1918.htm.

Krupskaya, N. (1901). Jenshina Rabotnitsa. Erişim adresi (4 Haziran 2022): https://www.prlib.ru/item/753454

Krupskaya, N. (1901). Broshura "Jenshchina Rabotnitsa". Erişim adresi (4 Haziran 2022): https://www.prlib.ru/sites/default/files/book_preview/8dd08b23-e4e7-49a7-b26c-bd409a17c922/11859233-doc1.jpg

Krupskaya, N. (1901). *Jenshchina Rabotnitsa*. Red.: Vladimir Lenin. Myunhen: Tipografiya İskry.

Krupskaya, N. (1957). *Vospominaniya o V. İ. Lenine*. T. 2. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

Kulikova, S. (2014). Jenskaya Prestupnost v Rosii Vtoroy Poloviny XIX-Nachala XX Vekov: Vzglyad Sprava. *Vestnik Moskovskogo Universiteta MVD Rossii*. Nomer: 10.

Kustodiyev, B. (1920). Kupchiha s Zerkalom. *Russkiy Muzey*. Erişim adresi (10 Mart 2022): https://muzei-mira.com/kartini_russkih_hudojnikov/1404-kupchiha-s-zerkalom-kustodiev-1920.html

Lagutin, N. & Sergeeva, G. (1975). *Sotsialno-Ekonomicheskoe Polojenie Jenshchin v SSSR*. Moskva: İzdatelstvo Znaniye RSFSR.

Ludmer, Ya. (1884). Babi Stony. Pravovoe Polojenie Jenshchin. İzdanie Moskovskogo Yuridicheskogo Obshestva: *Yuridicheskiy Vestnik*. Nomer: 11, 446-467.

Lukmanova, N. (1904). Vliyanie Noveishey Literatury na Sovremennuyu Molodej. *Nedochety Jizni Sovremennoy Jenshchiny*. Moskva: F.Yefimova.

Marreze, M. L. (2009). Babe Tsarstvo: Dvoryanki i Vladenie İmushestvom v Rossii (1700-1861). Nina Luzhetskaya (Per.) Moskva: Historia Rossii. Erişim adresi (10 Mart 2022): https://www.labirint.ru/books/518716/

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1954). *Kommunisticheskaya Partiya Sovetskogo Soyuza v Rezolutsiyah i Resheniyah Sezdov, Konferentsiy i Plenumov TSK.* Tom 1. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1955). K. Marks. K Evreyskomu Voprosu. *K. Marks i F. Engels. Sochineniya.* İzdanie II. Tom 1. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1955). F. Engels. Polojenie Rabochego Klassa v Anglii. *K. Marks i F. Engels. Sochineniya.* İzdanie II. Tom 2. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1955). K. Marks i F. Engels. Manifest Kommunisticheskoy Partii. *K. Marks i F. Engels. Sochineniya.* İzdanie II. Tom 4. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1957). İnstitut İstorii Akademii Nauk SSSR. *Dekrety Sovetskoy Vlasti. 25 Oktyabrya1917-16 Marta 1918 Goda*. Pod Redaktsiyey Sigizmund Valk & Gennadiy Obichkin. Tom 1. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1958). Perviy Sezd RSDRP. Mart 1898. *Dokumenty i Materialy. Protokoly i Stenograficheskie Otchety Sezdov i Konferentsiy Kommunisticheskoy Partii Sovetskogo Soyuza.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1958). Avgust 1917 Goda. Shestoy Sezd RSDRP (Bolshevikov). *Dokumenty i Materialy. Protokoly i Stenograficheskie Otchety Sezdov i Konferentsiy Kommunisticheskoy Partii Sovetskogo Soyuza.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1959). 17 İyulya-10 Avgusta 1903 Goda. Programma Rossiyskoy Sotsial Demokraticheskoy Partii. Vtoroy Sezd RSDRP. *Dokumenty i Materialy. Protokoly i Stenograficheskie Otchety Sezdov i Konferentsiy Kommunisticheskoy Partii Sovetskogo Soyuza.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1959). Aprel-May 1905 Goda. Tretiy Sezd RSDRP. *Dokumenty i Materialy. Protokoly i Stenograficheskie Otchety Sezdov i Konferentsiy Kommunisticheskoy Partii Sovetskogo Soyuza.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1959). Mart 1919 Goda. Vosmoy Sezd RKP (Bolşevikov). *Dokumenty i Materialy. Protokoly i Stenograficheskie Otchety Sezdov i Konferentsiy Kommunisticheskoy Partii Sovetskogo Soyuza.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1961). F. Engels. Proishozhdeniye Semi, Chastnoy Sobstvennosti i Gosudarstva. *K. Marks i F. Engels. Sochineniya.* İzdanie II. Tom 21. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1962). Mart 1918. Sedmoy Sezd RKP (Bolşevikov). *Dokumenty i Materialy. Protokoly i Stenograficheskie Otchety Sezdov i Konferentsiy Kommunisticheskoy Partii Sovetskogo Soyuza.* Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1963). Yanvar-Avgust 1902. Mojet li Gazeta Byt Kollektivnym Organizatorom? *V. İ. Lenin. Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 6. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1964). F. Engels. Engels-İde Pauli V Reynau London, 14 Fevralya 1877. *K. Marks i F. Engels. Sochineniya.* İzdanie II. Tom 34. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1964). K. Marks. Marks-Ludvigu Kugelmanu, 12 Dekabrya 1868 Goda. *K. Marks i F. Engels. Sochineniya.* Tom 32. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1967). 1895-1897. Proekt i Obyasneniye Programmy Sotsial Demokraticheskoy Partii. *V. İ. Lenin*. *Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 2. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1967). 1898-Aprel 1901. Proekt Programmy Nashey Partii. *V. İ. Lenin*. *Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 4. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1967). (Krizis v Nashey Partii). Shag v Pered Dva Shaga Nazad. *V. İ. Lenin*. *Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 8. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1969). İyul 1918-Mart 1919. Rech' Na I Vserossiîskom Sezde Rabotnits 19 Noyabrya 1918 God. *V. İ. Lenin*. *Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 37. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1970). Rech Na IV Moskovskoy Bespartiynoy Obshegorodskoy Konferentsii Rabotnits. İyun-Dekabr 1918 Goda. *V. İ. Lenin*. *Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 39. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1974). Oktyabr 1917-Matr 1918. PİSmo Armand. // Chrezvichayniy Vserossiyskiy Sezd Sovetov Krestyanskih Deputatov 10-12 Noyabrya (23 Noyabrya- 8 Dekabrya) 1917 Goda. *V. İ. Lenin. Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 35. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1974). Dekabr 1919-Aprel 1920. K Mejdunarodnomu dnyu rabotnits. *V. İ. Lenin. Polnoe Sobranie Sochineniy.* İzdaniye V. Tom 40. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1983). 1898-1917. Perviy Sezd RSDRP. Zayavlenie Redaktsii "İskry". *Kommunisticheskaya Partiya Sovetskogo Soyuza v Rezolutsiyah i Resheniyah Sezdov, Konferentsiy i Plenumov TSK.* İzdanie IX, Dopolnennoe i İspravlennoe. Tom 1. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

MELE-İnstitut Marksizma-Leninizma pri TSK KPSS. (1983*). Kommunisticheskaya Partiya Sovetskogo Soyuza v Rezolyutsiyah i Resheniyah Sezdov, Konferentsiy i Plenumov TsK (1917-1922).* İzdanie IX, Dopolnennoe i İspravlennoe. Tom 2. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literatury.

Milovidova, E. (1929). *Jenskiy Vopros i Jenskoe Dvijenie.* Hrestomatiya. Red.: Klara Tsetkin. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo.

Narodniy Komissariat Zdravoohraneniya RSFSR. Narodniy Komissariat Yustitsiyi RSFSR. Postanovlenie Ot 18 Noyabrya 1920 Goda. Ob Ohrane Zdorovya Jenshchin. Erişim adresi (27 Ağustos 2022): https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=26749

Nevrev. N, (1866). Torg. Stsena iz Krepostnogo Byta. İz Nedavnego Proshlogo. Gosudarstvennaya Tretyakovskaya Galereya. Erişim adresi (10 Mart 2022): https://www.tretyakovgallery.ru/collection/torg-stsena-iz-krepostnogo-byta-iz-nedavnego-proshlogo/

Obshiy Svod po İmperii Rezultatov Razrabotki Dannyh Pervoy Vseobshey Perepisi Naseleniya Proizvedennoy 28 Yanvarya 1897 Goda. Erişim adresi (5 Mayıs 2022): https://www.prlib.ru/sites/default/files/book_preview/d7888d12-0ded-4783-b3ef-56020b636b48/14373021_doc1.jpg

O Grajdanskom Brake, o Detyah i o Vedeniyi Knig Aktov Grajdanskogo Sostoyaniya: Dekret VTSİK, SNK RSFSR, 18.12.1917. Erişim adresi (25 Nisan 2022): http://www.libussr.ru/dok_ussr/ussr_108

O Likvidatsiyi Bezgramotnosti Sredi Naseleniya RSFSR. Dekret SNK o Likvidatsii Bezgramotnosti Sredi Naseleniya RSFSR. 26. Dekabrya 1919 Goda. GARF. Erişim adresi (2 Şubat 2022): https://www.prlib.ru/history/619846

O Merah Ohranı Truda i Zdorovya Materey, Kormyashih Grudyu: Postanovlenie Narodnogo Komisariata Truda RSFSR Ot 11 Noyabrya 1920, Erişim adresi (25 Nisan 2022): http://www.libussr.ru/dok_ussr/ussr_768

Perviy Vserossiyskiy Sezd Rabotnits. 16-21 Noyabrya 1918 Goda i Yego Rezolyutsii. (1920). Harkov: Vseukrainskiy. Erişim adresi (08 Temmuz 2022): https://c21ch.newcastle.edu.au/stalin/t5/t5_27.htm

Polevoy, İ. (1941). Leninskaya "İskra" i İskrovskie Organizatsiyi v Rossiyi. Erişim adresi (23 Mayıs 2022): https://www.booksite.ru/fulltext/179974/text.pdf

Poslovitsi i Pogovorki Russkogo Naroda. (1904). Vladimir İvanovich Dal. Muzh-Zhena. Erişim adresi (5 Şubat 2022): http://www.bibliotekar.ru/dal/53.htm

Prostitution Passport Russian Empire 1904. Erişim adresi (22 Kasım 2021): https://dic.academic.ru/pictures/wiki/files/80/Prostitution_passport_Russian_Empire_1904_front.jpg

Prostitutsiya v Rosii ili Chto Takoe "Jeltiy Bilet?" 1899. EtoRetro. ru. Erişim adresi(22Kasım2021):https://www.etoretro.ru/pic89709.htm?sort_field=image_date&sort=DESC

Pukirev. B, (1862). Neravniy Brak. Gosudarstvennaya Tretyakovskaya Galereya. Erişim adresi (10 Mart 2022): https://www.tretyakovgallery.ru/collection/neravnyy-brak/

Rezultaty Perepisi. Troynitskiy Nikolay Aleksandrovich. Obshiy Svod po İmperii Rezultatov Razrabotki Dannyh Pervoy Vseobshey Perepisi Naseleniya,

Proizvedennoy 28 Yanvarya 1897 Goda. Erişim adresi (19 Nisan 2022): https://www.prlib.ru/section/1330127.

Rodilsya Osnovopolojnik Marksizma v Rossii Georgiy Valentinovich Plehanov. Erişim adresi (19 Nisan 2022): https://www.prlib.ru/history/619799

Sajina, N. (2013). Sotsialnaya Politika v Otnoshenii Materinstva i Detstva v Perviye Gody Sovetskoy Vlasti. *Vestnik Bryanskogo Gosudarstvennogo Universiteta.* Nomer: 2, 91-94.

Smena. Arhiv Nomerov. Vse Gody Vypuska. № 7, Aprel. Erişim adresi (1 Eylül 2022): https://smena: https://smena-online.ru/sites/default/files/07_-_1924

Smidoviç, S. (1927). *Rabotnitsya i Noviy Byt*. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatelstvo.

Staruş, M. (2011). K İstorii "Jenskogo Voprosa" v SSSR v Perviye Postrevolyutsionniye Gody. *Vestnik Moskovskogo Gosudarstvennogo Universiteta Kulturi i İskusstv.* Nomer: 5 (43), s. 59-64.

Svod Osnovnih Gosudarstvennih Zakonov Rossiyskoy İmperii. (1899). Tom IX ch.1. Svod Zakonov o Sostoyaniyah. II. O Litsah mogushih chislitsya v Odnom Soslovnom Kupecheskom Svidetelstve. Statya 537. Statya 538. Statya 541. Erişim adresi (19 Mart 2022): http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?empire

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii, Poveleniem Gosudarya İmperatora Nikolaya Pervago Sostavlenniy Erişim adresi (5 Mayıs 2022): https://www.prlib.ru/sites/default/files/book_preview/012DF5B18E5/13733675_doc 1.jpg

"Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii" Obyavlen Deystvuyushim İstochnikom Prava. 12 Fevralya 1833. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://www.prlib.ru/history/619022

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Pervaya. O pravah i Obyazannastyah Semeystvennyh. Razdel Perviy. O Soyuze Brachnom, st. 1-118. Glava I. O Brake Mezjdu Litsami Pravoslavnogo

İspovedaniya, st. 1-60. Otd. I. O Vstuplenii v Brak, st. 1-24. Statya 6. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/1.html#img2

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Pervaya. O Pravah i obyazannastyah Semeystvennyh. Razdel Perviy. O Soyuze Brachnom, st. 1-118. Glava I. O Brake Mejdu Litsami Pravoslavnogo İspovedaniya, st. 1-60. Otd. IV. O Priznanii Brakov Nedeystvitelnymi, i o Prekrashenii i Rastorjenii Brakov, st. 36-60. III O Rastorjenii Brakov, st. 45-60. Statya 45. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/5.html

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Pervaya. O Pravah i Obyazannastyah Semeystvennyh. Razdel Perviy. O Soyuze Brachnom, st. 1-118. Glava III. O Brakah Ne Hristian Mejdu Soboyu i s Hristianami, st. 79-99. Otdelenie II. O Brakah Hristian s Litsami, Ne Prinadlejashimi k Hristianstvu, st. 85-89. Statya 85. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/10.html

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Pervaya. O Pravah i Obyazannastyah Semeystvennyh. Razdel Perviy. O Soyuze Brachnom, st. 1-118. Glava IV. O Pravah i Obyazannastyah ot Suprujestva Voznikayushih, st. 100-118. Otd. I. O Lichnyh Pravah, st. 100-108. Statya 102. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/11.html

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Pervaya. O Pravah i Obyazannastyah Semeystvennyh. Razdel Perviy. O Soyuze Brachnom, st. 1-118. Glava IV. O Pravah i Obyazannastyah ot Suprujestva Voznikayushih, st. 100-118. Otd. I. O Lichnyh Pravah, st. 100-108. Statya 103. Statya 106. Statya 107. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12.html

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Pervaya. O pravah i obyazannastyah semeystvennyh. Razdel Perviy. O Soyuze Brachnom, st. 1-118. Glava IV. O pravah i obyazannastyah ot suprujestva voznikayuşih, st. 100-118. Otd. II. O pravah na İmushestva, st. 109-118. Statya 109.

Statya 110. Statya 114. Statya 115. Statya 116. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/12 html#img13

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Tretya. O Poryadke Priobreteniya i Ukrepleniya Prav Na İmushestva v Osobennosti. Razdel Perviy. O Darstvennom ili Bezmezdnom Priobretenii Prav na İmushestva, st. 934-1103. Glava II. O Darenii, st. 967-993. Otd. I. Polojeniya Obshiya, st. 967-986. Statya 978. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/83.html#img84

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Tretya. O Poryadke Priobreteniya i Ukrepleniya Prav Na İmushestva v Osobennosti. Razdel Perviy. O Darstvennom ili Bezmezdnom Priobretenii Prav na İmushestva, st. 934-1103. Glava VI. O Pridanom i Ryadnoy Zapisi, st. 1001-1009. Statya 1001. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/86.html#img87

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Tretya. O Poryadke Priobreteniya i Ukrepleniya Prav Na İmushestva v Osobennosti. Razdel Vtoroy. O Priobretenii İmushestv Nasledstvom po Zakonu, st. 1104-1373. Glava II. O Poryadke Nasledstvovaniya po Zakonu, st. 1121-1221. Otd. V. O Poryadke Nasledstvovaniya Suprugov st. 1148-1161. Statya 1159. Erişim adresi (1 Mayıs 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/101.html.

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii (1900). Svod Zakonov Grajdanskih. Tom X. Kniga Chetvertaya. O Obyazatelstvah po Dogovoram. Razdel Chetvertiy. O Obyazatelstvah Lichnyh po Dogovoram v Osobennosti, st. 2201-2334. Glava I. O Lichnom Nayme, st. 2201-2290. Statya 2202. Erişim adresi (28 Nisan 2022): https://civil.consultant.ru/reprint/books/211/165.html#img166

Svod Zakonov Rossiyskoy İmperii 1885. (1916). Zakoni Ugolovnye. Pervoe Ulozheniye o Nakazaniyah Ugolovnyh i İspravitelnyh. Chast 2. Ugolovnoe Ulozhenie. Tom 15. Razdel Desyatiy. O Prestupleniyah Protiv Jizni, Zdraviya, Svobody i Chesti Chastnyh Lits. Glava Pervaya. O Smertoubiystve. Statya 1461. Statya 1462. Erişim adresi (5 Mayıs 2022): http://elib.shpl.ru/ru/nodes/3571-rossiya-

zakony-i-postanovleniya-polnoe-sobranie-zakonov-rossiyskoy-imperii-sobranie-3-e-s-1-go-marta-1881-g-spb-1885-1916

Şaşkov, S. (1879). *İstoriya Russkoy Jenshiny*. S-Petersburg: Tipografiya A. S. Suvorina.

Troynitskiy, N. (1905). *Pervaya Vseobshaya Perepis Naseleniya Rossiyskoy İmperii 1897 Goda. (1897-1905).* S-Petersburg: Tsentralniy Statisticheskiy Komitet Ministerstva Vnutrennih Del.

Trudovoe Pravo Rossii. Prilojenie İz Ychebnogo Posobiya Kiseleva İ. Erişim adresi (27 Temmuz 2022): http://www.hist.msu.ru/Labour/Law/kodex_18.htm

Tserkovniy Brak i Razvod v Rossii v XIX v. Obrazovanie i Pravoslavie. E. Belyakova. Erişim adresi (10 Ocak 2022): http://www.orthedu.ru/ch_hist/zer_brak_i_razvod.htm

Ulyanova, G. (2008). Jenshiny Vladelitsy Promishlennyh Predpriyatiy Moskvy v XIX Veke. *Ekonomicheskaya İstoriya. Ejegodnik 2007,* s. 32-58. S-Petersburg: İzdatelstvo ROSSPEN

Ulyanova, G. (2013). Gosudarstvo i Jenshiny Predprinimateli v Rossiyskoy İmperii XIX Veka. Red.: Yuriy Petrov. *Rossiyskaya Gosudarstvennost: Opyt 1150-letney İstorii*: Materialy Mezhdunarodnoy Nauchnoy Konferentsii. *Moskva. 4-5 Dekabrya 2012 Goda,* s. 199-210. Moskva: İzdatelskiy Tsentr İRİ RAN.

Vosmoy Vserossiyskiy Sezd Sovetov. Postanovlenie Ot 28 Dekabrya 1920 Goda o Privlechenii Jenshin k Hozyaystvennomu Stroitelstvu. Erişim adresi (27 Temmuz2022):https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=2887

Zakon O Trudovoy Povinnosti 1920. Erişim adresi (25. Haziran 2022): https://www.prlib.ru/historu/618990

Zasedanie Petrogradskogo Soveta Rabochih i Soldatskih Deputatov 25 Oktyabrya (7 Noyabrya) 1917g. Gazetniy Otchet. Erişim adresi (11 Eylül 2022): http://www.revolucia.ru/lvi35_2.htm

Zavershil Rabotu III Vserossiyskiy Sezd Sovetov. Erişim adresi (20 Haziran 2022): https://www.prlib.ru/history/618995

Zaveti Lenina o Raskreposhenii Jenshiny. Erişim adresi (29 Mayıs 2022): https://www.prlib.ru/item/1293629

Jenshina Rabotnitsa. Erişim adresi (4 Haziran 2022): https://www.prlib.ru/item/753454

Juravlev. F, (1874). Pered Ventsom. Gosudarstvennaya Tretyakovskaya Galereya. Erişim adresi (10 Mart 2022): https://muzei-mira.com/kartini_russkih_hudojnikov/539-pered-vencom-firs-sergeevich-zhuravlev.html

EKLER

EK-1 : Rusya İmparatorluğu Kanunlar Külliyatı (1857).

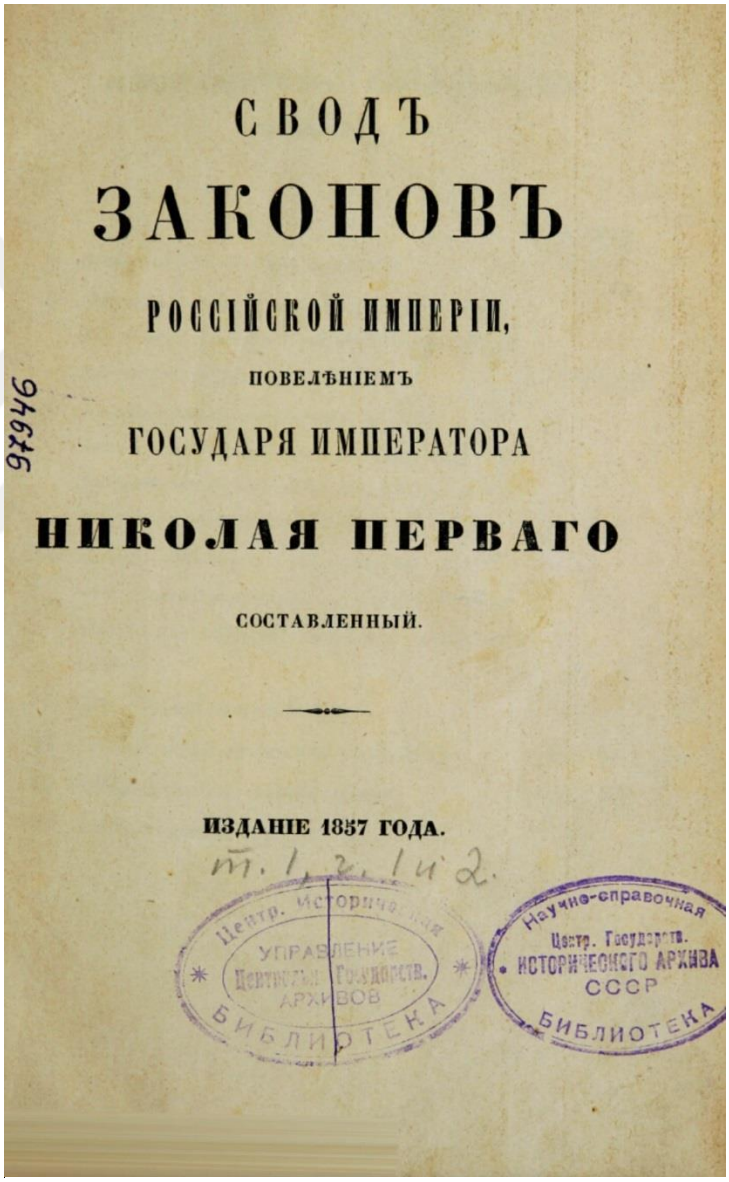

Kaynak:https://www.prlib.ru/sites/default/files/book_preview/012DF5B18E5/13733675_doc1.jpg, 5.05.2022.

EK-2 : Rusya İmparatorluğu İlk Genel Nüfus Sayımının İstatistik Verileri (1897).

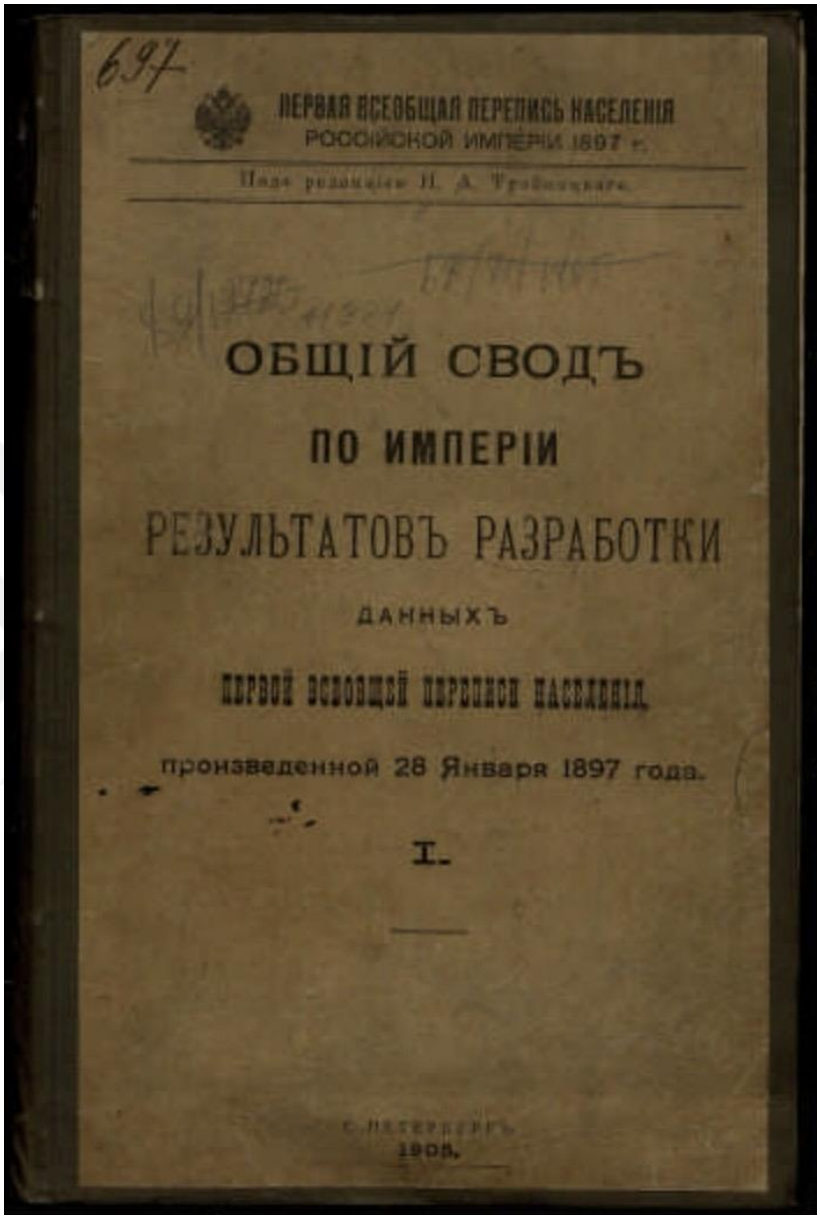

Kaynak: https://www.prlib.ru/sites/default/files/book_preview/d7888d12-0ded-4783-b3ef-56020b636b48/14373021_doc1.jpg, 5.05.2022.

EK-3 : Rusya İmparatorluğu Seks İşçisi Kadınların Özel Kimlik Kartı (1904).

Kaynak:https://dic.academic.ru/pictures/wiki/files/80/Prostitution_passport_Russian_Empire_1904_front.jpg, 22.11.2021.

EK-4 : Rusya İmparatorluğu Seks İşçisi Kadınların Özel Muayene Kartı (1889).

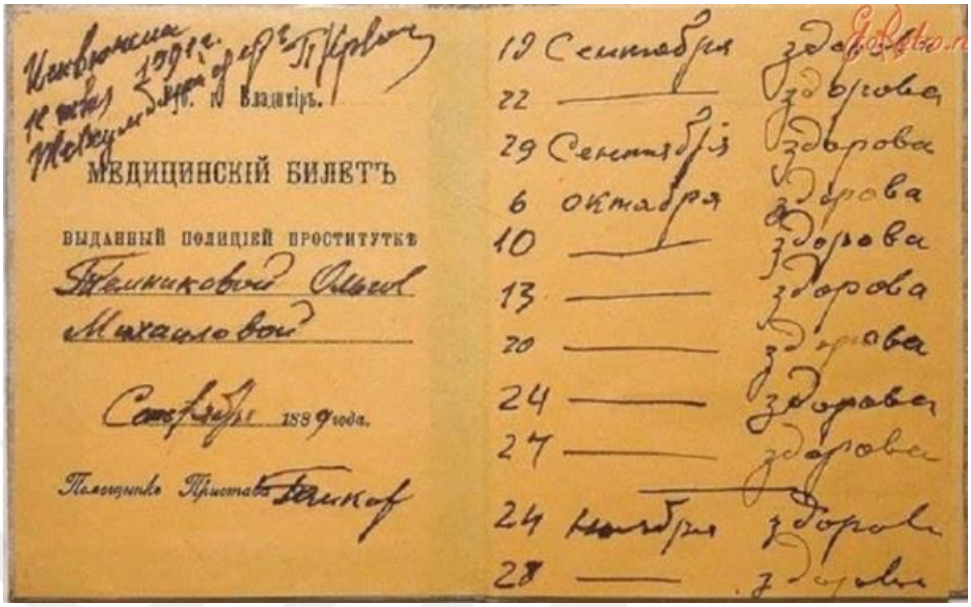

Kaynak: https://www.etoretro.ru/pic89709.htm?sort_field=image_date&sort=DESC, 22.11.2022.

EK-5 : B. Pukirev. “Eşit Olmayan Evlilik” (1862).

Kaynak: https://www.tretyakovgallery.ru/collection/neravnyy-brak/, 10.03.2022

.

EK-6 : F. Juravlev. “Evlenmeden Önce” (1874).

Kaynak: https://muzei-mira.com/kartini_russkih_hudojnikov/539-pered-vencom-firs-sergeevich-zhuravlev.html, 10.03.2022.

EK-7 : N. Nevrev. "Satış: Serflik Hayatından Sıradan Bir Günün Sahnesi. Yakın Bir Geçmişten (1866).

Kaynak: https://www.tretyakovgallery.ru/collection/torg-stsena-iz-krepostnogo-byta-iz-nedavnego-proshlogo/, 10.03.2022.

EK-8 : B. Kustodiev. “Aynalı Tüccar Kadın” (1920).

Kaynak: https://muzei-mira.com/kartini_russkih_hudojnikov/1404-kupchiha-s-zerkalom-kustodiev-1920.html, 10.03.2022.

EK-9 : N. Krupskaya. “Bir İşçi Kadın” Broşürü (1901).

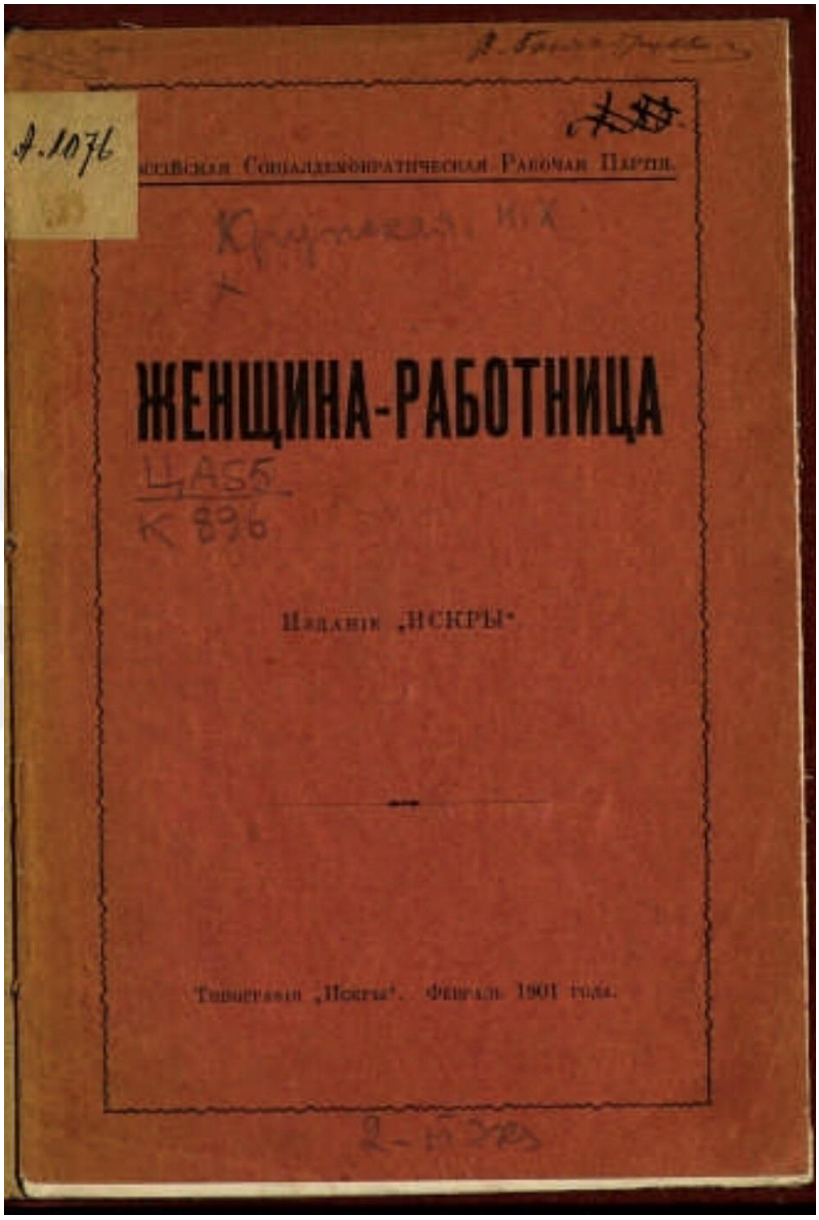

Kaynak: https://www.prlib.ru/sites/default/files/book_preview/8dd08b23-e4e7-49a7-b26c-bd409a17c922/11859233-doc1.jpg, 4.06.2022.

EK-10 : Nisan 1924'ün 7. Sayılı ”Smena” Adlı Dergi Kapağı.

Kaynak: https://smena-online.ru/sites/default/files/07_-_1924.pdf, 1.09.2022.